

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra bohemistiky

Exempla v postile Cantator cygnus B. H. Bilovského

magisterská diplomová práce

Česká filologie

2011

Magda Karlíková

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen pramenů a literatury uvedených v seznamu v závěru práce. Souhlasím s tím, aby tato práce byla využita ke studijním účelům na Univerzitě Palackého v Olomouci.

V Olomouci dne 28. dubna 2011

Bc. Magda Karlíková

OBSAH

ÚVOD	1
1 BAROKNÍ HOMILETIKA	2
1.1 VÝVOJ HOMILETIKY V 17. A 18. STOLETÍ	3
2 EXEMPLA.....	6
2.1 ZÁKLADNÍ ZNAKY A ROZDĚLENÍ EXEMPEL	6
2.2 VÝVOJ EXEMPLA	7
2.3 SPECIFIKA EXEMPEL V BAROKNÍ LITERATUŘE	8
3 SOUČASNÝ STAV BÁDÁNÍ O B. H. BILOVSKÉM	10
4 CANTATOR CYGNUS.....	16
4.1 NA DEN A SLAVNOST SESLÁNÍ DUCHA SVATÉHO	18
4.2 NA DEN SVATÉ A NEROZDÍLNÉ TROJICE	20
4.3 DRUHÁ NEDĚLE PO SVATÉM DUCHU.....	21
4.4 NEDĚLE TŘETÍ PO SVATÉM DUCHU	23
4.5 NEDĚLE ČTVRTÁ PO SVATÉM DUCHU	25
4.6 NEDĚLE PÁTÁ PO SVATÉM DUCHU	26
4.7 NEDĚLE ŠESTÁ PO SVATÉM DUCHU	28
4.8 NEDĚLE SEDMÁ PO SVATÉM DUCHU	30
4.9 NEDĚLE OSMÁ PO SVATÉM DUCHU.....	34
4.10 NEDĚLE DEVÁTÁ PO SVATÉM DUCHU	38
4.11 NEDĚLE DESÁTÁ PO SVATÉM DUCHU	42
4.12 NEDĚLE JEDENÁCTÁ PO SVATÉM DUCHU.....	46
4.13 NEDĚLE DVANÁCTÁ PO SVATÉM DUCHU	50
4.14 NEDĚLE TŘINÁCTÁ PO SVATÉM DUCHU	53
4.15 NEDĚLE ČTRNÁCTÁ PO SVATÉM DUCHU	56
4.16 NEDĚLE PATNÁCTÁ PO SVATÉM DUCHU	60
4.17 NEDĚLE ŠESTNÁCTÁ PO SVATÉM DUCHU.....	62
4.18 NEDĚLE SEDMNÁCTÁ PO SVATÉM DUCHU	65
4.19 NEDĚLE OSMNÁCTÁ PO SVATÉM DUCHU	66
4.20 NEDĚLE DEVATENÁCTÁ PO SVATÉM DUCHU.....	69
4.21 NEDĚLE DVACÁTÁ PO SVATÉM DUCHU.....	71
4.22 NEDĚLE JEDNADVACÁTÁ PO SVATÉM DUCHU	73
4.23 NEDĚLE DVAADVACÁTÁ PO SVATÉM DUCHU.....	76
4.24 NEDĚLE TŘIADVACÁTÁ PO SVATÉM DUCHU	79
4.25 NEDĚLE ČTYŘIADVACÁTÁ PO SVATÉM DUCHU	81
4.26 KÁZÁNÍ PRVNÍ NA MILOSTIVÉ LÉTO	83
4.27 KÁZÁNÍ DRUHÉ NA MILOSTIVÉ LÉTO	85
4.28 KÁZÁNÍ TŘETÍ NA MILOSTIVÉ LÉTO.....	88
4.29 KÁZÁNÍ NA DEN DÍKŮ-ČINĚNÍ MILOSTIVÉMU BOHU ZA ODVRÁCENÍ MORU OD MARKRABSTVÍ MORAVSKÉHO.....	90
4.30 TABULKA ČETNOSTÍ SLEDOVANÝCH JEVŮ	93

ZÁVĚR	94
ANOTACE	96
UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI, FILOZOFICKÁ FAKULTA, KATEDRA BOHEMISTIKY	96
BIBLIOGRAFIE	97
PRAMENY	97
MONOGRAFIE.....	97
ČASOPISECKÉ ČLÁNKY A SBORNÍKOVÉ STUDIE	99
INTERNETOVÉ STRÁNKY	100

ÚVOD

Bohumír Hynek Josef Bilovský (1659–1725), rodák ze slezského Hlučína, byl významným konceptuálním kazatelem. Ve 30 letech vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova, ale dále působil jako světský kněz. V Písku vedl děkanát a byl zde oblíbeným kazatelem. Traduje se, že lidé přicházeli na jeho kázání v takovém množství, že se už mnohdy do kostela nevešli, a tak přikládali k oknům kostela žebříky a lavice, aby kázání slyšeli. Během svého působení čelil různým problémům a střetům s měšťany i klérem, proto musel svou funkci opustit.¹ Odešel na Moravu, ve Vrahovicích sloužil jako administrátor, v Letovicích jako farář. Na sklonku života se usadil ve Slatinicích u Olomouce, kde 7. prosince 1725 zemřel.²

Roku 1720 vyšla tiskem Bilovského první postila *Cantator cygnus*, která obsahuje celkem 29 kázání převážně na neděle v období svatodušních svátků. Předpokládáme, že v kázáních v této postile se bude vyskytovat množství exemplů.

V této práci budeme sledovat, k jakému tematickému okruhu exempla v postile *Cantator cygnus* patří, jaký typ výkladu převažuje a četnost výskytu exemplů v jednotlivých částech kázání. Budeme si také všimnout, zda se případně určité náměty příkladů v postile opakují. Na základě dostupné literatury³ předpokládáme, že se Bilovského práce s exemplami v postile nijak nevymyká dobovému úzu.

V teoretické části práce se budeme zabývat charakteristikou barokní homiletiky, definujeme exemplum, nastíníme vývoj exempla a třídění exemplů a zmíníme specifika exemplů v barokní literatuře. V praktické části se zaměříme na stručné převyprávění exemplů z textu kázání Bilovského postily, shrneme četnost výskytu sledovaných jevů a výsledky našeho zkoumání v závěru zhodnotíme.

¹ SEDLÁČEK, August. *Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou : díl 2*. Písek 1913, s. 317n.

² SLÁDEK, Miloš. *Svět je podvodný verbíř*. Praha 2005, s. 52.

³ Specifiky exemplů doby barokní se zabýval Eduard Petrů. Viz PETRŮ, Eduard. Proměny exempla v barokní literatuře. *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity* 2001, V 4, s. 23–29.

1 BAROKNÍ HOMILETIKA

Spolu s duchovní písní představovala homiletika dominantní literární žánr 17. a 18. století. Pro řadu prostých lidí byla homiletika – kázání jediným literárním útvarem, se kterým se ve svém životě setkávali pravidelně.⁴

Základním účelem homiletiky je poučení posluchačů nebo čtenářů a ovlivnění jejich ideologických a etických názorů.⁵ Řečník měl svým kázáním přesvědčit posluchače o správnosti nebo scestnosti různých myšlenek a názorů. Ve své argumentaci se opíral o vhodně zvolené citáty z Bible, církevních Otců i antických autorů. Jako plnohodnotná argumenta sloužila i exempla – krátké příběhy z antické, středověké i raně novověké literatury, které posluchačům pomáhaly objasnit abstraktní nebo obtížněji pochopitelné teze.

Příprava byla dlouhodobá a kladla na řečníka vysoké nároky. Kázání vznikalo po několik dnů a řada nápadů dozrávala i mnoho let. Bohuslav Balbín doporučoval kazatelům zavést si kartotéku o dvou částech. V první části by měla být abecedně seřazena témata, důkazy a citáty z Bible, výklady ze svatých Otců atd. Druhý rejstřík by měl obsahovat pořadí neděl a svátků v průběhu celého roku, doplněné o příslušné evangelijní čtení, různé návrhy a podněty pro kázání.⁶

První fáze promluvy se nazývala *inventio* – řečník musel vzhledem k zamýšlené řeči nalézt vhodnou látku ke kázání. Základem mu byl citát nebo perikopa z Bible. Mohl se také obracet na spisy svatých Otců nebo i čerpat z děl středověkých a raně novověkých teologů, filozofů a historiků. Občas autor využil legendy nebo životy svatých.⁷

V druhé fázi přípravy, zvané jako *dispositio*, řečník uspořádával myšlenky a rozvrhoval celou řeč. Tradiční osnova kázání zahrnovala *exordium* (úvod) – uvedení promluvy. Účelem úvodu bylo vhodné naladění posluchače a jeho příprava na to, co dále uslyší.⁸ Po úvodu následující stať obsahuje výklad a objasnění tématu (*narratio*), kazatel zde předkládá důkazy

⁴ SLÁDEK, Miloš. *Malý svět jest člověk aneb Výbor z české barokní prózy*. Jinočany 1995, s. 15.

⁵ KOPECKÝ, Milan. K české barokní homiletice. In KOPECKÝ, Milan. *O barokní kultuře : sborník statí*. Brno 1968, s. 61–74.

⁶ BALBÍN, Bohuslav ; RYBA, Bohumil (překl.). *Verisimilia humaniorum disciplinarum : Nástin humanitních disciplín*. Praha 1969, s. 249n.

⁷ SLÁDEK, Miloš. *Svět je podvodný verbíř*. Praha 2005, s. 13n.

⁸ KUSÁKOVÁ, Hana. Podoby a proměny žánru kázání v době vrcholného baroka. *Česká literatura*. 2006, 5, s. 93–106.

(*confirmatio*) a vyvrací případné námitky (*refutatio*). Poslední část – *peroratio* – přináší závěrečné shrnutí nejdůležitějších myšlenek promluvy, prosbu nebo modlitbu.

Třetí fáze – *elocutio* – se týkala přípravy samotného mluveného přednesu a řečnického výrazu. Řeč měla být dostatečně zřetelná, ozdobná i dojmavá. Kazatel se text učil nazpaměť.⁹ V homiletických souborech se dochovaly ex post fixované texty, které byly původně svérázně přednášeny, kazatelna se stávala divadlem jednoho herce. Předpokládá se, že řečníci používali divadelních prostředků. Navíc budoucí kazatelé v jezuitských školách byli cvičeni v rétorice také pomocí disputací, deklamací a divadelních představení.¹⁰ Řečník měl svým kázáním vzbudit v posluchačích city, aby pod dojmem výkladu plakali, vstávali ze sedadel nebo souhlasně vykřikovali. Kazatel se však měl vyvarovat nenáležitého chování na kazatelně, neprojevat „šaskovství a nestoudnost ve shánění látky, v přednesu i v posuncích“.¹¹

Kázání byla zároveň oblíbenou lidovou četbou. Nedělní promluvy vycházely ve sbírkách – postilách, zatímco příležitostná kázání byla vydávána výhradně jednotlivě. Do dnešní doby se zachovala jen nepatrná část raně novověké homiletické produkce. V největších nákladech vycházely postily, v nejmenších nákladech byla vydávána jednotlivá příležitostná a sváteční kázání. Sbírky kázání rovněž sloužily jako pomůcky pro přípravu kázání dalších řečníků. Bohuslav Balbín však kazatele důrazně varuje před opisováním promluv z již vydaných postil a kritizuje řečníky, kteří se „usilovně shánějí po nových autorech a hned se jich chtějí zmocnit před jinými: snadno totiž zůstávají krádeže skryty, když čerstvý autor ještě není obecně znám“.¹²

1.1 Vývoj homiletiky v 17. a 18. století

Během 17. a 18. století se v kazatelství na území západní, jižní a střední Evropy vymezi dva proudy. První směr, označovaný jako klasický, humanistický nebo ciceronský, čerpal z kazatelské tradice 16. století, držel se antických vzorů a uměřenosti ve výstavbě promluvy i v použití zdobných prvků. Prioritou humanisticky orientovaných řečníků byla

⁹ SLÁDEK, Miloš. *Svět je podvodný verbíř*. Praha 2005, s. 17n.

¹⁰ KOPECKÝ, Milan. K české barokní homiletice. In KOPECKÝ, Milan. *O barokní kultuře : sborník statí*. Brno 1968, s. 61–74.

¹¹ BALBÍN, Bohuslav ; RYBA, Bohumil (překl.). *Verisimilia humaniorum disciplinarum : Nástin humanitních disciplín*. Praha 1969, s. 251.

¹² BALBÍN, Bohuslav ; RYBA, Bohumil (překl.). *Verisimilia humaniorum disciplinarum : Nástin humanitních disciplín*. Praha 1969, s. 250n.

srozumitelnost a poučení posluchačů v zásadních otázkách křesťanské víry, umělecká a zábavná funkce stála spíše v pozadí.

Druhý proud, tehdy označovaný jako nová rétorika nebo nové umění ostrovtipu, dnes známý jako konceptuální, manýristický nebo barokní směr, se naopak vyhroboval vůči antickým autorům a zdůrazňoval jejich nedostatečnost.¹³ Koncept (z italského *conchetto* – překvapivý nápad) má původ ve španělské milostné lyrice, odkud pronikl do lyriky duchovní a následně i do náboženské rétoriky. Nejdříve se rozšířil ze Španělska do Itálie a odtud přes Německo i k nám.¹⁴

Původně byla v souvislosti s kazatelstvím pod pojmem koncept chápána složitá forma homiletického důkazu, kdy konstrukce spočívala v podkladu daném úryvkem z Bible, v duchaplném rozvinutí myšlenky lidským intelektem a potvrzení důkazu ve výroku nějaké duchovní autority. Častěji však měl koncept spíše uměleckou funkci. Podoba konceptu jako překvapivého nápadu nebo vtipné myšlenky vznikla na pozadí záliby řečníků v alegoriích a metaforách, jež pramenila v touze po originalitě projevu i snaze po udržení pozornosti posluchačů. V kázáních se vedle sebe začaly klást zdánlivě neslučitelné myšlenky, které řečníci vtipně a originálně spojovali, nalézali nečekané skryté shody, používali kontrasty a příměry.

Díky své schopnosti vnitřně propojit celý text býval koncept označován jako vrcholný tropický útvar. Mezi nejjednodušší tropy byla řazena metafora, jež proměňuje slovo nebo slovní spojení, složitější je alegorie, jež přetváří celé myšlenky, koncept jako rozvedení alegorie nebo metafory se dotýká celých řetězců myšlenek, může se stát i základním výstavbovým prvkem textu.¹⁵

Konceptuální tvůrčí prvky nalezneme v česky psané literatuře do 90. let 17. století jen výjimečně. Kolem roku 1700 se homiletika stává dominantním žánrem literatury a koncept patří mezi oblíbené a žádané stylistické prostředky. Mezi první konceptuální, jazykově české a tiskem vydané kázání bychom mohli zařadit spis B. H. Bilovského z roku 1695 *Nový cherubín*. Sbírku konceptuálních kázání vydal Pavel Josef Axlar (*Nábožný horlivý vůdce*, 1720), Ondřej František de Waldt (*Chválořeč*, 1736) nebo Damascen Marek (*Trojí chléb nábožný*, 1728).¹⁶

¹³ SLÁDEK, Miloš. *Svět je podvodný verbíř*. Praha 2005, s. 27.

¹⁴ VAŠICA, Josef. Účast Slezska na českém literárním baroku. In VILIKOVSKÝ, Jan; VAŠICA, Josef; GRUND, Antonín. *Starší česká literatura ve Slezsku*. Ostrava 1999, s. 22–40.

¹⁵ SLÁDEK, Miloš. *Svět je podvodný verbíř*. Praha 2005, s. 28nn.

¹⁶ SLÁDEK, Miloš. *Svět je podvodný verbíř*. Praha 2005, s. 34n.

Vedle konceptuální homiletiky se současně používaly i humanistické přístupy k rétorice, příkladem je oblíbená a vydávaná postila jezuity Antonína Koniáše *Vejtažní naučení* (1740) nebo výrazově střídá sbírka svátečních kázání Michaela Pelischottiho *Unum, binum, trinum* (1752). Koniášův vztah ke konceptuálnímu umění byl spíše odmítavý.

Od poloviny 60. let 18. století byl koncept považován za přežitek, během 70. let mizí definitivně spolu se změnami ve společnosti a rušením klášterů. Osvícenci pohrdali konceptuálním kazatelstvím, sloužilo jako ukázka nevkusy a úpadek české pobělohorské literatury minimálně do konce 30. let 20. století.¹⁷

¹⁷ SLÁDEK, Miloš. *Svět je podvodný verbíř*. Praha 2005, s. 40n.

2 EXEMPLA

2.1 Základní znaky a rozdělení exemplum

Eduard Petrů definuje exemplum jako „excerptum z jiných literárních žánrů, které se ve svém vývoji osamostatnilo jako samostatný literární žánr, tvořící potenciální součást kázání nebo literárního díla vůbec a charakterizovaný tím, že formou krátkého, k tomu účelu stylisticky upraveného, zajímavého a konkrétního příběhu induktivně dokazuje obecnou tezi.“¹⁸

V této práci vycházíme z předpokladu, že základem exempla je příběh schopný přenesené významové interpretace. Primární funkcí exempla je působení na postoje posluchače či čtenáře, názornost, díky které pomáhá objasnit abstraktní tezi, možnost exempla jako argumentu k potvrzení správnosti teze, mnohdy se využívá schopnosti exempla pobavit posluchače nebo čtenáře a udržet jejich pozornost při výkladu.¹⁹

Podle původu a obsahu můžeme exempla roztřídit do několika skupin. Biblická exempla čerpají látku z Písma, hagiografická exempla se zabývají životem a zázraky křesťanských světců. Mytologická exempla vyprávějí o známých osobách původem z mýtických, předhistorických antických časů. Exemplum s historickým námětem tematizuje v této práci život skutečných postav a historické události od antiky po barokní dobu. Mezi osobní exempla patří příběhy, jenž postrádají historické a výše vytyčené hagiografické pozadí, figurují v nich historicky nedoložené postavy. Exempla s přírodními náměty přinášejí příklady ze světa zvířat a rostlin. Samostatně vydělujeme bajky, ve kterých zvířata jednají jako lidé. Zvláštní kategorii exemplum tvoří memoráty (vlastní zážitky autora) a původní exempla z autorovy vlastní tvorby (většinou příklady, u kterých se neuvádí, že je autor někde vyčetl nebo slyšel, že se příběhy skutečně odehrály, ale posluchači nebo čtenáři si je mají jenom představit).²⁰

E. Petrů rozděluje možný výklad exempla na alegorický a morální. Základní postup alegorického výkladu spočívá v tom, že konkrétnímu textu se přisuzuje jiný, přenesený smysl.

¹⁸ cit. PETRŮ, Eduard. *Vývoj českého exempla v době předhusitské*. Praha 1966, s. 121.

¹⁹ MOCNÁ, Dagmar a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha 2004, s. 184.

²⁰ V třídění exemplum jsme přihlíželi ke kapitole Exemplum v barokní homiletice. In PAVERA, Libor. *Kazatel Daniel Nitsch : kapitola z barokní homiletiky*. Brno 2003, s. 122–139. Podobné třídění exemplum používá i E. Petrů. Viz PETRŮ, Eduard. *Proměny exempla v barokní literatuře. Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity* 2001, V 4, s. 24.

Celý příběh se posunuje do jiné roviny, vyznění vyprávění není dáno příběhem samým, nýbrž možností přikládat tomuto vyprávění jiný smysl. Naproti tomu morální výklad vyplývá z reálného smyslu příběhu. Pokud je příběh komponován jednoznačně, nemusí být morální výklad slovně formulován, ale může přímo vyplývat z textu exempla.²¹

2.2 Vývoj exempla

Počátky exempla spadají do doby starověkého Řecka, oblíbené bylo i v římské literatuře, látka byla čerpána z mytologie, dějin i vlastních zkušeností autora. V rané křesťanské literatuře doporučovali užití exempl sv. Ambrož, sv. Augustýn i sv. Řehoř Veliký. Z počátku 12. století pochází známý soubor exempl *Disciplina clericalis* Španěla Petra Alfonsi. Za tvůrce středověkého exempla jsou považováni francouzský augustinián Jacobus Vitreus a německý cisterciák Caesarius z Heisterbachu.²²

Ve 14. století vznikla nejznámější sbírka exempl *Gesta Romanorum*. Byla oblíbenou zábavnou četbou, a proto byla rychle přeložena do většiny evropských národních jazyků. Český překlad pochází z doby kolem r. 1380.²³ V době vlády Karla IV. vznikla i anonymní sbírka latinských postních kázání *Admontské quadragesimale*²⁴, jejíž autor čerpal exempla z různých evropských sbírek. Česky psaný soubor exempl, označovaný jako *Olomoucké povídky*²⁵, pochází z doby kolem r. 1400. Ve svých pracích používal s oblibou exempla i Tomáš Štítný ze Štítného.²⁶

Nový rozmach v užívání exempl přináší mravněvýchovná próza v 2. polovině 16. století. Vavřinec Leander Rvačovský z Rvačova a Šimon Lomnický z Budče²⁷ čerpají především ze sbírek středověkých exempl v pozdějších zpracováních. Pobělohorská literatura navazuje na předchozí období a pokračuje v užití exempla jako morality. Velké obliby dosáhl

²¹ PETRŮ, Eduard. *Vývoj českého exempla v době předhusitské*. Praha 1966, s. 99.

²² Ibid.

²³ Nejnovější edice tohoto překladu pochází z r. 1957. Viz ŠIMEK, F. (ed.). *Příběhy římské : Staročeská Gesta Romanorum*. Praha 1967.

²⁴ Český překlad vyšel tiskem r. 2006. Viz FLORIANOVÁ, H. a kol. (ed. a překl.). *Quadragesimale admontense : Quadragesimale admontské*. Praha 2006.

²⁵ Edičně tento soubor zpracoval E. Petrů. Viz PETRŮ, E. (ed.). *Olomoucké povídky : Příspěvek ke studiu vývoje staročeské zábavné prózy*. Praha 1957.

²⁶ MOCNÁ, Dagmar a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha 2004, s. 185n.

²⁷ Exempl v Lomnického díle se zabýval Petr Voit, viz VOIT, Petr. *Šimon Lomnický z Budče a exempla v kontextu jeho mravněvýchovné prózy*. Praha 1991.

český překlad spisu italského jezuita Giovanni Battisty Manniho *Věčný pekelný žalář*.²⁸ Pozoruhodnou sbírku exempel shromáždil do své *Postilly katolické* jezuita Matěj Václav Šteyer.²⁹

Během 17. a 18. století dochází k oživení zájmu o exempla v souvislosti s postavením kázání jako předního prozaického žánru ve většině evropských literatur. V některých zemích opět vycházejí samostatné soubory exempel, např. spis *Lehr- und Exempelbuch* Martina Pruggera, jenž vyšel v pol. 18. století i v češtině jako *Kniha naučení a příkladův* a z nějž čerpá látku i náhodský kněz Václav Vojtěch Klugar.

Proměny homiletického žánru v 60. až 80. letech 18. století vytlačily exemplum na okraj literatury, některé látky se udržely v lidovém prostředí a působily na vývoj pohádek a báchorek.³⁰

2.3 Specifika exempel v barokní literatuře

Eduard Petru konstatuje, že exempla v barokní literatuře se opírají o prameny shodné s prameny exempel pocházejících již ze středověku. Jedná se o vyprávění historiků nebo o vyprávění o historických událostech od antických dějin starověku až po baroko, hagiografická a jiná duchovní literatura, příběhy čerpající z biblického textu a stále oblíbené bajky.³¹

Preferována jsou velmi krátká, jen několikavětá exempla, delší vypravování se objeví výjimečně. Fabule je spíše připomenuta, než aby došlo k jejímu rozvinutí, zřejmě proto, že například biblické příběhy byly posluchačům či čtenářům již dostatečně známy.³²

Zatímco středověké exemplum představovalo pro kněze východisko pro mnohdy rozsáhlý alegorický výklad, hlavní funkcí exempla v barokní době byla snaha o přesvědčivost; věrohodnost fabule byla zvyšována uváděním odkazů na písemný pramen a odlišováním příběhů z literatury od ústní tradice. Exempla tedy neslouží k výkladu, ale jsou zařazována ve

²⁸ Nejnovější vydání Šteyerova českého překladu Manniho spisu pochází z r. 2002. Viz MANNI, G. B., ŠTEYER, M. V. (překl.). *Věčný pekelný žalář*. Brno 2002.

²⁹ MOCNÁ, Dagmar a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha 2004, s. 186.

³⁰ Ibid.

³¹ PETRŮ, Eduard. Proměny exempla v barokní literatuře. *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity* 2001, V 4, s. 24.

³² Ibid.

svém doslovném reálném významu jako doklad, případně jako smyšlený ilustrativní příklad napomáhající pochopit homilii.³³

³³ PETRŮ, Eduard. Proměny exempla v barokní literatuře. *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity* 2001, V 4, s. 28.

3 SOUČASNÝ STAV BÁDÁNÍ O B. H. BILOVSKÉM

Bilovského stručný životopis uveřejňuje Josef Jireček ve své *Rukověti*.³⁴ Popisuje léta Bilovského působení v Písku, kde byl děkanem. V kázání na den sv. Ignáce se příkře vyslovil proti jezuitům, od kterých ještě dříve odešel. Výtisk tohoto kázání byl dlouho uchovávan v místní knihovně na památku. Mezi lidmi byly velmi populární i nábožné hry, které dával Bilovský hrát. Neměl však dobré vztahy s měšťany, obvinili jej z neslušností. Roku 1701 se Bilovský vzdal svého postu děkana a odešel na Moravu, působil jako farář ve Vrahovicích a Slatěnicích, kde r. 1725 zemřel.

Hynek Hrubý uvádí Bilovského ve svém spise *České postilly*.³⁵ Popisuje jej jako oblíbeného kazatele, z jeho sbírek kázání nejvíce vyzdvihuje postilu *Coelum vivum*. Všímá si autorovy mnohomluvnosti, ale zároveň velké sečtěllosti a snahy o názorný výklad. Hrubý mu však vytýká jistou hrubost a vulgaritu ve vyjadřování.

Historik August Sedláček se v díle o dějinách města Písku³⁶ zaměřil na Bilovského životopis a léta působení jako oblíbený písecký děkan. Sedláček popisuje Bilovského neshody s měšťany, nedorozumění ohledně jeho kázání na den sv. Ignáce, kde se údajně nechvalně vyjádřil o jezuitech, načež mu byl za to pozastaven plat pro kaplana, ale nakonec dosáhl smíření s obcí. Nicméně musel svou funkci děkana r. 1701 složit, zřejmě na popud nějakého nepravdivého udání.

Jaroslav Vlček považuje Bilovského za vrchol konceptuálního kazatelství, ve svých *Dějínách české literatury*³⁷ cituje z Bilovského děl *Doctrina christiana*, *Pia quadragesima* a *Coelum vivum*. Uvádí, že Bilovský musel odejít z Písku pro nevzorný život.

Jan Jakubec v *Dějínách literatury české*³⁸ uvádí, že Bilovský musel opustit jezuitský řád pro pohoršlivý život a ve svých kázáních ironickým chválením zesměšňoval jezuitu.

Přehled Bilovského tvorby podává Karel Kadlec v článku pro *Sborník Historického kroužku*.³⁹ Vyjadřuje se k tematice Bilovského kázání, specifikám jeho stylu.

³⁴ JIREČEK, Josef. *Rukověť k dějinám literatury české do konce XVIII. věku*. Praha 1875.

³⁵ HRUBÝ, Hynek. *České postilly*. Praha 1901.

³⁶ SEDLÁČEK, August. *Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou : díl 2*. Písek 1913.

³⁷ VLČEK, Jaroslav. *Dějiny české literatury*. Praha 1897–1914.

³⁸ JAKUBEC, Jan. *Dějiny literatury české : od nejstarších dob po probuzení politické*. Praha 1911.

³⁹ KADLEC, Karel. Bohumír Hynek Bílovský. *Sborník Historického kroužku*. 1921, 22, č. 3–4, s. 65–76.

Bilovského tři kázání vydal tiskem Josef Vašica r. 1933.⁴⁰ V doslovu k této edici se Vašica vyjadřuje k Bilovského odchylkám od gramatické normy, které byly ovlivněny Bilovského rodným lašským nářečím, a k pravopisu původních tisků, které jsou velmi kolísavé především v kvantitě.

Josef Vašica dále vydal tiskem Bilovského báseň o Janu Sarkandrovi *Církevní cherubín*.⁴¹ V připojené studii Vašica upozorňuje na to, že Bilovský se ve svých spisech vždy podepisoval s krátkým *i*, ačkoliv se jeho jméno dosud přepisovalo s dlouhým *í* jako *Bílovský*. Opravuje také často se opakující omyl, že Bilovský je autorem německého spisu *Rubus Incombustus*, mnohdy nesprávně uváděného jako *Rogus Incombustus*. Na úvodní straně tisku z r. 1705 se výslovně uvádí, že autorem je Wilhelm Joseph Pusch von Grünwald.

K Bilovského básni *Církevní cherubín* se vyjadřuje F. X. Šalda.⁴² Nepovažuje ji za poezii, ale spíše za dílo „veršovníka“, nelíbí se mu toporné popisy mučení Jana Sarkandra. Zato oceňuje Bilovského prózu, se kterou se seznámil prostřednictvím Vašicovy edice tří Bilovských kázání z r. 1933. Přirovnává Bilovského k Abrahamovi a Santa Clara, ale Bilovský postrádá jeho účinnost, avšak připouští velkou dramatičnost Bilovského projevu.

Zdeněk Bár zmiňuje ve svém spise⁴³ horlivé působení jezuitů na Slezsku. Ve stati o Bilovském podotýká, že Bilovský vždy projevoval jezuitům úctu a chválil je. Bilovského vzor spatřuje v osobě vídeňského kazatele Abrahama a Santa Clara, jenž také v kázáních uplatňoval vtipnost. Dále cituje z článku Vojtěcha Martínka *Hlučinský kazatel*⁴⁴, že Bilovský je příklad kazatelů doby „temna“ a jeho řeč je úpadková a plná chyb.

S Vojtěchem Martínkem polemizuje Josef Vašica v článku *K novým přetiskům z Bilovského*.⁴⁵ Odmítá Martínkovo tvrzení, že Bilovského projev plný vulgarismů je zapříčiněn snahou zalíbit se prostému lidu. Vašica upozorňuje, že mnoho dnes vulgárních slov mělo v 17. a 18. století jiný významový a citový odstín. Proti Martínkově výtce, že Bilovského

⁴⁰ BILOVSKÝ, B. H.; VAŠICA, Josef (ed.). *Víno ze svadby v Káni a potřebnost roucha svadebního : Tři starší česká kázání*. Stará Říše 1933.

⁴¹ BILOVSKÝ, B. H.; VAŠICA, Josef (ed.). *Církevní Cherubín, anebo, Slavný a stálý v ohni a mukách víry a svaté zpovědi zástupce Jan Sarkander*. Olomouc 1933.

⁴² ŠALDA, F. X. O literárním baroku cizím i domácím. In ŠALDA, F. X. *Studie literárně historické a kritické*. Praha 1937, s. 77–122.

⁴³ BÁR, Zdeněk. *Čeští spisovatelé Hlučínska*. Hlučín 1933.

⁴⁴ MARTÍNEK, Vojtěch. *Hlučinský kazatel*. *Věstník Matice Opavské*. Opava 1922, s. 22–40.

⁴⁵ In VAŠICA, Josef. *České literární baroko : příspěvky k jeho studiu*. Praha 1938, s. 189–199.

styl je rozvláčný a povídavý, Vašica namítá, že toto patří k baroknímu stylu a jistá vleklost může být funkční. Souhlasí s Martínkem v tom, že Bilovský dovede být velmi názorný, umí vzbudit posluchačovu pozornost a zasáhnout jej, je velmi divadelní. Martínek spatřuje vrchol nevkusy v určité pasáži kázání, kdy Bilovský rozvíjí téma „kdo chce v nebi královati, musí s Kristem tancovati“. Vašica namítá, že tanec patřil k oblíbeným námětům k alegoriím již od středověku. Dále Vašica obhajuje Bilovského používání slov cizího původu, jenž se děje ze stylistických důvodů, aby se slova jednotvárně neopakovala. Pozitivně hodnotí práci s duchaplným nápadem a rozvíjení motivů. Literární historii Vašica vytýká, že dosud nejevila žádný zájem o Bilovského básnickou činnost, která se v jednom českém (*Církevní cherubín*) a ve dvou latinských spisech (*Stella nova* a *Zodiacus Sarcandri de Skoczova*) věnuje Janu Sarkandrovi.

Ukázku z *Církevního cherubína* a kázání na neděli druhou adventní⁴⁶ otiskuje Zdeněk Kalista v antologii *České baroko*.⁴⁷

Josef Vašica ve své stati *Účast Slezska na českém literárním baroku*⁴⁸ prohlašuje Bilovského za našeho největšího mistra konceptu. Vytýká dosavadním studiím (Kadlec, Martínek), že označují Bilovského jako „lidového“ kazatele, Vašica jej naopak řadí k vyhraněně intelektuálním typům. Připomíná Bilovského poutní příležitostná kázání, např. *Praporec spasení* nebo sbírku *Siclus sanctuarii anebo Šestka duchovní*, která zůstala mimo badatelský zájem. Báseň *Církevní cherubín* hodnotí spíše jako lyrické drama než epickou legendu. V latinských básnických sbírkách oceňuje kuriózní hříčky a Bilovského zběhlou v latině.

Ve stati *K české barokní homiletice*⁴⁹ vyzdvihuje Milan Kopecký Bilovského jako nejlepšího přestitele konceptu a všímá si jeho snahy o kontakt s publikem.

Rozsáhlou studii o Bilovském včetně ukázek najdeme v Kopeckého publikaci *Starší slezští kazatelé*.⁵⁰ Kopecký zmiňuje Bilovského rané hagiografické práce o sv. Ignáci

⁴⁶ Kalista mylně uvádí, že kázání pochází z postily *Cantator cygnus*. Kázání však pochází z Bilovského postily *Doctrina christiana*.

⁴⁷ KALISTA, Zdeněk. *České baroko*. Praha 1941.

⁴⁸ VAŠICA, Josef. *Účast Slezska na českém literárním baroku*. In VILIKOVSKÝ, Jan; VAŠICA, Josef; GRUND, Antonín. *Starší česká literatura ve Slezsku*. Ostrava 1999, s. 22–40.

⁴⁹ KOPECKÝ, Milan. *K české barokní homiletice*. In KOPECKÝ, Milan. *O barokní kultuře : sborník statí*. Brno 1968, s. 61–74.

⁵⁰ KOPECKÝ, Milan. *Starší slezští kazatelé*. Ostrava 1970.

z r. 1695 a o sv. Josefu z r. 1696. Oceňuje jeho ovládání homiletických prostředků, např. oživení výkladu dialogem, kladení otázek. Upozorňuje na Bilovského subjektivní postoj a různé výpady, např. proti Turkům, Židům, kacířům. Bilovský odsuzuje nevzdělané boháče, ale má soucit s prostými lidmi. Projevuje se jako moravský vlastenec, často oslovuje Moravu nebo různá moravská města. Kopecký dokládá Bilovského znalost lidového prostředí používáním lidových přísloví a úsloví. Příběhový materiál rozděluje do několika částí, obvykle do šesti (označuje je jako numerus I, numerus II atd.), rozlišuje mezi nimi *historie* (příběhy z dějin), *fabule* a *exempla* (vše ostatní). Tato terminologie není uváděna soustavně, jen občas je zaznamenána v textu nebo v marginálii. Kopecký si také všímá, že Bilovský do kázání vkládal veršované vložky, většinou se jedná o latinské citáty, které překládá dosti volně. Zmiňuje Bilovského málo známý tisk z r. 1712 *Neo-Hannibal a Deo Moraviae electus*, který obsahuje oslavu olomouckého biskupa Wolfganga Hannibala ze Schrattenbachu. Kopecký uvádí, že tištěné verze kázání jsou míněny jako příručky pro kněze. Aby se i čeští kněží, zvyklí na používání latinských příruček, v knihách dobře vyznali, obsahují tisky latinské marginálie, pasáže, úvodní nebo i závěrečné části.

Z této studie vychází i Kopeckého stat' *Mistr konceptu*.⁵¹ Nově zmiňuje jenom hagiografický spis o sv. Cyrilu a Metodějovi z r. 1709. Také uvádí, že Bilovský rád používal světské látky jako pomocný materiál pro náboženské účely. Jeho exempla plní většinou funkci moralistní.

Václav Černý zdůrazňuje Bilovského divadelnost a v této souvislosti zmiňuje G. L. Berniniho, významného barokního architekta, sochaře a malíře.⁵²

Úryvky z kázání na třetí neděli adventní (*Doctrina christiana*) a z kázání na den sv. Tomáše apoštola (*Coelum vivum*) otiskl Miloš Sládek ve výboru *Malý svět jest člověk*⁵³ a uvádí vliv Bilovského na píseckého rodáka Ondřeje Františka de Walda (1683–1752), venkovského kněze.

⁵¹ KOPECKÝ, Milan. K české barokní homiletice. In KOPECKÝ, Milan. *O barokní kultuře : sborník statí*. Brno 1968. s. 61–74.

⁵² ČERNÝ, Václav. *Až do předsíně nebes : čtrnáct studií o baroku našem i cizím*. Praha 1996, s. 310.

⁵³ SLÁDEK, Miloš. *Malý svět jest člověk aneb Výbor z české barokní prózy*. Jinočany 1995.

Úryvek z kázání na pátou neděli po sv. Duchu uveřejnil Miloš Sládek v dalším výboru *Vítr jest život člověka*.⁵⁴ Sládek vyzdvihuje Bilovského sugestivnost a připomíná, že kázání na téma pekelných muk nejsou častá v českých barokních postilách.

Miloš Sládek také uveřejnil v antologii *Svět je podvodný verbíř*⁵⁵ Bilovského první kázání vydané tiskem *Nový cherubín léta 1491 ... to jest svatý Ignatius z Loyoly*, které proslovil v Březnici na den sv. Ignáce roku 1695. Bilovský se musel kvůli tomuto kázání zpovídat před pražskou konzistoří, protože v něm údajně útočil proti světskému kléru a jiným řeholím. Své provinění měl odčinit napsáním nového kázání, o sv. Josefu. Sládek popisuje Bilovského působení v Písku a rozpory s měšťany i ostatními duchovními. Opravuje omyl mnohých literárních historiků, že Bilovský v kázání útočil na jezuity, Bilovský jezuity naopak chválil. Sládek nakonec srovnává text tohoto březnického kázání se svátečním kázáním na den sv. Ignáce uvedeným ve sbírce *Coelum vivum*.

K výročí 270 let od úmrtí Bilovského uveřejnil Libor Pavera článek *Homiletik a básník Bohumír Hynek Josef Bilovský*.⁵⁶ V článku polemizuje s Vojtěchem Martínkem, jemuž vytýká, že kladl na literaturu 18. století nároky své doby a neinterpretoval ji prostřednictvím poetiky doby barokní. Martínek uvedl, že barokní doba je mrtvá a nic již nemůže kladného povědět, s čímž Pavera nesouhlasí. Martínkovo odsouzení Bilovského jazykové kultury Pavera vyvrací výsledky nových výzkumů, které dokládají, že jazyk barokních děl navazuje na humanistickou češtinu, přestože byl ovlivňován cizími jazyky a často se objevují slova např. z oblasti vojenství.

Článek Tomáše Havelky pojednává o komických prvcích v díle B. H. Bilovského.⁵⁷ Jeho polemika s Vojtěchem Martínkem se týká sestoupení homiletiky v Bilovského dílech na úroveň nevzdělaných posluchačů. Zatímco Martínek to odsoudil, Havelka snížení homiletiky považuje za jeden z rysů konceptismu, kdy se persvazivní složka skládá z obrazů posluchačům dobře známých – bajek, skutečných příkladů ze života. Bilovský svými stylistickými a lexikálními postupy náhle profanuje náboženské úvahy, což někdy hraničí až s rouháním, často používá ironii. Všichni badatelé zaznamenali v Bilovského díle přítomnost komičnosti, ať už

⁵⁴ SLÁDEK, Miloš. *Vítr jest život člověka aneb Život a smrt v české barokní próze*. Jinočany 2000.

⁵⁵ SLÁDEK, Miloš. *Svět je podvodný verbíř aneb Výbor z českých jednotlivě vydaných svátečních a příležitostných kázání konce 17. a prvních dvou třetin 18. století*. Praha 2005.

⁵⁶ PAVERA, Libor. Homiletik a básník Bohumír Hynek Josef Bilovský. *Vlastivědné listy* 1996 22, č. 2, s. 27–30.

⁵⁷ HAVELKA, Tomáš. Komika v díle Bohumíra Hynka Josefa Bilovského. *Studia Comeniana et historica*. 2004, 34, č. 71-72, s. 142–154.

úmyslné, nebo nevědomé. Havelka míní, že se Bilovský psaním kázání bavil, byla to pro něj intelektuální výzva.

4 CANTATOR CYGNUS

Pracujeme s výtiskem, který je uložen ve Vědecké knihovně v Olomouci pod signaturou 994.930.⁵⁸

Sbírka kázání byla vydána r. 1720 v Olomouci, avšak kázání pocházejí již z let 1714–1716. Kázáním předchází latinská dedikační báseň o sv. Janu Sarkandrovi a úvod pro kazatele *Ad apostolicos Ecclesiastes*.⁵⁹

Sbírka obsahuje celkem 29 kázání. První kázání připadá na Boží hod svatodušní, následuje 24 kázání na neděle po sv. Duchu, tři kázání v době jubilea r. 1716 a jedno děkovné kázání za odvrácení moru.⁶⁰ Závěrečné pokyny pro kazatele a další návrhy na rozvržení a obměny kázání obsahuje poslední oddíl *Breve directorium*. Postilu uzavírá věcný a jmenný rejstřík - *Index*.

Každé kázání je uvedeno zpravidla citátem z Písma a stručným *argumentem*, ve kterém Bilovský vystihuje tematiku promluvy, toto argumentum uvádíme citací. Text promluvy je členěn na menší části (numerus I, numerus II atd.). Rozsáhlejší kázání jsou rozdělena do samostatných úseků jako kázání první, druhé nebo třetí.

V marginálních poznámkách Bilovský uvádí zdroje citací, pokud nejsou uvedeny přímo v textu, tento postup zachováváme i my. Pokud je původ exempla uveden v marginálii, nachází se v naší práci v poznámce. Vedle zdrojů citací shrnují marginálie stručně obsah česky psaného textu v latině a vyznačují počátek *exordia* a *epilogu* – úvodu a závěru kázání.

Excerpovaná exempla jsou v této práci převyprávěna, mohou být i zestručněna. Nevyznačujeme přímou řeč. Pokud je v samotném textu přítomno, připojujeme k exemplům zestručněné poučení nebo výklad exempla a výzvu Bilovského k jednání posluchačů.

⁵⁸ Celý transliterovaný název postily: Cantator CygnVs, FVnerIs (a) Ipse sVI, MortIs beatae TraDitor. Authore: Godefrido Josepho Bilowsky, Statūs Apostolici Sacerdote. Olomucii, Typis Joan: Adami Auinger, Anno ut supra. (1720). Pars prima. Dominicale primum.) (Cygnea CantIo a festIs SpIrltVs S., VsqVe aD FIneM: per obVIas, post penteCosten DoMInICas, eXIntentIone DeI gLorIae, neC non proXIMI saLVtIs, ab aLbo, et sene Cygno GoDefrIDo BILoVskI ...To gest: HLas DVChoVnI LabVtě | K gIstéMV SpasenI prospěsnI, a na Starost spogenI Spěw: OD SwátkV DVCha Swatého | OtCe nasseho | až k ADVentV: Na kažDaV obIčegnaV | běžnaV NeDěLI | a někDI na wIČe | sLoženI: ...obětowanI, OD ...GoDefrIDa BILowského. Knihopis č. K01134

⁵⁹ KADLEC, Karel. Bohumír Hynek Bílovský. *Sborník Historického kroužku*. 1921, 22, č. 3–4, s. 65–76.

⁶⁰ Ibid.

Při přepisu citací z barokního tisku *Cantator cygnus* se řídíme zásadami, které formuloval Josef Vintř v článku *Zásady transkripce českých textů z barokní doby*.⁶¹ Interpunkci používáme podle současného moderního úzu, zachováváme však původní použití dvojtečky.

Podobu biblických proprií volíme podle nejnovějšího českého překladu Bible 21⁶², stejně podle tohoto překladu sjednocujeme odkazy na jednotlivé biblické knihy.

Seznam používaných zkratk:

A	alegorický výklad exempla
B	biblické exemplum
D	doklad, výklad podle reálného smyslu exempla
H	historické exemplum
Ha	hagiografické exemplum
M	memoráty, vlastní exemplum
My	mytologické exemplum
O	osobní exemplum
R	přírodní exemplum rostlinné
Z	přírodní exemplum zvířecí

⁶¹ VINTŘ, Josef. Zásady transkripce českých textů z barokní doby. *Listy filologické CXXI*, 1998, č. 3–4, s. 341–346.

⁶² přístupné online na stránce: online.bible21.cz

4.1 Na den a slavnost seslání Ducha Svatého

Argumentum: „Duch Svatý a milosti jeho jsou proti přítomnému moru.“⁶³

Exordium

Bilovský začíná kázání působivým popisem scény, kdy Ezechiel stojí na poli posetém lidskými kostmi. Vidí před sebou hlavu, ramena, ruce, lýtku, páteř. S velikým hřmotem vstoupí do kostí Duch Svatý, kosti se spojí a ze země vstanou živí a zdraví lidé.⁶⁴ Bilovský přirovnává morem zkoušenou Moravu k tomuto Ezechielovu poli, kde leží mnoho nemocných lidí na lůžku jako kostí na poli. Proto bychom měli prosit za příchod Ducha Svatého, aby lid uzdravil od moru, jako vdechl život kostem na Ezechielově poli.⁶⁵ (BA)

Numerus I

Ztrápení lidé hledají pomoc, především ti, kteří trpí smrtelnou nemocí. Prvním příkladem je král Ezechiáš, který se v nemoci modlil k Bohu.⁶⁶ (Tento příklad Bilovský více nerozvádí.) (BD)

Druhý příklad vidí Bilovský v králi Davidovi, na jehož království a hlavní město Jeruzalém seslal Bůh mor a zemřelo na sedmdesát tisíc lidí. Když David uviděl nad Jeruzalémem anděla s krvavým mečem, prosil Boha, aby město ušetřil, neboť ti lidé jsou nevinní, on je tím pravým hříšníkem. Obdrželi něco od Boha Všemohoucího? Jakým způsobem byl mor odehnán? Po vykonané modlitbě nechal David postavit oltář, na něm zapálil oběti a Bůh se nad městem slitoval.⁶⁷ I Moravané se modlí za uzdravení jako král David, je však potřeba ještě ohně – Ducha Svatého, který uzdraví nemocné, potěší zarmoucené a vrátí život mrtvým jako na Ezechielově poli.⁶⁸ (BA)

Numerus II

Když šel Samson do Tamnaty, potkal mladého lva, který si už na něj brousil zuby. Co na to Samson? Pomodlil se k Bohu, vstoupil do něj Duch Svatý, a tak posílněn roztrhal Samson lva na kusy.⁶⁹ (BA)

⁶³ cit. Cantator cygnus, s. 1

⁶⁴ Ezechiel 37

⁶⁵ Cantator cygnus, s. 2n

⁶⁶ 2. Královská 20

⁶⁷ 2. Samuelova 24

⁶⁸ Cantator cygnus, s. 4n

⁶⁹ Soudců 14

V dalším nebezpečí se Samson ocitl, když byl svázán provazy a předložen Filištýnským. Vstoupil do něj Duch Svatý, osvobodil se a osličí čelisti zabil na tisíc mužů.⁷⁰ (BA)

Když Samson vešel do města Gazy, Filištýnští za ním hned zavřeli brány a chystali se jej zabít. Samson posilněn Duchem zvedl brány města a vysadil je na blízkou horu.⁷¹ (BA)

Bilovský alegoricky přirovnává mor ke lvu, který chodí po Moravě a hledá, koho by sežral. Ale Duch Svatý sestoupí a obyvatele osvobodí. Také spálí ohněm všechna pouta, kterými jsou svázáni jako Samson. Zavírají se brány hlavního města Olomouce, ale Duch Svatý posilní nějakého Samsona, který brány zase otevře.⁷² Bilovský tedy nabádá k vzývání Ducha Svatého.⁷³

Numerus V

Roku 1452 bylo dobyté město Konstantinopol Turky, které vedl Machomet II.⁷⁴, a křesťané byli pobiti. Událo se tak 29. května, na Den Ducha Svatého. (Bilovský se táže Boha, proč to dopustil.) Příčinou bylo zanedbání velebení Ducha Svatého. Ten den viděli Turci i křesťané ohnivou kouli, jak se z města vznesla až do nebes, což bylo znamení toho, že Bůh na křesťany zanevřel. Zahynulo tehdy mnoho tisíc křesťanů, protože opustili Ducha Svatého.⁷⁵ Bilovský nabádá k velebení Ducha Svatého, aby od morem trápené Moravy neodešel jako tehdy v Konstantinopoli v podobě ohnivé koule. Ne Turci, ale Bůh zraňuje mečem morové rány pro naše hříchy.⁷⁶ (HD)

Bilovský v tomto kázání reaguje na morovou epidemii, která v letech 1711–1715 zasáhla většinu Evropy včetně Čech a Moravy, kam se rozšířila v r. 1713 z Vídně.⁷⁷

⁷⁰ Soudců 15

⁷¹ Soudců 16

⁷² Morová epidemie vrcholila v Olomouci v létě r. 1715. Město bylo uzavřeno od června 1715 do února 1716 a nesměly se konat trhy, poutě a procesí. Viz ŠMERAL, Jiří a kol. *Dějiny Olomouce I*. Olomouc 2009, s. 396.

⁷³ Cantator cygnus, s. 5nn

⁷⁴ Mehmet II. dobyl Konstantinopol r. 1453.

⁷⁵ původ: L. Beyerlinck (1578–1627), belgický teolog a církevní spisovatel, autor prvních encyklopedií

⁷⁶ Cantator cygnus, s. 9

⁷⁷ SVOBODA, Jiří. Historie morových epidemií. *Vesmír*. 1995-09, čís. 74, s. 496.

4.2 Na den Svaté a Nerozdílné Trojice

Argumentum: „Z tajemství Nejsvětější Trojice dělá se kalendář, který předpovídá budoucí pokoj.“⁷⁸

Numerus III

Bilovský si přeje, aby Karel VI. a Ludvík XIV. podepsali mír a přidává příběh o izraelském lidu, který si musel vytrpět od Egyptanů mnohá příkoří, otroctví, bití, hlad, až se nad nimi Bůh smiloval a skrze vůdce Mojžíše a Arona je vysvobodil z tyranství a neustálých válek. Po velké bitvě u Rudého moře s faraonovým vojskem jim Bůh dal mír.⁷⁹ (BD)

Numerus IV

Daniel zažil tři nešťastné dny – první den hladu, když ani chléb neměl, den moru přišel, když jej chtěli zlostní kněží otrávit, den války zakoušel po celý svůj život, kdy mu pohané a jejich kněží nedávali pokoje. Tyto tři dny odvrátil jediným dnem. Každý den totiž poklekal a modlil se k Bohu.⁸⁰ Jednou ke cti a slávě Boha Otce, po druhé Boha Syna a po třetí Boha Ducha Svatého. A tak díky jednomu dni nezemřel hladu v jámě lvové, nenakazil se morem a války mu neuškodily. Bilovský nabádá lid, aby na den Svaté Trojice třikrát poklekal, modlil se a vzýval Boha, a tak si tento rok vyprosil mír a odvrátil mor i hlad.⁸¹ (BD)

Numerus V

Bilovský přidává další biblické příběhy, ve kterých tři dny přinesly mír.

Když Holofernes obléhal Betúlii, strávila Júdit v jeho ležení tři dny a vycházela ven jen na modlitbu k Bohu.⁸² Čtvrtého dne zabila nepřítele, a tak získala pro město svobodu skrze tři dny, které vyznačují Svatou Trojici. Kde se nachází podobenství Svaté Trojice, odtud se odvrací nebezpečí a nastává štěstí.⁸³ (BD)

Ztrápení Židé neměli pokoje od falešného Amana, který je odsoudil na smrt, proto se po tři dny postili a prosili Boha o pomoc. Přišel čas třetího měsíce, den dvacátý třetí, a král poslal listy, které od Židů odvrátily vše zlé.⁸⁴ Bilovský předpovídá, že pokud Židé v podobenství

⁷⁸ cit. Cantator cygnus, s. 10

⁷⁹ Exodus 14; Cantator cygnus, s. 16n

⁸⁰ Daniel 6, 10

⁸¹ Cantator cygnus, s. 18n

⁸² Júdit 12, 7

⁸³ Cantator cygnus, s. 19n

⁸⁴ Ester 8, 9

dosáhli žádaného pokoje skrze tyto tři dny, i do roka uzavře císař mír s francouzským králem.⁸⁵
(BD)

Numerus VIII

Španělský hrabě Montfortius⁸⁶ byl se svou hrstkou o 800 vojáků obklíčen velkou armádou albigenských kacířů, kterých bylo přes sto tisíc. Tu si vzpomněl na Svatou Trojici a rozdělil vojáky na tři díly, které pak zaútočily na kacíře ve jménu Otce, Syna i Ducha Svatého. Pobili dvacet tisíc a ostatní rozehnali, ze španělského vojska padlo jen osm vojáků.⁸⁷ „Kde se nachází počet a znamení Trojice Nerozdílné, tam a odtud veškeré nebezpečství se odvrátí, a co se žádá od Boha, to se obdrží.“⁸⁸ (HD)

Kázání reaguje na válku o dědictví španělské, které se v letech 1701–1714 zúčastnila většina evropských mocností.

4.3 Druhá neděle po Svatém Duchu

Argumentum: „Proč pod způsobou chléba velebná svátost oltářní ustanovená?“⁸⁹

Numerus I

Bilovský kritizuje mlsné pohany a neznabohy, kteří mají své břicho za boha a svou slávu zakládají na různých hostinách. Uvádí příklady honosných banquetů, ale připomíná, že ani největší a nejvýpravnější hody se neobejdou bez chleba.

Jeden italský kníže pořádal velkou hostinu. Po jídle zavedl hosty do zahrady, kde běhalo množství zvířat – zajíci, jeleni, chrti a další. Když se hosté dost vynadávali, kníže jednomu psíkovi utrl ucho a začal ho jíst – všechna zvířata byla totiž z cukru.⁹⁰ (OD)

Ælius Spartianus při jednom obědě čtyřiaadvacetkrát obměnil pokrm a nakonec všem nechal donést jídla podle písmen abecedy. (HD)

Vitellius⁹¹ nechal na stůl postavit tři tisíce různých ryb a sedm tisíc druhů ptáků.⁹² (HD)

⁸⁵ Cantator cygnus, s. 20n

⁸⁶ Šimon z Montfortu byl vůdcem křížáků, kteří táhli proti náboženské sektě Albigenských.

⁸⁷ Cantator cygnus, s. 23; původ: L. Beyerlinck

⁸⁸ cit. Cantator cygnus, s. 24

⁸⁹ cit. Cantator cygnus, s. 25

⁹⁰ původ: Vincentius Quinisi

⁹¹ Aulus Vitellius – římský císař, vládl v r. 69.

⁹² původ: Suetonius (75–140), římský učenec

Na dvoře krále Šalamouna se každý den spotřebovalo dvacet volů z pastvin, deset krmných volů a mnoho další zvěře, ryb a ptáků. Ani zde se však nejedlo bez chleba, neboť mimo to se spotřebovalo deset korců jemné mouky a šedesát korců hrubé.⁹³ (BD)

Nad všechny bohaté hostiny však Bilovský vyvyšuje přijímání těla Kristova, právě v podobě chleba.⁹⁴

Numerus IV

Izraelští synové trpěli na poušti velkým hladem, „aby tehdy broukavé jejich huby nacpal Bůh,“⁹⁵, seslal jim manu, chléb nebeský.⁹⁶ Bilovský přirovnává nebeskou manu ke svátosti oltářní a kritizuje lidi, kteří se nají chleba do sytosti, ale zapomínají při tom obstarávat pokrm pro svou duši – andělský chléb. Jejich duše je pak slabá odolávat pokušení a d'áblu.⁹⁷ (BA)

Numerus V

Bilovský vybízí především ty největší hříšníky, aby se neostýchali a přistoupili ke svatému přijímání, dále připojuje dva hagiografické příklady, kdy tělo Kristovo přijímali světci, i když si uvědomovali svou nehodnost.

V životopise sv. Honorata se dočteme, že se světec jednou při mši blízko okamžiku přijímání začal stydět před Bohem za své hříchy, nechtěl se na hostii ani podívat, a rozhodl se odstoupit od přijímání. Ukřižovaný Kristus umístěný na oltáři však pozdvihl v pravici hostii a pobídl Honorata k přijímání. Když není hoden přijímání, Kristus jej hodným učiní.⁹⁸ Stejně tak my nejsme hodni pro naše hříchy na tento andělský chléb ani pohlédnout, ale nekonečné milosrdenství Boží nás učiní hodnými, jako to udělalo se sv. Honoratem.⁹⁹ (HaD)

Sv. Mechtylda naříkala před obrazem Panny Marie na svou nehodnost, náboženskou vlažnost i nezbožné oblečení při přijímání. Marie se jí ukázala a řekla jí, že k té andělské hostině nemá Mechtylda vhodné ozdoby, šaty, totiž že je vlažná a nepobožná. Má následovat chudobnou děvečku, která si před svou svatbou půjčí od bohaté paní perly a drahé šaty, než se ženichovi ukáže. Mechtylda se má před svou duchovní svatbou utéct k Marii, která jí něco ze

⁹³ 1. Královská 4, 22

⁹⁴ Cantator cygnus, s. 28n

⁹⁵ cit. Cantator cygnus, s. 33

⁹⁶ Exodus 16, 15

⁹⁷ Cantator cygnus, s. 33n

⁹⁸ původ: sv. Honoratus

⁹⁹ Cantator cygnus, s. 36

svých ozdob – ctností – půjčí.¹⁰⁰ I my máme podle Panny Marie přistupovat k přijímání zbožně a vzývat andělský chléb.¹⁰¹ (HaA)

4.4 Neděle třetí po Svatém Duchu

Argumentum: „Reptání a rouhání, též zlořečení, příčina škodlivých bouřek.“¹⁰²

Exordium

Bilovský v úvodu kázání uvádí krátké poutavé příklady z literatury, kdy bouřky napáchaly mnoho škody.

Sv. Řehoř píše, že když v městě Nurcia jednou udeřil hrom, zahynuli všichni hadi v tom místě i v okolí. (HD)

Laurentius Surius¹⁰³ uvádí, že jedna bouřka pobila na šest set Saracénů, když chtěli vyloupit kostel sv. Michala na hoře Gargano. (HD)

Seneca¹⁰⁴ popisuje vlastnost blesku, který když udeří do měšce s penězi nebo do kordu v pochvě, tak peníze i kord rozpustí, aniž by poškodil měšec nebo pochvu. (ZD)

Na těchto příkladech demonstruje Bilovský, že bouřky mohou napáchat velké škody, a dále se chystá ukázat, že hromobití vznikají z lidského zlořečení a rouhání.¹⁰⁵

Numerus I

Bilovský uvádí tři příklady z Písma, kdy Bůh dopustil velmi ničivé bouřky kvůli tomu, že se lidé rouhali.

První bouřka proběhla nedlouho po stvoření světa, po čtyřicet dní a nocí padal z nebe déšť, voda dosáhla až k vrcholům hor a usmrtila vše živé na zemi.¹⁰⁶ Bilovský se ptá, kdo byl příčinou takového neštěstí. Bylo to lidské rouhání a zlé smýšlení. Když tedy lidé sakramentují a zlořečí, přivolávají krupobití na lidské pokolení.¹⁰⁷ (BD)

¹⁰⁰ původ: J. C. de Gerson (1363–1429), francouzský teolog, filozof a církevní politik

¹⁰¹ Cantator cygnus, s. 37

¹⁰² cit. Cantator cygnus, s. 39

¹⁰³ Lorenz Sauer (1522–1578), německý hagiograf a církevní historik

¹⁰⁴ Lucius Annaeus Seneca (4 před n. l. – 65), římský filozof, dramatik a básník

¹⁰⁵ Cantator cygnus, s. 39nn

¹⁰⁶ Genesis 7, 21

¹⁰⁷ Cantator cygnus, s. 41n

Numerus II

Jediná ohnivá bouřka zničila úrodný kraj Sodomy a Gomory. Bůh pustil z nebe síru a oheň a spálil všechnu zeleň.¹⁰⁸ Proč Bůh ten ráj tak ztrestal? Velký hřích obyvatel se jako rouhavý křik donesl před Boží trůn. Bilovský má starost, aby úrodný moravský kraj nebyl kvůli rouhání a sakramentování zničen jako Sodoma a Gomora.¹⁰⁹ (BD)

Numerus III

Třetí bouřka se odehrála v Egyptě za časů faraona, kdy z nebe padaly kroupy smíšené s ohněm a zahynuli všichni lidé, dobytek a rostliny, co byli na poli.¹¹⁰ Co bylo příčinou takové pohromy? Způsobil to sám egyptský král, který nechtěl propustit Izraelské z otroctví a rouhal se a protivil se Bohu. (BD)

Proti bezbožnému faraonu staví Bilovský bohabojného císaře Karla IV. a vyzývá rouhače, aby si z tohoto panovníka vzali příklad. Především apeluje na rodiče, aby potomky vychovávali ke zbožnosti, protože mnohé děti sakramentují dříve, než se naučí otčenáš.¹¹¹

Numerus IV

Jednou těhotnou urozenou paní Marcii během bouřky zasáhl blesk. Dítě sice nepřežilo, ale matce se nic nestalo.¹¹² Podobně když manželé svým manželkám spílají a sakramentují, Bůh se jim za to může pomstít na dětech.¹¹³ (OA)

Numerus V

Bilovský se u sv. Bernarda dočetl o tureckém Machometovi (Mohamedovi), který do Koránu zapsal, jak se mají trestat rouhači proti Bohu, P. Marii i Kristu: mají být zaživa rozpůleni. I my máme trestat rouhače, psy proti Bohu štěkající dát na řetěz.¹¹⁴ (HD)

Epilogus

Sedmý anděl vylil svou číši a začalo velké hromobití, blýskání a zemětřesení. Na lidi padaly kroupy těžké jako cent. Co však dělali lidé? Dále se rouhali Bohu.¹¹⁵ Bilovský kritizuje sedláky, kteří pro malou škodu na poli nebo pro ně nepříjemný vítr či deštík vyvolávají

¹⁰⁸ Genesis 19, 24

¹⁰⁹ Cantator cygnus, s. 44n

¹¹⁰ Exodus 9, 23

¹¹¹ Cantator cygnus, s. 46n

¹¹² původ: Johannes Ravisius (1480–1524), francouzský humanista

¹¹³ Cantator cygnus, s. 48

¹¹⁴ Cantator cygnus, s. 49n

¹¹⁵ Zjevení 16, 21

všechny čerty z pekla a zlořečí Bohu. Vyzývá je, aby nesrovnávali svou vůli s vůli Boží a nerouhali se.¹¹⁶ (BD)

4.5 Neděle čtvrtá po Svatém Duchu

Argumentum: „Bez Boha pracovati jest darmo pracovati.“¹¹⁷

Exordium

V úvodu kázání představuje Bilovský příběh z evangelia sv. Lukáše. Sv. Petr byl zkušeným rybářem, přesto nemohli podle evangelia na tento den chytit ani žábu. Postěžoval si Kristovi, jaký mají neúspěšný lov, ale na Kristovu žádost tedy sítě znovu spustí. Když to udělali, jejich sítě se naplnily takovým množstvím ryb, že se sítě začaly trhat a museli volat na pomoc rybáře z jiné lodi.¹¹⁸ Z jakého důvodu byly nejdříve neúspěšní, podruhé měli při lovu štěstí? První lov se konal bez světla, bez Krista, proto by lidé neměli začínat práci bez Krista, ve tmě hříchu.¹¹⁹ (BA)

Numerus II

Bůh seslal kvůli lidským hříchům trestání na stromy a jejich plody, ale andělovi přikázal, aby vínu a olivám neuškodil.¹²⁰ Proč je poručil zachovat? Vykladač Písma Hay vidí příčinu v tom, že vinný kmen a olivový strom raději obětovaly své plody Bohu, než aby získaly královský trůn.¹²¹ Bilovský alegoricky přirovnává stromy k lidem a ovoce k lidským skutkům. Při posledním soudu andělé neuškodí těm, kteří své ovoce obětovali Bohu, totiž kteří své činy a myšlenky obětovali Kristu, ke cti a slávě Boží a s dobrým úmyslem.¹²² (BA)

Kristus poručil fíkovníku, který na sobě neměli nic než listí, aby již nikdy více nerodil. A fíkovník uschl.¹²³ Učedník sv. Řehoře Nicetas vykládá příběh takto: na fíkovníku jsou dvojí plody, nejdříve jsou to květy, pak fíky. Květy značí naše úmysly, myšlenky, fíky jsou našimi činy. Kristus odhadl, že ze špatného začátku by nevzešel dobrý konec, proto to fíkovníku

¹¹⁶ Cantator cygnus, s. 50

¹¹⁷ cit. Cantator cygnus, s. 51

¹¹⁸ Lukáš 5

¹¹⁹ Cantator cygnus, s. 51n

¹²⁰ Zjevení 6, 6

¹²¹ Soudců 9, 8

¹²² Cantator cygnus, s. 55n

¹²³ Matouš 21, 19

poručil více neplodit. „Nám k naučení: nebudeme-li mítí v skutcích prvního ovoce, dobrého oumyslu, takového trestání tím způsobem zasloužíme.“¹²⁴ (BA)

Numerus IV

Jákob věrně sloužil Lábanovi sedm let, aby si vysloužil jeho dceru Ráchel za manželku. Po sedmi letech ale dostal její sestru Leu, proto pro Ráchel odsloužil dalších sedm let. Přišlo mu to jako sedm dní, protože při každé práci měl před očima Ráchel, kterou miloval. Když ji spatřil poprvé, odvalil ze studny těžký kámen. Pro milého to nebylo nic těžkého.¹²⁵ Bilovský si přeje, abychom i my při práci měli před očima Krista a pracovali v jeho jménu, jako měl Jákob před očima Ráchel a sloužil pro ni.¹²⁶ (BD)

Epilogus

Malíř Xerxes si před započatím práce vše dlouho rozmýšlel a pak dlouho a pečlivě na obrazu pracoval. Když se ho ptali, proč to tak dělá, odpovídal, že tak pilně a zdlouhavě maluje proto, že jeho obrazy nejen zpodobují věčnost, ale i věčnost přetrvávají. Obrazy jsou našimi činy. Když i my budeme pečlivě a s Bohem pracovat, naše skutky nás přiblíží věčnosti.¹²⁷ (OA)

4.6 Neděle pátá po Svatém Duchu

Argumentum: „Člověk pro jeden hřích smrtelný hoden bude pekla.

Exordium

Bilovský otevírá kázání příběhem o krutém Neronu¹²⁸, který nechal pro křesťany vyrobit různé mučicí nástroje. Věznici nechal postavit ve tvaru ucha a nahoře byla malá dírka, kterou bylo slyšet všechno naříkání, pláč i šepot odsouzenců, v čemž měl Nero zalíbení.¹²⁹ (HD)

Cesareus popisuje, jak se zemřelý advokát zjevil svému blízkému příteli – biskupovi a vypověděl mu, že skončil v pekle, neboť jednou přestoupil Boží přikázání. Ptal se přítele, co je na světě nového. Biskup mu odpověděl, že se nic nového nestalo, neboť od jeho smrti uplynuly teprve čtyři hodiny. Advokát se zhrozil, že jeho duše přišla do pekla dříve, než tělo bylo

¹²⁴ cit. Cantator cygnus, s. 57

¹²⁵ Genesis 29

¹²⁶ Cantator cygnus, s. 59

¹²⁷ Cantator cygnus, s. 63

¹²⁸ Claudius Nero, římský císař, vládl v letech 54–68.

¹²⁹ Cantator cygnus, s. 64

pochováno. Ty čtyři hodiny mu připadaly jako tisíc let a do pekla přišlo takové množství duší, že už myslel, že celý svět hyne. Bilovský zdůrazňuje množství duší, které přišlo do pekla, a mnohé duše skončily v pekle jen pro jeden smrtelný hřích, proto poukazuje na velkou ohavnost smrtelného hříchu.¹³⁰ (OD)

Numerus V

V knize *Viridarium* se píše, že si jeden bohatý pán v plném zdraví šel lehnout a komorník spočinul před jeho pokojem. Tu najednou vidí svého pána, jak stojí před Kristovým soudem a pro velké hříchy je odsouzen jít do pekla. Zde mnoho trpí a je mučen nejrůznějšími způsoby – koupe se v lázni plné síry a smůly, musí ležet na ohnivém lůžku, d'áblovi pomocníci mu ohnivě troubí do ucha, je nucen zlořečit Kristu. Nakonec ho Lucifer poručí hodit do hluboké jámy. Služebník procitne a pln strachu vběhne do pokoje varovat svého pána před tím, co právě zhlédl. Avšak pán již leží mrtvý. Nestačil litovat svých hříchů a bude věčně zakoušet pekelný oheň.¹³¹ (OD)

Římský občan Milo¹³² chtěl unést vola, ale nejdříve si ho potěžkal, aby poznal, zda ho vůbec unese. Bilovský vybízí hříšníky, aby si zkusili žár svíčky, jiskry nebo uhlu, jestli jsou připraveni snášet věčné pálení pekelného ohně. Když nedbají o duši, měli by alespoň politovat svou kůži a již více nehřešit.¹³³ (HA)

Numerus VI

Bilovský píše, že jednou rozprávěl s nějakou urozenou paní a ta se domnívala, že Bůh s urozenými nezachází stejně jako se sedláky, nýbrž že se ohlíží na postavení, rodiče a krev. Bilovský ji upozornil, že čím je paní výše postavená, tím přísněji ji bude Bůh posuzovat a větší trest jí vyměří, pokud neobstojí.¹³⁴ (MD)

O podobné dámě píše sv. Jan. Ta byla pro své hříchy odevzdána služebníkům Spravedlnosti s těmito pokyny: vedle jejích hříchů jí mají dát dvojnásob, jak mnoho se chlubila a hýřila, tolik jí mají dát muk a pláče, spálit ji ohněm.¹³⁵ Bilovský znovu varuje, že Bůh se nebude ohlížet na urozenost, ale ještě více urozeným naloží.¹³⁶ (BD)

¹³⁰ Cantator cygnus, s. 66

¹³¹ Cantator cygnus, s. 72

¹³² Milón z Krotónu – řecký atlet a vzpěrač, žil v 6. století před n. l.

¹³³ Cantator cygnus, s. 73

¹³⁴ Cantator cygnus, s. 73

¹³⁵ Zjevení 18, 6

¹³⁶ Cantator cygnus, s. 74

4.7 Neděle šestá po Svatém Duchu

Argumentum: „Opatrnosti Božské oko stále na nás hledí.“¹³⁷

Exordium

V moři žije ryba jménem *Uranoscopus*¹³⁸, která stále hledí do nebe, nespouští z něj oči. Podobně zástup nespouštěl z Krista oči, když kázal a vyučoval lid.¹³⁹ Ale spíše jej pozoroval okem svého srdce a mysli, proto taky zasytil Kristus zástup. Bilovský vybízí posluchače, aby jako *Uranoscopus* zvláště ráno pohlédli svým okem na Boha a odevzdali se do jeho opatrování, budou nasyceni jako zástup Kristem a jejich hospodářství bude dobře zaopatřeno.¹⁴⁰ (ZA)

Sv. Basilius píše o delfínovi, že se o své potomky ve dne v noci pečlivě stará, hlídá je a brání před nepřáteli. Pokud hrozí velké nebezpečí, schová mládě do svých útrob. Bilovský zdůrazňuje, že Bůh se o nás ale stará více než vlastní otec nebo matka.¹⁴¹ (ZA)

Numerus I

Bilovský předkládá příběh o Júdit, která důvěřovala Bohu a zakusila řízení Božského oka.

Holofernes obléhal se svým velkým vojskem Betúlii. Júdit důvěřovala Bohu, modlila se za pomoc a s jedinou děvečkou vyrazila proti celému vojsku. Postavila se Holofernovi, ani vlásku neztratila, zato Holoferna o všechny vlasy i s hlavou připravila. Svou slávu pak připisovala Bohu, který nedopustil, aby byla poskvrněna.¹⁴² (BD)

Numerus IV

Z Egypta vyrazilo mnoho tisíc Izraelců do pouště, kde nebylo žádné úrody. Kdo je živil na poušti? Byla to Božská opatrnost. Neměli chleba, dala jim ho opatrnost Božská. Neměli vody, ze skály jim natočila sladkou vodu opatrnost Božská.¹⁴³ Po čtyřicet let nepotřebovali ani lékaře, nikdo neonemocněl.¹⁴⁴ To vše způsobila opatrnost Božská. Bilovský míní, že když se

¹³⁷ cit. Cantator cygnus, s. 75

¹³⁸ *Uranoscopus scaber* – nebehled obecný je drobná mořská rybka, jejíž oči jsou umístěny vysoko na hlavě.

¹³⁹ Marek 6

¹⁴⁰ Cantator cygnus, s. 76

¹⁴¹ Cantator cygnus, s. 76

¹⁴² Júdit 13; Cantator cygnus, s. 78n; Bilovský použil příběh o Júdit a Holofernovi již v kázání na den Svaté a Nerozdílné Trojice.

¹⁴³ Exodus 16

¹⁴⁴ Žalm 105, 37

takto Bůh staral o zpupné a neposlušné Izraelce, jistě bude mít péči i o nás, protože jsme dětmi Božími a modlíme se k němu denně o náš chléb vezdejší.¹⁴⁵ (BD)

Numerus V

Všichni jsme dětmi Božími a Bilovský si přeje, abychom se chovali jako děti v následujícím příkladu od Belarmina.¹⁴⁶ Po ulici běhá chlapeček, holčička skáče a hraje si. Kdyby se někdo chlapce zeptal, co bude dnes jíst, když nemá peníze na chleba, odpověděl by, že si starosti nedělá, maminka mu přichystá něco k jídlu. Obdobně by se děvčátko nebálo, že jí bude kvůli roztrhané sukni zima. Tatínek jí pořídí novou sukni, i když je sukno drahé. Stejně o nás pečuje náš Otec Bůh a měli bychom mít k němu takovou důvěru, jakou mají děti ke svým rodičům.¹⁴⁷ (OA)

Druhé kázání

Exordium

Bilovský stručně vypisuje převážně případy, kdy Bůh zaopatřil osoby v nouzi nebo které věřily, že je Bůh v nouzi zaopatří.

Císař Maxmilian II.¹⁴⁸ vyznával heslo „Bůh nás zaopatří“ a vždy jej Bůh zaopatřil. (HD)

Sv. Kajetán založil řád, ve kterém členové žijí jen z toho, čím je Bůh zaopatří. Bilovský zde podotýká, že do toho řádu již vstoupilo mnoho lidí i z vyšších stavů a doposud nikdo z nich hlady nezemřel. (HD)

Sv. František Serafínský, i když neměli v klášteře ani kousek jídla, svolal bratry ke stolu a Bůh je zaopatřil. (HaD)

Sv. Gerard neměl chleba, a tak mu v peci narostl. (HaD)

Sv. Apolloniu narostl chléb v koši. (HaD)

Sv. Richardu narostl chléb v ruce a nasýtil jím tři tisíce žebráků. (HaD)

Bůh Otec dal svým dětem to, co potřebovaly, protože děti svému otci důvěřovaly. Bilovský si přeje, abychom spoléhaly více na Božské oko než na vlastní práci.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Cantator cygnus, s. 79n

¹⁴⁶ Sv. Robert Bellarmino (1542–1621) – italský teolog, kardinál.

¹⁴⁷ Cantator cygnus, s. 80n

¹⁴⁸ Maxmilián II., habsburský panovník, vládl v letech 1564–1575.

¹⁴⁹ Cantator cygnus, s. 81

Sv. Pavel Poustevník strávil na poušti více než šedesát let. Božská opatrnost mu každý den posílala po krkavci půl bochníku chleba a pohostila tak i sv. Antonína, když se setkal se sv. Pavlem. Kde se však vzal krkavec a od kterého pekaře koupil chléb? Na to se máme zeptat opatrnosti Božské.¹⁵⁰ (HaD)

Numerus VI

Bilovský ještě zůstává u příkladu krkavce. Když se vylíhnou mladí krkavci, jsou bílí jako labuť, proto je černí rodiče opouštějí v hnízdě na dvanáct dní. Po těch dvanáct dní jsou strážníky Božské opatrnosti. Pokud Bůh živí krkavce, neměli by se ani lidé obávat, že je Bůh neuživí.¹⁵¹ (ZD)

Pan Veselý potkal zarmouceného pana Starostu, který si jen stěžuje, že má mnoho práce a odpovědnosti za rodinu, cítí se Bohem opuštěný a nejraději by se snad oběsil. Veselý mu vytkne, že kdyby se uměl správně modlit otčenáš, nebude si dělat takové starosti, neboť Bůh jej živí i šatí. Připomněl mu také, že Bůh živil Izraelce na poušti po čtyřicet let. Starosta se ale na Veselého rozhněval a šel si dál svou cestou přemítaje, co by dělal, kdyby náhle ztratil zrak a oslepl. Proto raději zavřel oči a takto nevidoucí minul měsíc peněz, který vzápětí našel pan Veselý.¹⁵² (MD)

4.8 Neděle sedmá po Svatém Duchu

Argumentum: „Hněvivý člověk strom ohněm pekelným zapálený, ano sám ďábel jest.“¹⁵³

Exordium

Bilovský přirovnává různé typy lidí k různým druhům stromů. Dobří lidé jsou jako dobré stromy, zlí lidé jsou jako špatné stromy.

U sv. Matouše se čte, kterak Kristus přistoupil k fíkovníku, jenž byl na první pohled zdravý a zelený, avšak nenesl žádné ovoce, měl na sobě pouze listí.¹⁵⁴ Fíkovník představuje

¹⁵⁰ Cantator cygnus, s. 82

¹⁵¹ Cantator cygnus, s. 82n

¹⁵² Cantator cygnus, s. 83n

¹⁵³ cit. Cantator cygnus, s. 88

¹⁵⁴ Matouš 21, 19; Bilovský podobenství o fíkovníku použil již v kázání na čtvrtou neděli po Svatém Duchu, jehož tématem je marná práce bez Boha.

pokrytce, kteří jsou navenek ctnostní, ale uvnitř skutek utek, jsou jako ten fíkovník bez užitku.¹⁵⁵ (BA)

Existuje smutný strom, který kvete a roste jenom v noci. Tomu stromu je podobný zloděj, který v noci páchá krádeže. (RA)

Břečťan nevyroste bez pomoci jiného stromku, který nakonec rozštípne. Vyznačuje člověka nevďěčného, který dobrodiní odplácí zlem. (RA)

Posledním zlým stromem je jedle, která v ohni rychle vzplane prudkým plamenem a představuje člověka hněvivého a vznětlivého. Kdo stále hoří hněvem ke svému bližnímu a nechce se udobřit, ten z ohně hněvu přejde do ohně pekelného.¹⁵⁶ (RA)

Numerus I

Nejhorší ze všech živlů je oheň, který nic a nikoho nešetří. Hořící strom může značit d'ábla. Takové stromy jsou podobné hněvivým lidem, kteří také hoří a neshoří.

Velkým hněvem ve svém srdci zahořel Saul proti Davidovi. Bůh na Saula seslal zlého ducha.¹⁵⁷ Saul byl pak hněvem tak zaslepen, že ani nevnímal Davidova četná vítězství. To se děje i hněvivým lidem, kteří si s hněvem pustí do srdce i d'ábla. Bilovský nabádá posluchače, aby ze svého srdce vykořenili ten špatný strom hněvu.¹⁵⁸ (BD)

Numerus II

Bilovský jmenuje řadu literárních a historických postav, které zaslepeny hněvem spáchaly násilný čin, mnohdy pro malichernou příčinu.

Královský syn Ajax¹⁵⁹ se tak rozzlobil na své dva přátele Agamemnona a Odyssea, že vtrhl do stáda sviní, začal do nich sekat a dvě největší svině pověsil v domnění, že to jsou jeho nepřátelé a jejich družina. (MyD)

Caligula¹⁶⁰ se nemohl kvůli dešti dívat na římské hry, proto dal proti nebi střílet šípy. (HD)

Císař Constantinus na místě zabil svého nejvěrnějšího dvořana Hortensia, protože mu podal špatné pero na psaní. (HD)

¹⁵⁵ Cantator cygnus, s. 88

¹⁵⁶ Cantator cygnus, s. 89

¹⁵⁷ 1. Samuelova 18, 10

¹⁵⁸ Cantator cygnus, s. 91n

¹⁵⁹ Aiás – mýtický řecký hrdina, vystupuje v Homérově *Iliadě*.

¹⁶⁰ Caesar Caligula, římský císař v letech 37–41

Verdus Pallio nechal pro rozbitou sklenici vhodit svého šenkýře do vody murénám.
(HD)

Císař Commodus¹⁶¹ dal vhodit zapálené pece svého lazebníka, protože mu nachystal o něco vlažnější lázeň. (HD)

Český král Václav poručil strčit kuchaře na rožeň a péct kvůli špatně upečenému kapounovi. (HD)

Hrabě Otto Antonius přikázal zabalit své páže do plátna napuštěného pryskyřicí a sírou a zapálit jako svíčku z důvodu, že ho v určitý čas nevzbudilo. (HD)

Jacobus Marchantius¹⁶² píše, že se takový hněvivý člověk setkal se svým přítelem a hned po něm začal šlapat nohama. Přemýšlel, jak by svému hněvu učinil zadost, slíbil tedy svému nepříteli, že když se zřekne Boha, daruje mu život. Jeho nepřítel se tak bál o život, že Boha zapřel, ale nakonec ho stejně ten hněvivý proklál kordem, aby měl dost na těle i na duši. Dábel nehledá člověka, ale jeho duši.¹⁶³(OD)

Dále Bilovský připojuje příklady ženského hněvu.

Manželka krále Mithridata¹⁶⁴ si na krk dala královské roucho a chtěla se na něm oběsit, ale roucho se roztrhlo a ona pak po něm hněvivě šlapala. (HD)

Jistá paní se ráno šperkovala a všimla si, že jí komorná špatně srovnala jeden vlasek. Nechala si ji zavolat, a protože měla zrovna v rukou zrcadlo a pentle, ukousla komorné nos.
(OD)

Bilovský vyzývá posluchače, aby se podívali do svého nitra a taky po svém okolí, jestli neznají taky nějakého podobného hněvivého d'ábla, a pokud ano, aby se ho snažili napravit. Protože takový špatný strom nejen s sebou nosí pekelný oheň, ale je samotným d'áblem.¹⁶⁵

Numerus IV

Bilovský v následujících exemplech kritizuje zatvrzelost a neochotu odpustit svému sousedovi a smířit se s ním.

¹⁶¹ Lucius Aurelius Commodus, římský císař v letech 180–193

¹⁶² Jacobus Marchantius (1537–1609), vlámský historik

¹⁶³ Cantator cygnus, s. 92n

¹⁶⁴ Mithridatés VI. (132–63 před n. l.), pontský král

¹⁶⁵ Cantator cygnus, s. 94

Dvě ženy spolu neustále bojovaly, kousaly se a bily se, jejich přátelé chtěli, aby toho nechaly a usmířily se, avšak ženy byly zatvrzelé. Po smrti se přátelům zjevily, jak v ohni na sebe vrčí a štěkají jako psi a jako psi se spolu perou až na věky. (OD)

Dva sousedi byli v rozepři, před smrtí se naoko usmířili, ale v srdci byli zatvrzelí a hněvali se na sebe. V pekle se pak sekali na kusy, pekelní pomocníci kusy házeli do ohně, z něhož po chvíli vyskočili dvě celé postavy, které se zase začaly sekat na kusy.¹⁶⁶ (OD)

Numerus V

Proti těmto exemplům uvádí Bilovský příklady, kdy lidé svým protivníkům odpustili.

Sv. Štěpán odpustil svým protivníkům a modlil se za ně, proto se jeho tvář proměnila v andělskou.¹⁶⁷ (HaD)

Josef odpustil svým bratrům všechna jejich protivenství, a když se spolu znovu setkali, nemohli ho bratři poznat.¹⁶⁸ Philo¹⁶⁹ to vykládá tak, že Josef tím odpuštěním zkrásněl, až byla jeho tvář jako andělíček. Kdo odpustí, je krásný, kdo se hněvá, je ošklivý. (BA)

Král Achíš viděl v Davidovi anděla Božího.¹⁷⁰ Důvodem bylo to, že se nemstil Saulovi a odpustil svému nepříteli Semei, že na krále házel kamení jako na psa. Jako hněv dělá z člověka d'ábla, tak láska a pokoj dělá z člověka anděla, syna Božího.¹⁷¹ (BD)

Numerus VI

Všichni pokojní lidé jsou dítky Božími.¹⁷² Potvrzuje to i Cicero¹⁷³, který velmi chválí Julia Caesara za to, že odpustil Markovi Marcellovi¹⁷⁴ provinění proti císařské velebnosti, a považuje Julia za podobného Bohu.¹⁷⁵ (HD)

¹⁶⁶ Cantator cygnus, s. 95n

¹⁶⁷ Skutky 6, 15

¹⁶⁸ Genesis 42, 8

¹⁶⁹ Filón Alexandrijský (20 před n. l. – po r. 40 na. l.), židovský teolog a filozof, psal řecky.

¹⁷⁰ 1. Samuelova 29, 9

¹⁷¹ Cantator cygnus, s. 96

¹⁷² Matouš 5, 9

¹⁷³ Marcus Tullius Cicero (106–43 před n. l.), římský řečník, filozof a spisovatel

¹⁷⁴ Marcus Claudius Marcellus (zemřel r. 45 před n. l.), oponent Julia Cesara

¹⁷⁵ Cantator cygnus, s. 97

4.9 Neděle osmá po Svatém Duchu

Argumentum: „Jazyku černému, jedovatému a zapálenému žíla se pouští a trojnásobní ostří jeho tomu se odnímá.“¹⁷⁶

Exordium

Lékaři varují, že černý, jedem zapálený jazyk je nejhorší a nejnebezpečnější. I kdyby byl puls v pořádku, pokud je jazyk opuchlý, horkostí se zapaluje a černá, ne podle pulsu, ale podle černého jazyka předvídají lékaři blízkou smrt. Podle toho předpovídá Bilovský špatnou budoucnost všem utrhačům a pomlouvačům z jejich jazyka. Jejich puls je dobrý – chodí do kostela, nosí růženec, podle pulsu jsou tedy zdraví. Ale jejich jazyk je černý, jak s ním svého bližního u vrchnosti očerňují, jak svým bratrům škodí. Zanícený jazyk mají od toho, jak jím bratra proti bratru, přítele proti přítele zapalují. Zapálený jazyk mají od toho, že když špiní jméno bližního, je to horší, než kdyby pálili jeho majetek.¹⁷⁷ (OA)

Bilovský vzpomíná, že za časů jeho mládí se nosily tříhranné kordy, rána takovým kordem se hned zavřela a nemohla se uzdravit, zraněný musel zemřít. Proto byly tyto kordy zakázány. Jazyky pomlouvačů jsou podobné této zbrani. Jedním rázem dělají tři rány – sami své duši, tomu, před kterým bližního pomlouvají, a nakonec bližnímu, kterého špiní. Se třemi ranami se pojí i tři hříchy – pomlouvání, hanění a klevetění. Takové jsou tři smrtelné rány do duše a svědomí pomlouvačů, že jim může Bilovský předpovídat blízkou smrt.¹⁷⁸ (OA)

Numerus III

Když někdo zabije dva nebo tři lidi, spáchá tak tři vraždy. Podobně utrhač spáchá tolik hříchů, kolik osob pomluví.

Seneca píše, že vladař Volesus dal jednoho dne zavraždit na 250 osob. Chodil mezi mrtvolami a smál se, že vykonal královskou věc. Většího hříchu se dopouští utrhač, který kláštery nebo celé řehole pomlouvá. Kolik osob pomluvil, před kolika osobami klevetil, tolika osobám musí vrátit čest.¹⁷⁹ (HD)

¹⁷⁶ cit. Cantator cygnus, s. 99

¹⁷⁷ Cantator cygnus, s. 100

¹⁷⁸ Cantator cygnus, s. 101n

¹⁷⁹ Cantator cygnus, s. 105

Numerus IV

Mnozí pomlouvači nenahrazují škody, které způsobili, spíše se škodě bližnímu smějí jako císař Nero, který pohlížel na Řím v plamenech jako na zábavné divadlo a obveseloval se při tom hrou na citeru.¹⁸⁰ (HD)

Jarolim de Lanuza popisuje, jak se v městě Salamanca mladý pán zpovídal z toho, že když sloužil mezi královskými pážaty, rozhlásil něco lživého o jedné slečně. Zpovědník mu řekl, že takový hřích nelze odčinit. Pán se ulekl a vyhledal jiného pátera a jemu se znovu zpovídal z toho, co provedl. Páter mu poradil, aby se vrátil a přiznal se, že lhal. Mladík toto odmítl obávaje se o svou vlastní čest. Páter poznal, že první zpovědník měl pravdu - mladík hřích neodčiní a bude na věky zatracen.¹⁸¹ (OD)

Numerus V

Císař Tiberius¹⁸² věřil pomlouvačům, proto dal povraždit všechny věrné dvořany a ty, kteří nejvíc hanili a pomlouvali, dosadil na nejvyšší místa. Bilovský si stěžuje, že to není ojedinělé jednání ani v dnešní době a že kdejaký klevetník si získá více posluchačů než kazatel v kostele.¹⁸³ (HD)

Numerus VI

Bilovský zde vypisuje příklady z historie, jak bylo zacházeno s pomlouvači.

Císař Antonius Pius¹⁸⁴ dával stít každého, kdo svého bližního pomlouval a nedokázal to. (HD)

Vespasianus¹⁸⁵ a Titus¹⁸⁶ dávali klevetníky na pranýři mrskat březovými metlami. Bilovský ironicky dodává, že kdyby se takto trestalo i v současnosti, moc by březových proutků v lese nezbylo. Klevetníky čeká na onom světě jiná metla, pokud své pomluvy bližnímu nenahradí. (HD)

Saský kurfiřt Fridrich¹⁸⁷ nevyslechl pomlouvače, dokud nebyl povolán ten, o kterém chtěl pomlouvač mluvit. (HD)

¹⁸⁰ Cantator cygnus, s. 106

¹⁸¹ Cantator cygnus, s. 106n

¹⁸² Tiberius Claudius Nero (42 před n. l. –37), římský císař

¹⁸³ Cantator cygnus, s. 108n

¹⁸⁴ Antoninus Pius (86–161), římský císař

¹⁸⁵ Titus Flavius Vespasianus (9–79), římský císař

¹⁸⁶ Titus Flavius Vespasianus (39–81), římský císař

¹⁸⁷ Fridrich August I. (1670–1733), saský kurfiřt

Bilovský míní, že je lepší včasné potrestání klevetníků na zemi než jejich věčné zatracení.¹⁸⁸

Numerus VII

Takto byl potrestán klevetník, o kterém se zmiňuje Baronius.¹⁸⁹ Roku 983 byl v městě Peloponésu velký mor. Představitelé města požádali o pomoc nedaleko bydlícího mnicha Niconu. Ten jim slíbil, že se u Boha přimluví, ale nejdříve musejí odejít z města všichni Židé. Nechali tedy Židy vyhnat, Nicon přišel do města a mor ustal. Všichni Niconu děkovali, až na jednoho jménem Jan Arat, který odchodem Židů utrpěl velkou ztrátu. Všude mnicha pomlouval a haněl, i když jej Nicon prosil, aby to nedělal. Bůh se ale Aratovi pomstil tím, že ho nechal ošklivě ztlouci dvěma muži. Když Arat přišel k sobě, hned prosil mnicha za odpuštění, ale Boha si tím neusmířil a brzy zemřel. Bilovský upozorňuje, že takové hříšníky nenechává Bůh dlouho naživu a i posměváčky stihne mor. Po světě však běhá mnoho takových pomlouvačných Aratů.¹⁹⁰ (HD)

Před pomlouvači nikdo neobstojí, vždycky na člověku něco najdou. Mojžíšova sestra Miriam měla bratru za zlé, že si vzal mouřenínku, a připojil se k ní i bratr Áron a rozhlašovali, že i skrze ně mluví Hospodin jako mluví skrze Mojžíše. Ačkoliv Áron a Miriam svého hříchu litovali, Bůh potrestal Miriam malomocenstvím, kvůli kterému byla vyobcována na sedm dní.¹⁹¹ Z příběhu plynou tři ponaučení. Bohu se pomlouvání velmi oškliví, je to velký hřích, který potrestal malomocenství. Dále pomlouvači by měli škodu napravit, litovat hříchu a odprosit svého bližního. Nakonec nemáme klevetníky poslouchat a vyhnat je z domu, jako byla vyobcována Miriam.¹⁹² (BD)

Svatý Řehoř Nisánský vypráví, že když působil v Alexandrii, jedna žena ho neustále haněla a pomlouvala, až do ní vstoupil ďábel a Řehoř ho musel z ní vyhnat. „*Kdyby to nyní bylo, měli by kněží z lidí co vyháněti.*“¹⁹³ (HaD)

¹⁸⁸ Cantator cygnus, s. 109n

¹⁸⁹ Caesar Baronius (1538–1607), církevní historik

¹⁹⁰ Cantator cygnus, s. 110n

¹⁹¹ Numeri 12

¹⁹² Cantator cygnus, s. 112n

¹⁹³ cit. Cantator cygnus, s. 113

Numerus VIII

Bilovský uvádí bajku o orlici, kočce a kanci.¹⁹⁴

Nahoře na dubu měla hnízdo orlice s orličaty, uprostřed bydlela kočka s koťaty a dole u stromu si udělal úkryt kanec se selátky. Orlice a kanec spolu dobře vycházeli, což se ale nelíbilo kočce. Namluvila orlici, že kanec chce podrýt kořeny dubu, kance přesvědčila o tom, že orlice má zálsk na jeho selátka. Uvěřili kočce její pomluvy a strachy své úkryty ani neopouštěli. Nakonec však zemřeli hladu a kočka tak měla bohatou hostinu.¹⁹⁵ „*Toto jest sice fábul, ale každodenní u nás historie.*“¹⁹⁶ Jako tato kočka se lísá a pochlebuje, tak i klevetníci pochlebují, ale mohou svými pomluvami zapříčinit i smrt. (Bajka,A)

Numerus IX

Lotrové smrtelně zranili pocestného. Nalezl ho jeden Samaritán, který mu pomohl, rány mu ovázal a polil je vínem a olejem.¹⁹⁷ Plyne z toho takové ponaučení, že máme rány – nedostatky bližního zakrývat, ne je od domu k domu vynášet, jako to dělají pomlouvači, co ruší sousedský pokoj a klevetami způsobují bitky a nesváry.¹⁹⁸ (BA)

Kde nemůže ďábel zrušit pokoj, tam pošle babu, jak se píše v *Scala coeli*.¹⁹⁹

Ďábel se dlouho pokoušel rozhádat jeden manželský pár, ale vůbec se mu to nedařilo. Proto požádal babu, aby pár za měsíc peněz rozdělila, jestli to dokáže. Baba pravila, že to bude věc velmi jednoduchá. Manželce pověděla, že za jejím mužem přijde milenka. Pak baba poslala do domu nějakou děvečku vyzvednout sukno, které tam předtím připravila. Manželovi tvrdila, že je mu žena nevěrná, že ji slyšela, jak se domlouvá s nějakým mužem. Manželce poradila, aby v noci manželovi uřezala břitvou kus vousů, spálila je a dala mu to vypít, že jí pak bude věrný. Manžela pak baba varovala, že ho chce jeho žena zabít, a ať si dává pozor. Když se pak v noci vzbudil a zjistil, že nad ním stojí jeho manželka s břitvou v ruce, uvěřil babě a od té doby vládl mezi nimi velký nepokoj. Kdyby jim dobrý duchovní nevyjevil, že to vše způsobila

¹⁹⁴ Josef Vašica uvádí, že autorem této bajky je Phaedrus, římský autor bajek. VAŠICA, Josef. *České literární baroko : příspěvky k jeho studiu*. Praha 1938, s. 206.

¹⁹⁵ Cantator cygnus, s. 114n

¹⁹⁶ cit. Cantator cygnus, s. 115

¹⁹⁷ Lukáš 10, 34

¹⁹⁸ Cantator cygnus, s. 116

¹⁹⁹ *Scala coeli* – sbírka exempel z počátku 14. stol., autorem je Johannes Gobi (1300–1350)

ta zlá baba, snad by se i zabili. Dábel byl ale spokojený, že co se jemu nedařilo třicet let, zvládla baba za tři dny a i s měšcem peněz si ji vzal do pekla.²⁰⁰ (OD)

Takoví klevetníci patří do pekla, kteří dělají rozbroje mezi přáteli, ba dokonce mezi rodiči a dětmi. Santabarenus, dvořan císaře Basilia²⁰¹, nechtěl se smířit s tím, že u císaře už mnoho neplatí, tak vymyslel lest. Přesvědčil císařova syna Lea, že by si měl vzít na lov dýku, aby se mohl ubránit proti nepřátelům svým i svého otce. Císaři namluvil, že jeho syn touží po vládě a usiluje mu o život. Na lovu dal císař syna prohledat, a když u něj našel dýku, uvěřil Santabarenovi, že ho chtěl Leo zabít. Chtěl dát synovi vyloupat oči, ale na přímlovu celého dvora se tak nestalo. Bilovský nabádá posluchače, aby si klevetníky nepouštěli do domu a nevěřili jim.²⁰² (HD)

Epilogus

Jsou ptáci, kteří z ohně berou uhlíky a podpalují jimi hnízda i domy. Takoví jsou i pomlouvачi, kteří nosí v ústech uhlíky a tak dlouho foukají, až to mezi přáteli vzplane. Zaslouží si peklo, kde mohou shořet.²⁰³ (ZA)

4.10 Neděle devátá po Svatém Duchu

Argumentum: „Duše v hodinku smrti jako Jeruzalém město obležená.“²⁰⁴

Exordium

Nejvíce pláče je při smrti nějakého člověka.

Když umíral Lazar, jeho sestry Marie a Marta pro něj velmi plakaly, v nemoci ho ošetřovaly a na onen svět ho vyprovázely slzami. Když Kristus viděl, jak se Marie pro bratra rmoutí, i on zaplakal.²⁰⁵ (BD)

Matka z města Naim plakala při smrti, plakala po smrti syna, jistě by plakala až do své smrti, kdyby jí Kristus neřekl, aby už neplakala.²⁰⁶ Jan Zlatoústý nás však napomíná, že lidé

²⁰⁰ Cantator cygnus, s. 117

²⁰¹ Basileios I. (818–886), byzantský císař

²⁰² Cantator cygnus, s. 118n

²⁰³ Cantator cygnus, s. 119

²⁰⁴ cit. Cantator cygnus, s. 120

²⁰⁵ Jan 11, 35

²⁰⁶ Lukáš 7, 13

více pláčou pro smrt těla než pro smrt duše. Více pláče člověk, když umírá, než když hněvá Boha.²⁰⁷ (BD)

Bilovský hledá odpověď na otázku, proč Kristus zaplakal nad Jeruzalémem, když mu žádný apoštol neumřel, a vyjmenovává historické postavy, které plakaly.

Římský vůdce Marcellus²⁰⁸ plakal, když viděl, že se Syracusy mění v popel a prach a v městě hynou tisíce lidí. (HD)

Velký vládce Xerxes²⁰⁹ plakal, když si uvědomil, že z jeho slavného vojska nezůstane za sto let ani zmínka. (HD)

Císař Marcus Antonius²¹⁰ plakal, když se deset tisíc vojáků z jeho vojska otrávil jedovatými bylinami. (HD)

Publius Scipio²¹¹ plakal nad hořícím Kartágem, jako by chtěl slzami zastavit oheň. (HD)

Jeruzalém však nehořel, když Kristus nad ním zaplakal. Jan Zlatoústý míní, že Kristus plakal, aby ukázal, že je jako my. Sv. Řehoř papež myslí, že Kristus zaplakal nad budoucí zkázou města. Origenes²¹² míní, že Kristus plakal nad jeruzalémským lidem. Bilovský souhlasí s Origenem a domnívá se, že Kristus neplakal nad domy a paláci, ale nad slepotou obyvatelstva a nad záhubou duší, protože většina byla zatracena. Naše duše bude jednou v obležení nepřátel jako Jeruzalém byl obléhán Římany.²¹³ (BA)

Numerus I

Když se o člověka začne pokoušet smrt, projevuje se velkými bolestmi. Jeho jediná starost v tu chvíli bude, aby rychle přišel lékař a vyléčil ho z nemoci, ulevil mu od bolesti. Ani nepomyslí na to, že by měl odříkat otčenáš.

Syn šunemitské ženy stále jen volal, že ho bolí hlava, nakonec umřel.²¹⁴ Tak bude umírající člověk mluvit: o bolesti, o umírání, o nemoci. (BD)

Když byl David nemocný, nevolal k nebi, nekonal pokání, ale volal, jako každý jiný umírající člověk bude volat, co mu přijde na mysl, tedy že ho obklíčily bolesti smrti.²¹⁵ Ani on

²⁰⁷ Cantator cygnus, s. 121

²⁰⁸ Marcus Claudius Marcellus (268–208 před n. l.), římský vojevůdce

²⁰⁹ Xerxés I., perský král, vládl v letech 486–465 před n. l.

²¹⁰ Marcus Aurelius Antonius (121–180), římský císař

²¹¹ Publius Cornelius Scipio Africanus (236–183 před n. l.), římský vojevůdce

²¹² Órigenés (185–253), řecký teolog

²¹³ Cantator cygnus, s. 121nn

²¹⁴ 2. Královská 4, 19

²¹⁵ Žalm 18, 5

na Boha nevzpomněl. Proto by ani posluchači neměli odkládat pokání na svou poslední hodinku.²¹⁶ (BD)

Numerus IV

Krtek má po celý život zavřené oči. Když umírá a zrak mu už k ničemu neslouží, jeho oči se otevrou. Podobně jsou na tom umírající lidé. Ti také otevírají oči, až když jim to už není nic platné. (ZA)

Prorok Elíša otevřel modlitbou oči svého služebníka, který uviděl dvě vojska. Když uzřel to první, začal volat a strachovat se, co si počne.²¹⁷ Tak budou hořekovat hříšníci, když jim smrt otevře oči a oni uvidí vojsko svých hříchů. (BA)

Bůh ukázal Ezechielovi pole plné kostí, ze kterého povstal zástup, ohromné vojsko, až prorokovi vstávaly vlasy.²¹⁸ Podobně se stane hříšníkovi, který své hříchy do hrobu zapomnění zakopával a zahrnoval hlínou rozkoší a jiných světských veselostí. Hříchy leží v hrobě, ale až přijde den poznání, povstane z nich velké vojsko a zástup. Co si počít? Bilovský radí vykonat to, co by člověk tehdy udělal, již nyní: vyzpovídat se, činit pokání, navrátit nespravedlivě nabytý majetek, usmířit se s nepřítelem. Když to člověk vykoná už teď, nebude v poslední hodině naříkat a strachovat se vojska hříchů.²¹⁹ (BA)

Numerus V

Po násilné smrti Agrippiny se Neronovi před očima stále objevovala hlava jeho matky, která se ho ptala, proč ji zavraždil. Totéž bude dělat naše svědomí v hodině naší smrti, bude se ptát, proč jsme je zraňovali hříchy.²²⁰ (HD)

Numerus VI

Sv. Cyril Jeruzalémský píše sv. Augustýnovi, že se mu svěřil člověk, který stál na pokraji smrti, s tím co viděl. V pokoji, ve kterém umíral, spatřil před sebou obrovské vojsko. Každý z těch pekelných duchů byl neobyčejně škaredý. Přišli pravděpodobně proto, aby umírajícího vystrašili, a tak ho přivedli k věčnému ztracení. Jakou hrůzu by to vyvolalo u

²¹⁶ Cantator cygnus, s. 125

²¹⁷ 2. Královská 6, 15

²¹⁸ Ezechiel 37, 10; Bilovský použil příběh o Ezechielovi a poli posetém kostmi také v úvodu kázání na den a slavnost seslání Ducha Svatého, jehož tématem je milost Ducha Svatého.

²¹⁹ Cantator cygnus, s. 131n

²²⁰ Cantator cygnus, s. 134

umírajícího, kdyby do pokoje vletělo hejno much nebo kobylek, natož když uvidí před sebou zástup ošklivých pekelníků.²²¹ (OD)

Numerus VII

Sv. Kateřinu Sienskou pokoušel ďábel a tvrdil jí, že se do nebe nedostane pro své hříchy. Kateřina se ho nezalekla a odpověděla mu, že pro ni zemřel Ježíš na kříži a ona se ukryje před hněvem Božím do jeho pěti ran, které její hříchy smyjí. Ďábel se jejích slov ulekl a uzavřel s ní příměří. Až budeme stát v hodinu smrti proti ďáblu, měli bychom použít také takový štít.²²² (HaD)

Měli bychom také udělat smlouvu s andělem strážným a se sv. Josefem, patronem hodiny smrti a je vzývat.

Když umíral sv. Jan Gualbertus, uviděl anděla v mnišském oděvu, který mu řekl, že se jmenuje Dobrotivý z Božské hory. I náš anděl strážný bude při nás stát, pokud se s ním teď domluvíme. (HaD)

Proti umírajícímu sv. Antonínu opatovi křičeli pekelní vojáci, ale andělé jim zavřeli tlamy. Pekelné vojsko sice bude klást andělům odpor, ale jakmile uslyší nejsvětější jméno Ježíš, dá se na útěk. Podobně za nás bude bojovat Marie, ke které se celá církev modlí, aby orodovala za nás v hodinu naší smrti.²²³ (HaD)

Numerus VIII

Bilovský zde předkládá řadu příkladů, ve který P. Marie bojovala proti pekelnému vojsku.

Přišla na pomoc v hodině smrti sv. Fulberta. (HaD)

Marie se ukázala i s Ježíšem umírajícímu Petru Faneriovi a konejšila ho, že skrze jejího syna budou všechny jeho hříchy odpuštěny. (HD)

Když umíral v zoufalství hrabě Adulphus, člen františkánského řádu, přišla k němu Marie a ujistila jej ve věčném spasení. I my bychom o svém spasení neměli pochybovat. (HD)

²²¹ Cantator cygnus, s. 136

²²² Cantator cygnus, s. 137n

²²³ Cantator cygnus, s. 138n

Hrozný příklad uvádí Cluniacensis.²²⁴ Proti jednomu řeholníku z kartouzského řádu vytáhlo velké vojsko z pekla v podobě divokých vepřů a pokoušelo jej. Za nimi přišlo obrovské strašidlo, jako mouřenín černé, a velkou sekerou ho chtělo rozsekat . Co se stalo?²²⁵

Justinianus píše, jak se proti krvelačnému národu Turků vzbouřili jejich služebníci a otroci. Turci proti nim vyšli, ale ne se zbraněmi, nýbrž s metlami, kterými otroky mrskali. Vzbouřenci se metel zalekli a přísahali pánům znovu věrnost. (HD)

(Bilovský pokračuje v předešlém exemplu.) Podobně zasáhla Panna Marie proti pekelnému vojsku, které se objevilo v řeholníkově pokoji. Začala metlou po vojácích mrskat, a tak je vyhnala a řeholníka zachránila. (OD)

Z toho všeho plyne poučení, že v hodinku smrti bychom měli vzývat P. Marii, sv. Josefa, Ježíše, žehnat se křížem a kropit se svčcenou vodou.

Když umíral sv. Richard opat, těšil jej anděl strážný, aby se pekelného vojska nebál, neboť to vojsko se může jen strašlivě zjevit, ale tím strachem se očistí všechny lidské nedostatky.²²⁶ (HaD)

4.11 Neděle desátá po Svatém Duchu

Argumentum: „Nespravedlivé zboží nikdy statku nemnoží, věčně trátí milost Boží.“²²⁷

Numerus I

Bůh zapověděl k jídlu i k oběti orlici, supu, sokolu, luňáka, protože jsou ohavní.²²⁸ Jsou to všechno draví ptáci, kteří se živí násilím na nevinných. Bůh nám zakázal tyto loupežné ptáky, kteří se živí masem jiných, aby nás odvrátil od krádeže cizího statku.²²⁹ (BA)

Numerus II

Sv. Ambrož píše, že draví ptáci natolik přivykli loupeži a zabíjení, že se jim oškliví krmit vlastní potomky, kterým nakonec nezbude nic jiného, než také začít lovit. Takoví jsou i chamtivci na tomto světě, kteří sami nemají dost a ještě vlastní děti k tomu od kolébky cvičí. Bůh je ale trestá tím, že nakonec nebudou mít ani kousek chleba. (ZA)

²²⁴ Bernard z Cluny, básník a satirik první poloviny 12. století

²²⁵ Cantator cygnus, s. 139n

²²⁶ Cantator cygnus, s. 140

²²⁷ cit. Cantator cygnus, s. 142

²²⁸ Leviticus 11

²²⁹ Cantator cygnus, s. 145

Podobně jednají lvi, kteří řvaním žádají Boha o potravu.²³⁰ Kardinál Hugo tento verš alegoricky vykládá tak, že i když lvi – chamtivci loupi majetek chudých lidí, nikdy nemají dost a ještě chodí žebrat dům od domu o kousek chleba. Bilovský přiznává, že sám zná takových chamtivců na sto, kterým osobně dával almužnu. (BA)

Když Noe vypustil z korábu krkavce, ten se hned vrhl na mrtvolu plující po vodě a začal je okrádat. Na úkol, který mu Noe dal, zapomněl. Svůj hřích musel odčinit tak, že nosil Eliášovi na poušť maso a chléb.²³¹ „To, co na vodě uškodil, na zemi vynahradil. Všem šídařům a podvodníkům na příklad.“²³² (BA)

Numerus III

Bilovský zde uvádí řadu exempel, která pojednávají o tom, že touha po cizím majetku se nevyplácí.

Pan Svatislav toužil po cizím statku. Když ho zabil kníže Cures, dal mu setnout hlavu, lebku vsadil do zlata a pod ni nechal napsat: „Hledaje cizího, pozbyl statku svého.“²³³ (HD)

Leontius píše o boháči, který přišel o své jmění, když ztroskotala loď naložená jeho majetkem. Šel si postěžovat sv. Janu Almužníkovi. Ten mu odvětil, že se to stalo z toho důvodu, že majetek na té lodi boháči vůbec nepatřil. (OD)

Sv. Řehoř Tourský svědčí o tom, jak jeden šenkýř díky křtu vína a smrti Michala získal velké bohatství. Když se jednou pro víno plavil po moři, náhodou vyndal měšec peněz a dal si jej vedle sebe. Tu přiletěl pták a domnívaje se, že se jedná o králíčka, měšec sebral, ale nad vodou ho upustil. Šenkýř litoval toho, že ztratil měšec peněz, ale rychle se s tím smířil. „Spravedlivě mne Bůh trestá, těch dukátův mně posbírала voda, dobře je mně odnímá voda.“²³⁴ (OD)

Občan jménem Mutius platil za důvěryhodného a spravedlivého člověka, proto mu jedna vdova neváhala svěřit do opatrování peníze po nebožtíkovi manželovi, které v budoucnu chtěla použít jako věno pro dceru. Když si pro ně později přišla, lakomý Mutius ale vše zapřel a vdovu z domu vyhnal, dcera pak přišla o ženicha. Vdova samou lítostí nevěděla, co si počít. Obrátila se se svou věcí na soudce a ten nechal Mutia předvolat. Mutius všechna obvinění

²³⁰ Žalm 104, 21

²³¹ původ: Sedulius, křesťanský básník první poloviny 5. století

²³² cit. Cantator cygnus, s. 148. Jiný příběh o krkavci přinášející chléb na poušť pro sv. Pavla Poustevníka nalezneme v kázání na šestou neděli po Svatém Duchu, jejímž tématem je Božská opatrnost.

²³³ cit. Cantator cygnus, s. 149

²³⁴ cit. Cantator cygnus, s. 149

zamítl a žádal trest pro vdovu za nařčení. Soudci to ale nedalo a zeptal se Mutia, kolik má synů. Ten po pravdě odpověděl, že dva jeho synové jsou doma a třetí pro jistý hřích je momentálně ve vězení. Soudce nechal Mutia a jeho manželku na zdraví a spasení jejich synů přísahat, že o penězích nic neví, a jako nevinné je propustil. Manželka samou radostí spěchala domů. Tam našla nejmladšího syna ležet v kolíbe mrtvého a prostřední syn seděl v koutku a plakal. Myslela si, že on miminko zadusil, tak vzala nůž a podřezala mu hrdlo. Vtom přišel Mutius, a když uviděl, co manželka provedla, zabil ji kordem. To už ho ale lidé zajali a předvedli před soudce, kterému se přiznal, že zabil manželku a vzal vdově peníze. Nejstarší syn, kterého propustili z vězení, svého otce oběsil. Když se pak vrátil domů a našel zde oba bratry a svou matku mrtvé, popadl meč a sám se zabil.²³⁵ (OD)

Numerus IV

Zachariáš viděl letící knihy, ve kterých je zapsána kletba na celou zemi, podle které bude souzen každý zloděj a křivopřísežník a v jejich domě bude zničen kámen i dřevo.²³⁶ Řehoř Nisánský to vykládá tak, že pokud neprávem něco přidáme ke svému majetku, působí to tak, jako kdybychom ke svému tělu přiložili nemoc a ke dřevu oheň, všechno se tím spálí. (BA)

Že se věci neprávem nabyté musí spálit, dokazuje Jozue, který když zjistil, že Achan se zmocnil majetku v klatbě, nechal jeho, jeho majetek i rodinu ukamenovat a spálit.²³⁷ Jeho děti byly zabity také, protože se radovaly z pohledu na uloupený plášť a stříbro. Bilovský vyslovuje obavu o rodiče, kteří své děti učí krást. Jak je Bůh potrestá, když museli zemřít Achanovi potomci jenom kvůli pohledu na uloupené věci.²³⁸ (BD)

Numerus V

Před Alexandra Velikého²³⁹ předvedli loupeživého piráta. Když mu Alexandr domlouval, že nemá okrádat lidi a lodě, pirát mu položil otázku: Proč piráta, který okrádá jen lidi a lodě, nazývá loupežníkem, přitom Alexandr krade celé světy a království s velkým vojskem, a sám se jmenuje králem a císařem? Alexandr ho vyslechl a propustil.²⁴⁰ (HD)

²³⁵ Cantator cygnus, s. 150n

²³⁶ Zachariáš 5

²³⁷ Jozue 7, 24

²³⁸ Cantator cygnus, s. 154

²³⁹ Alexandr Veliký (356–323 před n. l.), makedonský král

²⁴⁰ Cantator cygnus, s. 155

Numerus VI

Když blecha kousne, způsobí jen krvavé znamení, přesto se na ni líčí nejrůznější mučicí zařízení. Když se napije krve pijavice, nic se jí nestane. Nebohá moucha uvízne v pavučině, kdežto velbloud pouta roztrhá. Na těchto příkladech ukazuje Bilovský, že malí zlodějové se vyzdvihují na šibenice, velcí na důstojné stolice.²⁴¹ (ZA)

Dále Bilovský kritizuje okrádání chudáků obecní radou a vysoké daně. Kořistí lvů jsou osli a pastvou boháčů jsou chudáci.²⁴² Bilovský uvádí, že zná jednu obec, která pokutovala chudou vdovu vědrem piva za to, že zdvihla na obecním místě jednu dvě plané hrušky, chudého podruh musel zaplatit jeden zlatý za to, že si posbíral pár planých hrušek. Takovou pastvu si ta obec zřídila.²⁴³ (MD)

Pastvou pro Jezabel a Achaba byl chudý Nábót, když jim nechtěl přenechat vinici. Nejprve proti němu přivedli dva falešné svědky, že zlořečil králi a Bohu, nakonec Nábota připravili o vinici i o život.²⁴⁴ Oba však byli za svou chamtivost potrestáni – Achab sice padl v boji²⁴⁵, Jezabel ale svrhli z okna a ona byla udupána koňmi a sežrána psi, jak předpovědělo Eliášovo proroctví.²⁴⁶ (BD)

Numerus VII

Příklad z Jezabel a Achaba by si měli vzít všichni nepoctiví řemeslníci, kteří se snad vyučili na jejich královském dvoře a myslí si, že křivda a okrádání zákazníka patří k jejich řemeslnickému kumštu a považují se za poctivé. Kazatel Celada znal jednoho takového nepoctivého krejčího, který si za něco málo neděl vydělal snad šest set, ale nechtěl peníze vrátit, myslel si, že to si může podle svého řemesla dovolit. (OD)

Diogenes²⁴⁷ viděl, jak se vojenský důstojník s kordem hnál na vojáka, který před tím něco ukradl, a se smíchem poznamenal, že větší zloděj honí menšího.²⁴⁸ (OD)

²⁴¹ Cantator cygnus, s. 155

²⁴² Sírachovec 13, 19

²⁴³ Cantator cygnus, s. 156

²⁴⁴ 1. Královská 21

²⁴⁵ 1. Královská 22

²⁴⁶ 2. Královská 9

²⁴⁷ Díogenés, starořecký filozof

²⁴⁸ Cantator cygnus, s. 158

Epilogus

Caesarius píše o tom, jak nepoctivý řemeslník nebo kupec ležel na smrtelné posteli a dal si zavolat městského písaře, aby mu nadiktoval svou poslední vůli. Svou duši, která Boha tak často nahněvala, poručil ďáblu, aby si ji hned do pekla odnesli. Manželku, která ho od lichvy a nepravosti nezrazovala, nýbrž ho k tomu svým lakomstvím a pýchou nabádala, taky poručil pekelníkům. Totéž přál svým dětem, neboť kvůli nim shromáždil nepoctivé jmění. Toho všeho byl však příčinou jeho zpovědník, který ho k navrácení cizího jmění nenutil, ale raději přijímal od kupce dary a dával mu rozhřešení, jaká si přál. Jakmile dokončil svou poslední vůli, skončil a všichni jmenovaní byli odneseni do pekla.²⁴⁹ (OD)

4.12 Neděle jedenáctá po Svatém Duchu

Argumentum: „Bůh všechno dobře dělá, i když nemocí posílá.“²⁵⁰

Exordium

Bilovský kritizuje lékaře, kteří mnohdy nemocnému více ublíží, pokud nemoci nerozumí.

V evangeliu sv. Marka je zmínka o ženě, která stonala dvanáct let, mnoho si od lékařů vytrpěla a přišla skoro o celý majetek, ale žádný lékař jí nepomohl.²⁵¹ Evangelista Lukáš, lékař, se však o této ženě nezmiňuje. Sv. Bonaventura to vykládá tak, že se Lukáš styděl za ty lékaře, kteří ženu léčili dvanáct let, ale jí bylo jen hůř a hůř.²⁵² (BD)

Když umíral Jákob, nevolali k němu lékaře. Syn Josef zavolal lékaře až po otcově smrti, aby jeho tělo nabalzamovali.²⁵³ Caleda to komentuje tak, že Josef zavolal lékaře jako hrobaře, protože lékaři se více zabývají mrtvými než živými a nemocnými. (BD)

Umírající císař Adrián²⁵⁴ vykřikl, že množství lékařů zabilo císaře.²⁵⁵ (HD)

Sv. Antonín svědčí o tom, jak Straconicus jednomu takovému lékaři, který již mnoha mrtvými zaplnil hřbitov, ironicky pochválil jeho zkušenost, že nenechává nemocné dlouho hnít na lůžku, ale brzo jim chystá postel v hrobě. (HD)

²⁴⁹ Cantator cygnus, s. 159

²⁵⁰ cit. Cantator cygnus, s. 160

²⁵¹ Marek 5, 25

²⁵² Cantator cygnus, s. 161

²⁵³ Genesis 50, 2

²⁵⁴ Publius Aelius Hadrianus (76–138), římský císař

²⁵⁵ Cantator cygnus, s. 161n

Proti těmto lékařům staví Bilovský Krista, který uzdravoval nemocné a navracel život mrtvým. I když na nás někdy sesílá nemoce, ba dokonce i smrt, je to vše dobré, co činí.²⁵⁶

Numerus I

Jeden poustevník byl velmi těžce nemocen, přesto volal k Synu Božímu, aby se mu stalo podle Boží vůle. Věděl, že co Bůh činí, to dobře činí a že když Bůh mrská tělo, uzdravuje se tím duše. (OD)

Jana Poustevníka požádal jiný poustevník, aby mu modlitbou pomohl odvrátit ošklivou zimnici, kterou trpěl. Jan mu odpověděl, že zimnice je velmi užitečná věc, která mu pomůže očistit duši.²⁵⁷ (OD)

Eusebius²⁵⁸ píše, že jistý rytíř jménem Natalis upadl do kacířství a nechtěl se ho nijak vzdát. Jednou v noci na něj Bůh seslal anděly, kteří ho metlami tak zmrskali, že Natalis ráno běžel ke kříži a prosil za odpuštění. Mrskání znamená milost Boží.²⁵⁹ (OD)

Numerus III

Bilovský zde v několika krátkých exemplech dokazuje, že nemoc může být prospěšnější než uzdravení.

V životě sv. Nerea a Achillea se dočteme, jak se tito učedníci sv. Petra podívovali nad tím, že tolik lidí uzdravil, ale své vlastní dceři Petronille nepomohl. Petr však odpověděl, že je prospěšnější a užitečnější, když Bůh na dceru seslal nemoc, než kdyby ji učinil zdravou.²⁶⁰ (HaD)

Surius popisuje, jak mnich Bonosus běžel ke sv. Severýnovi a naříkal, že ho trápí bolest očí, ať mu pomůže. Severýn mu odpověděl, že jeho stav je ještě dobrý, lépe je být slepý na oči než na duši. (HaD)

Opět Surius píše, jak sv. Brigita, dcera švédského krále, prosila Boha za slepého Alгатia, aby se mu navrátil zrak. Bůh ale Brigitě odpověděl, že ho nevyлéčí, neboť by Alгатius zrakem těla přinášel zatmění své duši.²⁶¹ (HaD)

V holandském Amsterdamu byla jedna žena velmi nemocná, a tak když byl její manžel na cestách, nechala se přinést do kostela, kde se velmi modlila za své uzdravení. Když se její

²⁵⁶ Cantator cygnus, s. 162n

²⁵⁷ Cantator cygnus, s. 164

²⁵⁸ Eusebios z Kaisareie (275–339), církevní historik

²⁵⁹ Cantator cygnus, s. 165

²⁶⁰ Cantator cygnus, s. 165n

²⁶¹ Cantator cygnus, s. 166

muž vrátil, našel manželku zdravou. Zeptal se jí, zda prosila za uzdravení, jen kdyby to mělo být ku spasení její duše. Když zjistil, že se tak nemodlila, přikázal jí, aby se do kostela vrátila a prosila znovu. Manželka se tedy šla znovu pomodlit za uzdravení, ale její nemoc se vrátila a z kostela ji museli vynést. Ta nemoc byla dobrá pro spasení její duše.²⁶² (OD)

Numerus III

Bilovský zde zařazuje řadu kratších exempel, ve kterých se skrze tělesné utrpení děje očištění od hříchů.

Když sv. Aldegundis byla zjevena smrt, prosila Krista, aby na jejím těle vytrestal, co je ještě potřeba očistit, aby jí odpustil. Kristus způsobil, že jí rakovina vzala nejdříve celý pravý prs, pak se rozšířila do celého těla, a tak ji umořila. (HaD)

Podobnou žádost ke Kristu měla sv. Edeltrudis, dcera anglického krále. Nejprve jí otekl krk a prsa, pak z ní začala vycházet krev, ze které se šířil velký puch. Tak byla ztrestána její záliba v drahých šatech. (HaD)

Alphonsus Rodrigues²⁶³ poznal, že se blíží jeho konec, a tak žádal pro sebe velké utrpení. Bylo mu vyhověno – nebylo místa na jeho těle, které by nebylo stíženo nějakou bolestí. V největším utrpení prosil za ještě více bolesti. „Věděl totiž, že jemu zde lépe do smrti trpět: nežli v štěstí a při dobrém zdraví býti.“²⁶⁴ (HaD)

Po smrti papeže Innocence XI. se našlo v jeho těle množství kamení a písku, avšak za svého života si nikdy na nic nestěžoval.²⁶⁵ (HaD)

Kněžna Margareta, která přijala dominikánský hábit a celé dny i noci trávila v modlitbě, byla stížena hroznou podagrou. Nejdříve prosila Pannu Marii za úlevu ve své nemoci, aby se mohla lépe modlit, později začala prosit za uzdravení svého vnuka, který onemocněl. Ukázala se jí Panna Marie s Kateřinou Sienskou a tázaly se jí, zda si přeje, aby se naplnila vůle její, nebo vůle Boží. Margareta odpověděla, že si přeje naplnění Boží vůle, která byla taková, že její vnuk se uzdraví a Margaretu bude do smrti sužovat podagra. „Když pak potomně od vysokých přátel navštívená, a jak by se měl: tázaná byla: Velmi dobře, za odpověď dávala: poněvadž vůle Boží se na mne vyplňuje.“²⁶⁶ (HaD)

²⁶² Cantator cygnus, s. 167

²⁶³ Alphonsus Rodrigues (1532–1617), španělský jezuita, kanonizován r. 1881

²⁶⁴ cit. Cantator cygnus, s. 168

²⁶⁵ Cantator cygnus, s. 168n

²⁶⁶ cit. Cantator cygnus, s. 169

Numerus IV

Mauritius²⁶⁷ byl nejprve písařem, pak vojenským důstojníkem, potom se stal zetěm císaře Tiberia a nakonec byl zvolen císařem on sám. Vítězil nad pohany a vše se mu dařilo, neboť s Bohem práci začínal. Nebesa ho také obdarovala mnoha syny. V Konstantinopoli nechal postavit kostel Čtyřiceti mučedníků, v Tharsu zbudoval velký chrám sv. Pavla. Na Boha ale začal zapomínat a brzo se od něho odvrátil. Všiml si toho papež, sv. Řehoř., napomenul ho a hrozil mu Božím trestem. Mauritius se mu však vysmál, dál utlačoval své poddané a křesťany. Skrz milosrdné vnuknutí se jeho srdce pohnulo a on si uvědomil své hříchy. Vyslal za různými poustevníky posly, aby vyzvěděli, jestli je ještě pro císaře nějaká naděje pro spasení, a aby se za císaře modlili. Bůh mu prostřednictvím poustevníků vzkázal, že Mauritia a jeho rod považuje za vyvolené a že nakonec dojde spasení. Poustevníci mu však prorokovali neštěstí, dokonce jeden z nich vstoupil do paláce a veřejně oznámil, že brzy císař a jeho rod zahyne. Sám Mauritius ve snu uviděl Božský soud, a tak se dal na pokání, aby ukrotil Boží hněv. V císařství se začali bouřit poddaní, za knížete si vyvolili muže jménem Phocas a ten Mauritia sesadil z trůnu a zajal. Spoutaného jej dal vystavit na náměstí, kde se zrovna strhla velká bouře i s krupobitím. Jeho synové byli postupně předvedeni a setnuti před Mauritiiovými zraky. Když chtěla chůva zachránit toho nejmladšího a katu podstrčila svého vlastního syna, Mauritius lest prozradil a nechal předvést svého pravého syna, protože pochopil, že taková je vůle Boží. Vždy, když padla na zem hlava jeho syna, vykřikl a modlil se k Bohu za odpuštění. Tak došel Mauritius i jeho synové spasení.²⁶⁸ (HD)

Numerus V

Císař Zikmund se ptal kolínského arcibiskupa Theodosia, jakým způsobem lze dosáhnout štěstí na zemi. Dostal odpověď, že na světě mezi lidmi blahoslavenství nedosáhne. Ptal se tedy dál, jak lze dosáhnout blahoslavenství na druhém světě. Theodosius odpověděl, že toho dosáhne, pokud bude trpělivě snášet všechna utrpení a nemoci, které na něj bude Bůh sesílat.²⁶⁹ (HD)

Kristus promluvil na sv. Augustýna, že má na prodej království nebeské. Augustýn se ptal, za co je to království k mání. Kristus nežádá peníze, ale dává za chudobu království, za

²⁶⁷ Maurikios (539–602), císař byzantské říše

²⁶⁸ Cantator cygnus, s. 170nn

²⁶⁹ Cantator cygnus, s. 173

bolest radost, za práci odpočinutí, za potupu slávu, za smrt život. Pokud by chtěl někdo něco z toho koupit, má kupovat zavčas, než se krám života uzavře, potom už bude pozdě bycha honit.²⁷⁰ (HaD)

Epilogus

Surius píše v Životě sv. Wolfganga o tom, jak Jindřich Bavorský navštívil v Řezně pozůstatky sv. Emrama, svého oblíbeného světce, před kterým vypověděl všechny své strasti, nemoci a úzkosti a žádal jej o pomoc. Neviditelná ruka však napsala na zeď: Za šest. Jindřich se lekl, že slova ohlašují jeho smrt. Pomyslel si, že jej za šest hodin čeká smrt, proto se hned vyzpovídal a připravoval se na svůj skon. Po šesti hodinách se však nic nedělo. Myslel si tedy, že smrt přijde za šest dní, tak na ni čekal a připravoval se šest dní. Ani tehdy se však nic nestalo, čekal ji tedy za šest týdnů, šest měsíců a nakonec za šest let. Poslední týden před vypršením pomyslné lhůty strachy trnul a loučil se se světem. Vtom do paláce vstoupili poslové říšských knížat a oznámili mu, že byl zvolen římským císařem. Tedy šest let po svém trápení byl korunován císařem. I my naříkáme na svá trápení jako Jindřich před Emramem, měli bychom být ale trpěliví, Bůh naše utrpení jednou ukončí.²⁷¹ (HD)

4.13 Neděle dvanáctá po Svatém Duchu

Argumentum: „Almužna svatá svaté lidi činí“²⁷²

Exordium

Bilovský stručně vypisuje okamžiky ze života Krista, kdy se Ježíš odvděčil za dobrodiní.

Když se Kristus narodil, přicházeli k němu pastýři a přinášeli mu drobné dárky.²⁷³ Z pastýřů učinil Kristus kněží a za kousek chleba je přizval ke své věčné tabuli.²⁷⁴ (BD)

Tři králové pak dostali za kadidlo, zlato a myrhu poděkování takové, že je Bůh varoval, aby se nevraceli k Herodu, a tak unikli jeho tyranství.²⁷⁵ Za trochu kadidla, myrhy a zlata dostali nebe zlaté. (BD)

²⁷⁰ Cantator cygnus, s. 175

²⁷¹ Cantator cygnus, s. 176

²⁷² cit. Cantator cygnus, s. 179

²⁷³ Lukáš 2

²⁷⁴ Cantator cygnus, s. 179n

²⁷⁵ Matouš 2

Když Marie a Josef putovali do Egypta, nocovali v lese u rodičů lotra Dismase. Když malého Dismase vykoupali ve vodě, ve které se myl Ježíš, nemocné dítě se uzdravilo. (BD)

Sv. Máří Magdaléna vylila na Kristovu hlavu trochu masti a její hříchy byly odpuštěny. (BD)

Petr byl chudým rybářem, jen málo mohl dát Kristovi, přesto mu Kristus slíbil, že bude po jeho boku sedět v soudný den. Co Bohu darujeme, to on nám stokrát vynahradí. Kde ale má Bůh pokladnici, kam bychom nosili dary? Je to ruka našeho bližního.²⁷⁶ (BD)

Samaritán prokázal pocestnému velké milosrdenství. Zaplatil mu pokrm a nápoj, zjednal mu nocleh, přikryl jeho obnažené rány, zaopatřil nemocného a poručil jej hospodskému do opatrování.²⁷⁷ Za těchto šest milosrdných skutků²⁷⁸ může očekávat věčné odpočinutí.²⁷⁹ (BD)

Numerus I

Caesarius z Arles²⁸⁰ vykládá Boží slova o výsadbě cedru, akátu, jilmu, smrku a olivovému stromu na poušti²⁸¹ tak, že poušť znamená církev sjednocenou z pohanů, ještě opuštěnou od Boha, stromy jsou pak lidé v církvi. Cedr představuje svaté lidi, kteří stejně jako tento vysoký strom mají hlavu v oblacích. Pichlavý akát znamená lidi, kteří se starají o druhé a je k dobrému popichují a nabádají. Čím více se smrk stříhá, tím krásněji, proto značí lidi, kteří čím více dávají almužnu, tím více je to okrášluje než zlaté řetězy. Oliva představuje rodičku Boží. Jilm sám ovoce nenosí, ale může se stát podpěrou pro vinnou révu. Podobně může člověk podpírat bližního. I když chudí lidé neoplývají duchovními ctnostmi, mohou se ozdobit dobrými skutky jako jilm vinnou révou.²⁸² (BA)

Numerus III

Marco Polo²⁸³ vypráví, že když Tataři viděli, že jejich chám nebo král štědře rozdává chudým lidem peníze, považovali jej za Boha. Bilovský dávání almužen velmi chválí. Kdo rozdává almužny, je podoben více Bohu než člověku.²⁸⁴ (HD)

²⁷⁶ Cantator cygnus, s. 180n

²⁷⁷ Lukáš 10, 33; Bilovský použil příběh o Samaritánovi již v kázání na neděli osmou po Svatém Duchu, jejímž tématem je pomlouvání a klevetění.

²⁷⁸ Matouš 25

²⁷⁹ Cantator cygnus, s. 182n

²⁸⁰ sv. Caesarius z Arles (470–542)

²⁸¹ Izaiáš 41, 19

²⁸² Cantator cygnus, s. 184n

²⁸³ Marco Polo (1254–1324), benátský kupec a cestovatel

Numerus VI

Císař Tiberius Constantius²⁸⁵ byl velmi lakomý a chtivý zlata. Nechal si vyrobit železnou truhlu, postavil si ji do pokoje a zabezpečil ji mnoha zámky, jako kdyby ani sám sobě nevěřil. Zlato mu však žádné štěstí nepřineslo. Osorius²⁸⁶ popisuje, jak se císař jednoho dne zbláznil a brzy umřel. Bilovský nás nabádá, abychom si z tohoto císaře nebrali příklad, ale následovali druhého císaře Tiberia.²⁸⁷ (HD)

Druhý císař Tiberius byl velmi šlechetný a štědrý muž, jak svědčí Antonio de Guevara.²⁸⁸ Za nashromážděné peníze dal postavit špitály, vyplácel zajaté, staral se o sirotky, až sám velmi zchudl, že měl mnohdy problém vystrojit císařskou tabuli. Bůh mu ale jeho štědrost vynahradil. Jednou Tiberius našel kámen znamenaný křížem, tak jej zvedl a odklidil, aby se nešlapalo po kříži. Pak našel i druhý a třetí kámen a pod tím třetím se skrýval zlatý poklad. To byla almužna od Boha pro Tiberia.²⁸⁹ (HD)

Numerus VII

Bilovský kritizuje lepší zacházení se zvířaty a podstrojování jim, a naopak nezájem o chudé a nerozdávání almužen.

Causinus píše, jak jedna římská matrona se dozvěděla o filozofu Thesmoforovi, a protože to byl čestný a opatrný muž, pozvala si ho k sobě domů. Jeho úkolem zde bylo pečovat o březí kočku, aby nedostala nic špatného k jídlu a aby ji neofoukl průvan.²⁹⁰ (OD)

Epilogus

Všechny majetek, co bohatí schraňují, patří d'áblu. Jeden lakomec se tolik bál o svůj majetek, že se domluvil s převorem, aby si mohl truhlu se zlatem uschovat v kostele. Mezitím se v kostele modlil Valterus a všiml si, že na lakomcově truhle sedí d'ábel. Když se ho Valterus zeptal, co tam dělá, d'ábel mu odpověděl, že hlídá to, co je jeho (d'áblovu).²⁹¹ (OD)

²⁸⁴ Cantator cygnus, s. 190

²⁸⁵ Tiberios II. Konstantinos, byzantský císař v letech 578–582

²⁸⁶ Jan Osorius (zemřel r. 1594), španělský kazatel a jezuita

²⁸⁷ Cantator cygnus, s. 195

²⁸⁸ Antonio de Guevara (1481–1545), španělský spisovatel

²⁸⁹ Cantator cygnus, s. 195n

²⁹⁰ Cantator cygnus, s. 196

²⁹¹ Cantator cygnus, s. 197

4.14 Neděle třináctá po Svatém Duchu

Argumentum: „V Novém zákoně kněžská moc, důstojnost a hodnost žádá od světa počestnost.“²⁹²

Exordium

Za Ježíšem přišli malomocní a žádali ho, aby je uzdravil. Kristus je nejdříve poslal za kněžími.²⁹³ Bilovský vykládá toto poslání za kněžími jako projev povinné úcty a hlavně jako příklad pro nás, jak máme kněží ctít.²⁹⁴ (BD)

Numerus III

Následující dva příběhy si má posluchač v duchu představit, nejsou prezentovány jako skutečné události.

Kdo má takovou moc, aby v lese svázaného a raněného zbojníka na setkání osvobodil, rány jemu zacelil, z mouřenína bílého udělal, život a sílu jemu navrátil? To vše zmůže kněz slovy: Já tebe rozhřešuji.²⁹⁵ (MD)

Krásný mládenec se vydal na pouť na Svatou horu, ale cestou jej přepadli lupiči a smrtelně jej zranili. Mládenec tedy leží v krvi, křičí, úpí, kvílí a chce se vyzpovídat ze svých hříchů, ještě než zemře. Vidí před sebou otevřené peklo, pekelníci stojí kolem něj, hryže ho svědomí obtěžkané hříchy, bojí se věčného zatracení. Nikdo mu ale nemůže pomoci, i kdyby k němu přišli všichni monarchové světa, andělé, archandělé a serafíni nebo samotná Panna Marie. V tu chvíli jde kolem katolický kněz, který uslyší mládencovo volání, utěší ho v chvíli smrti a odpustí mu hříchy, tudíž mládencova duše může jít do nebe. Takovou moc má kněz.²⁹⁶ (MD)

Numerus VII

Bilovský zde předkládá, jak ostatní národy ctí své kněží.

Není žádného národa a náboženství, kteří by neměli kněží. Baronius popisuje, že pokud u mouřeníňů kněz nesouhlasil s králem, mohl kněz krále sesadit z trůnu a dosadit nového. Navíc u černého národa byl kněz v takové vážnosti, že pokud kněz nějakému člověku řekl, že

²⁹² cit. Cantator cygnus, s. 198

²⁹³ Lukáš 17, 14

²⁹⁴ Cantator cygnus, s. 201

²⁹⁵ Cantator cygnus, s. 205n

²⁹⁶ Cantator cygnus, s. 206nn

se Bohu nelíbí, aby byl dále živ, ten člověk se raději na knězovo doporučení vlastníma rukama zabil.²⁹⁷ (HD)

Plutarchos²⁹⁸ uvádí, že v některých řeckých městech prokazovali lidé stejnou úctu králi i kněžím. (HD)

U starých Němců nebyl žádný zločinec odsouzen a popraven, dokud jeho vina a trest nebyl potvrzen i od kněze, Božího náměstka.²⁹⁹ (HD)

Cicero svědčí o tom, že Římané měli kněží ve veliké vážnosti. Vládli nad celým magistrátem, mohli měnit zákony a jejich řeč byla brána ve vsí úctě jako řeč Boží. Navíc jim lidé ve všem důvěřovali, aniž museli kněží přísahat.³⁰⁰ (HD)

Numerus IX.

Zde Bilovský přináší řadu příkladů, kde jsou kněží ctěni a váženi. Často připojuje ironický dovětek.

Císař Maximus³⁰¹ pozval ke stolu sv. Martina biskupa a předkládal mu jídla přede všemi ostatními. Sv. Martin ale jídlo nejdřív nabídl svému kaplanovi, aby ukázal, že se má úcta projevovat nejen biskupům, ale i kněžím.³⁰² (HaD)

Když sv. Antonín, sám velmi ctěný, potkal na ulici kněze, padl na kolena a nevstal dřív, dokud nepolíbil knězi ruku a nedostal kněžské požehnání. „Ještě co já pamatuji, daleko jsme děti běželi za knězem, abysme jemu ruku polibili: nynější děti hůř utíkají a více nenávidí kněze než ďábel kříže, tak je rodiče cvičejí a vyučují.“³⁰³ (HaD)

Sv. Kateřina Sienská, Kristova nevěsta, se považovala za nehodnou, aby knězi políbila ruku, proto byla šťastná, když mohla líbat kněžské šlépěje. „Nynější Kačenky by po kněžích šlapaly, kdyby mohly.“³⁰⁴ (HaD)

Sv. František Serafínský říkal, že kdyby se setkali kněz a anděl, dříve by pozdravil anděl kněze než kněz anděla. „Nynější frantové dřívěj Žida než kněze pozdravují.“³⁰⁵ (OD)

²⁹⁷ Cantator cygnus, s. 214n

²⁹⁸ Plútarchos (46–127), řecký filozof, historik

²⁹⁹ Cantator cygnus, s. 215

³⁰⁰ Cantator cygnus, s. 216

³⁰¹ Magnus Maximus (335–388), římský císař

³⁰² Cantator cygnus, s. 218

³⁰³ cit. Cantator cygnus, s. 219

³⁰⁴ cit. Cantator cygnus, s. 219

³⁰⁵ cit. Cantator cygnus, s. 219

Sv. František Saleský píše, jak se jistý klerik vídával se svým andělem strážným, anděl seděl u něj po pravé straně a vždy vcházel do dveří jako první. Když byl klerik vysvěcen na kněze, začal anděl sedávat po levé straně, chodil za ním o krok vzadu a už nikdy nechtěl vejít do dveří jako první. (OD)

Bernardin de Bustis³⁰⁶ píše, jak se černý anděl poklonil sv. Remigiovi. Když se ho Remigius zeptal, proč tak učinil, ďábelský pomocník mu odpověděl, že se mu klaní jako služebníkovi a knězi Božímu.³⁰⁷ (HaD)

Kristus vstal od večere, přepásal se rouchem, vzal umyvadlo a umyl svým učedníkům nohy na znamení úcty k nim všem, i ke zrádci Jidášovi.³⁰⁸ Takto dal Kristus příklad, jak se mají ctít kněží. Nohy znamenají hříchy, které tělo táhnou k zemi. Kristus hříchy svých učedníků neodkrýval, neroznášel, nýbrž je umýval a utírat. I my nemáme kněží pomlouvat, ale skrývat jejich nedostatky a zachovávat jejich čest.³⁰⁹ (BA)

Císaři Konstantinovi³¹⁰ byly předneseny nějaké kněžské rozepře, ale císař je nechtěl rozsoudit. Chtěl, aby si to kněží mezi sebou vyřešili sami, protože císaři přece nesluší soudit Bohy. Z toho můžeme vyvodit, že bychom se neměli plést do duchovních věcí.³¹¹ (HD)

Římský císař Theodosius³¹² v žádném případě nechtěl sedět na místě, které náleželo knězi. (HD)

Císař Leopold I.³¹³ mluvil s kněžími s odhalenou korunovanou hlavou. (HD)

Sám nynější císař Karel VI. má kněží v takové úctě, až to Bilovskému při audienci u něj vehnalo slzy do očí. Tak si váží kněžích velcí monarchové, ale jak se ke kněžím chovají poddaní?³¹⁴ (MD)

Atilla³¹⁵, uherský král, vyplundroval italskou zem, obléhal Řím a chystal se ho dobýt. Vtom uviděl, jak k němu kráčí papež Lev v kněžském rouchu. Atilla papeže přátelsky přivítal a

³⁰⁶ Bernardin de Bustis (1450–1513), italský teolog a kazatel

³⁰⁷ Cantator cygnus, s. 219

³⁰⁸ Jan 13

³⁰⁹ Cantator cygnus, s. 220

³¹⁰ Konstantin I. Veliký (272–337), římský císař

³¹¹ Cantator cygnus, s. 220n

³¹² Theodosius I. (347–395), římský císař

³¹³ Leopold I. (1640–1705), římskoněmecký císař

³¹⁴ Cantator cygnus, s. 221

³¹⁵ Attila (zemřel r. 453), hunský král

pozval jej do vojského ležení, kde jej Lev prosil o zachování Říma. Atilla mu vyhověl a z Říma se stáhl.³¹⁶ (HD)

Totila³¹⁷, další známý krvelačný tyran, jednou zahlédl sv. Benedikta, jak k němu kráčí v prostém šatě. Hned seskočil z koně a k údivu celého vojska padl před Benediktem na zem a nechtěl vstát dříve, než mu Benedikt podal ruku.³¹⁸ (HD)

Bilovský vyzdvihuje, jak pohanští mocnáři mají v úctě kněží, ale kárá křesťany, katolíky, kteří byli kněžskými pokřtěni, ve víře vycvičeni, rozhřešení od kněží dostávají a andělský chléb od nich přijímají, avšak v úctě kněží nemají.

Epilogus

Alexandr Veliký obléhal Jeruzalém. Z města za ním vyslali nejvyššího kněze, aby dojednal příměří. Když ho Alexandr uviděl přicházet, padl na zem a klaněl se mu. Vyplnil vše, oč ho kněz žádal. Když pak Alexandrovi vojáci reptali, Alexandr jim vysvětlil, že se neklaněl člověku, ale Bohu, jehož kněžství měl duchovní na sobě. Bilovský nabádá posluchače, aby si vzali z Alexandra příklad. Pokud nechtějí ctít kněze jako moudrého, sečtělého a pobožného člověka, ať jej ctí jako služebníka Božího.³¹⁹ (HD)

4.15 Neděle čtrnáctá po Svatém Duchu

Argumentum: „Kristus jest náš nejvyšší a jediný pán, člověk jest služebník, tomu se z Písma Svatého regule předpisují.“³²⁰

Exordium

Bilovský otevírá kázání příběhem o mučednici Ripsime a sv. Řehoři Arménském.

Římský císař Dioklecián³²¹ se zamiloval do krásné Ripsime. Ta před ním utekla do Arménie, kde vládl král Tiridates.³²² Ten dal svého poddaného Řehoře pro katolickou víru svázat a hodit do hluboké jámy plné jedovatých plazů a obojživelníků. Tiridates se zamiloval do Ripsime, ale protože kvůli němu nechtěla pozbýt panenství a křesťanské víry, nechal ji popravit. O několik dní později si Tiridates vyjel na lov. Když se hnal za laní, spadl z koně a

³¹⁶ Cantator cygnus, s. 221n

³¹⁷ Totila (zemřel r. 552), ostrogótský vojevůdce a král

³¹⁸ Cantator cygnus, s. 222

³¹⁹ Cantator cygnus, s. 222n

³²⁰ cit. Cantator cygnus, s. 223

³²¹ Diocletianus, římský císař v letech 284–305

³²² Tiridatés III. (zemřel r. 330), arménský král

jako Boží trest se proměnil ve svini. Jakmile si svou proměnu uvědomil, začal zuřivě chroptět, slintat a zuby se kousat do těla. Jeho sestra Cusarodura pro svého bratra velmi naříkala. Jednou se jí zjevil muž, nad slunce jasnější, který jí poradil, aby nechali vytáhnout Řehoře z hadí jámy, a tak navrátí svému bratru podobu člověka. Od Řehořovy popravky ale uběhlo dvanáct let a všichni si mysleli, že už po něm nezbude ani památky. Co našli v hadí jeskyni, Bilovský prozradí až na konci celého kázání.³²³

Numerus IV

Ezechiel viděl zvířata se čtyřmi křídly – Boží služebníky – která se pohybovala rychle jako blesk.³²⁴ I nám dal Bůh podobná křídla, abychom mu mohli sloužit a vyletět za Ním až do nebe. Sv. Bernard vysvětluje, že člověk má mít dvě křídla, jedním je láska k Bohu, druhým je láska k bližnímu, i když to druhé křídlo může někdy scházet. Létat s jedním křídlem ale nemůže. Kdo však místo Bohu slouží světu, má peří na křídlech slepené voskem jako Ikarus a padne.³²⁵ (BA)

V Apokalypse se popisuje, jak anděl vzkřikl na poletující ptáky, aby se shromáždili k velké večeři Boží.³²⁶ Svatí Otcové tuto večeři alegoricky vykládají jako předchůdce slávy nebeské. Ptáci, kdekoliv jsou roztroušeni po světě, mají křídla a zpívají. Podobně i lidé, ať jsou jakéhokoli stavu – manželského, duchovního, v bohatství, v poddanství -, jsou všichni služebníky Božími. Bilovský vysvětluje posluchačům, že mohou Bohu sloužit kdekoliv, ať už jsou ve světě nebo u královského dvora, nemusejí být v klášteře, aby mohli vykonávat tuto službu.³²⁷ (BA)

Plutarchos se vysmíval lidem, kteří s oblibou tvrdili, že v Aténách je lepší Měsíc a povětrí než v Korintu. Bilovský k tomu dodává, že ani na jednom místě nemůže být člověk svatější než na druhém. I když je člověk mezi Turky nebo Tatary, dostane se na křídlech za svým Pánem.³²⁸ (OA)

³²³ Cantator cygnus, s. 223nn

³²⁴ Ezechiel 1

³²⁵ Cantator cygnus, s. 233n

³²⁶ Zjevení 19, 17

³²⁷ Cantator cygnus, s. 234n

³²⁸ Cantator cygnus, s. 235

Numerus V

Samuel vždy pamatoval na Pána. Bůh jej čtyřikrát za noc volal, on vždy rychle vstal a byl připraven ke službě.³²⁹ Tohoto příkladu by měl následovat každý služebník Boží a na Pána pamatovat. Bilovský doporučuje každou hodinu, když odbíjí hodiny, vzpomenout na Krista a litovat svých hříchů. (BD)

Sv. Ambrož popisuje, jak římský císař Theodosius³³⁰ začal vést po soluňském masakru svatější život než kdy předtím. Nebylo dne, aby si nevzpomněl na Boha a nelitoval svých hříchů.³³¹ (HD)

Podobně jednala Máří Magdaléna, která si tak vysloužila to, že ji navštívili andělé a obveselili ji zpěvem.³³² (BD)

Numerus VI

Sv. Vincenc vypráví tento příběh: Čtyři mládenci se domluvili, že se budou živit loupežemi a krádežemi. Vydali se tedy do města, když tu si všimli, že na šibenici před branami města visí krásný mladý muž, podle oděvu jistě velmi bohatý a urozený. Zeptali se kolemjdoucího starce na toho oběšeného. Dozvěděli se od něj, že to byl jediný a milovaný syn vladaře a pána toho města. Zaručil se za svého služebníka, který se však dopustil krádeže a z města utekl. Aby vladař dostál spravedlnosti, musel tedy potrestat svého syna. Mládenci se velmi ulekli, když to slyšeli. Když vladař takto popravil svého vlastního syna, jak by asi potrestal je, kdyby byli chyceni při krádeži? Nakonec do města nešli a upustili od loupeživého způsobu života. Stejnou bázeň mají mít i lidé před Bohem.³³³ (OA)

Numerus VII

Filištíni se zmocnili Boží truhly a postavili ji do Dágonova chrámu vedle modly Dáгона. Na druhý den našli modlu pohozenou před truhlou, tak ji vrátili zpět. Třetí den našli modlu ležet na zemi polámanou.³³⁴ Člověk může sloužit jen jednomu pánu – Bohu. Může milovat svou manželku, děti, dobytek, pole, ale nesmí mít víc v lásce modlu Dagona než truhlu Boží. Kdo miluje více svět než Boha, bude zničen jako Dagon.³³⁵ (BA)

³²⁹ 1. Samuelova 3

³³⁰ Theodosius I. (347–395), římský císař

³³¹ Cantator cygnus, s. 237

³³² Cantator cygnus, s. 237n

³³³ Cantator cygnus, s. 239

³³⁴ 1. Samuelova 5

³³⁵ Cantator cygnus, s. 240n

Numerus VIII

Dvořan anglického krále Jindřicha VIII.³³⁶ Volsaeus³³⁷ poradil panovníkovi, aby zapudil manželku Kateřinu a znovu se oženil. Když ale umíral, uvědomil si svůj omyl – chtěl být zadobře jak s Bohem, tak s králem, avšak pozbyl Boží milosti. Člověk nemůže sloužit dvěma pánům.³³⁸ (HD)

Císař Caligula poručil vnést svůj obraz do kostela a nařídil, aby se mu všichni klaněli jako Bohu. Židé se tam seběhli, svázali si ruce jako zločinci, váleli se před císařem po zemi a prosili jej, aby obraz člověka z Božího místa odstranil a nežádal poklony a služby. Dva páni nemohou panovat nad jednou věcí, dva páni nemohou rozkazovat jednomu služebníku, ani jeden služebník nemůže poslouchat dva pány a sloužit jim.³³⁹ (HD)

Epilogus

Nikodém přišel za Ježíšem tajně v noci, aby nebyl nikým spatřen, ale vše vynahradil tím, že položil za Krista život.³⁴⁰ (BD)

Bilovský dokončuje příběh ze začátku kázání o králi Tiridatovi a sv. Řehoři.

Služebníci vstoupili do hadí jámy a našli zde Řehoře, který i po dvanácti letech zůstal živ a zdrav. Přivedli ho ke králi, kde všichni před Řehořem padli na kolena a král ještě ve zvířecí podobě dával všemožně najevo, že prosí za vysvobození. Než se ale Řehoř začal za krále modlit, dal poručit vystavět kostel na památku umučené Ripsime a chrámy ke cti dalších mučedníků, které král nechal zavraždit. Sám Tiridates pomáhal se stavbou, nosil kamení, míchal maltu a kopal písek rukama a nohama, které mu Bůh už navrátil. Po šedesátidenním půstu obdržel svou původní podobu skrze křest a Řehořovu modlitbu. Nakonec se z tyranského krále stal doživotní věrný služebník Boží. Posluchači mají následovat příkladu Tiridata a Bohu děkovat za dobrodiní a věrně Bohu sloužit, protože nikdo nemůže sloužit dvěma pánům.³⁴¹ (HaD)

³³⁶ Jindřich VIII. (1491–1547), anglický panovník

³³⁷ Thomas Wolsey (1471–1530), římskokatolický kardinál a anglický státník

³³⁸ Cantator cygnus, s. 241n

³³⁹ Cantator cygnus, s. 242

³⁴⁰ Cantator cygnus, s. 243

³⁴¹ Cantator cygnus, s. 243n

4.16 Neděle patnáctá po Svatém Duchu

Argumentum: „Moravský aneb hanácký mládenec se vypisuje. Jedná se pak o neřádu Venušiním a špíně smilstva.“³⁴²

Exordium

Sv. Jeroným píše, že Římané měli panny ve velké vážnosti. Když konšelé nebo jiní představitelé města potkali panny, uctivě jim ustupovali z cesty a podávali jim pravici.³⁴³ (HD)

Eusebius uvádí, že císař Konstatin se pannám vždy klaněl a říkal, že na panenském srdci přebývá Božská velebnost jako na trůnu. Jeho matka Helena si panen velmi vážila, zvala je ke stolu a lila jim vodu na ruce.³⁴⁴ (HD)

Mládenec byl pevně přivázaný k posteli, než by porušil své panenství, raději by si jazyk vykousal a nečisté pokušitelnici ho mezi oči vyplivl, jak popisuje sv. Jeroným. (OD)

De Vitriaco³⁴⁵ uvádí, že se jedna panna dozvěděla, že se její nečistý milovník zamiloval do jejích očí. Raději si oči vyloupala a poslala mu je.³⁴⁶ (OD)

Těmito příklady dokládá Bilovský, jak je panenský stav velebný a je lépe jej nikdy neporušit.

Numerus I

Nejhorší smrad před tváří Boží vydává nečisté chování mládenců a panen. Nedlouho po počátku světa musel Bůh spustit déšť na čtyřicet dní a nocí a nepočítaně lidí utopit, aby smyl tu špínu. (BD)

Nejkrásnější a nejúrodnější krajina Sodomy a Gomory musela být pro velký smrad a špínu mládenců a panen zničena ohněm a sírou, vše Bůh obrátil v popel i s obyvateli. Tak velké je nečisté chování provinění, že Bůh takto těžce potrestal zemi.³⁴⁷ (BD)

Numerus II

Bilovský zde uvádí pět mocných království, která existovala před Kristem a která byla zničena z důvodu chlípnosti a smilstva.

³⁴² cit. Cantator cygnus, s. 244

³⁴³ Cantator cygnus, s. 245

³⁴⁴ Cantator cygnus, s. 246

³⁴⁵ Jacobus Vitreus (Jacques de Vitry), francouzský teolog a kardinál v letech 1229–1240

³⁴⁶ Cantator cygnus, s. 247

³⁴⁷ Cantator cygnus, s. 248n; Bilovský zmiňuje příběhy o potopě světa a zničení Sodomy a Gomory již v kázání na neděli třetí po Svatém Duchu, jehož tématem je rouhání jako příčina špatného počasí.

Monarchie asyrská trvala přes 1 340 let. Její poslední vládce Sardanapal rád pobýval se svými konkubínami, přádával s nimi jako žena a jednal jako žena. Povstal proti němu jeho dvořan a vojenský vůdce Arbaces, sesadil Sardanapala z trůnu a asyrská monarchie se rozpadla. (HD)

Chaldejské království trvalo 183 let. Král Baltazar sedával u stolu obklopen svými nevěstkami, uviděl napsán svůj ortel smrti na vlastní oči a ještě té noci se věštba vyplnila.³⁴⁸ (HD)

Perská monarchie trvala po 208 let a upadla kvůli chlípnosti panovníka Daria, po jeho smrti zůstalo na 329 konkubín. Aby dal Bůh najevo, že takto potrestal monarchovu chlípnost, věnoval Persii Alexandrovi, tehdy velkému milovníkovi čistoty. Avšak i Alexandr se začal projevovat chlípně, proto mu odňal život, když byl Alexandr na vrcholu, a Persie upadla dočista.³⁴⁹ (HD)

Řecké království bylo rozděleno mezi více panovníků. Padlo za vlády Kleopatry, což byla žena velmi nečistá a chlípná. (HD)

Poslední, římská monarchie proslula velkou moudrostí a slávou. U jejího zrodu stála čistota, u hanebné záhuby nečistota.³⁵⁰ (HD)

Numerus III

Tomáš Cantipratanus³⁵¹ píše, jak za ním přišla jedna žena a vyprávěla mu o tom, že se sama v soukromí poskvřňovala, když vtom zahlédla v koutě vzpouzejícího se d'ábla, jenž jí s největším odporem vytkl, že se chová jako psí nestyda. Bilovský nabádá posluchače, aby nečinili to, čeho se štítí i samotný d'ábel.³⁵² (OD)

Numerus IV

Plinius³⁵³ popisuje rysa jako divoké zvíře, které má zálibu ve smradlavých věcech. Když jej chtějí myslivci ulovit, zavěsí kus lidského lejna na vysoké místo, kam rys nedosáhne. Rys bude na lejno skákat tak dlouho, dokud se úplně nevyčerpá a nepadne mrtev k zemi. Pro

³⁴⁸ Cantator cygnus, s. 250

³⁴⁹ Cantator cygnus, s. 250n

³⁵⁰ Cantator cygnus, s. 251

³⁵¹ Tomáš z Cantimpré (1201–1272), teolog a kazatel

³⁵² Cantator cygnus, s. 252

³⁵³ Gaius Plinius Secundus (23–79), římský válečník a filozof

někoho je ta nejsmrduťejší věc ta nejmilejší. Rysovi je nejmilejší lidský trus, praseti kaliště, hampejzníkovi hampejzník a vůbec mu nevadí, že jeho duše míří do pekla.³⁵⁴ (ZD)

4.17 Neděle šestnáctá po Svatém Duchu

Argumentum: „O svěcení dnův svátečních se zde jedná.“³⁵⁵

Numerus I

Bůh nás naučil slavit neděle svým příkladem, když po šesti dnech práce sedmý den odpočíval, sedmý den posvětil.³⁵⁶ I my podle toho příkladu zanechat sedmý den veškeré práce, světit neděli a děkovat Bohu za jeho dobrodiní.³⁵⁷ (BD)

Příklad svěcení svátků nám dal Kristus, když s Marií a Josefem vstoupil ve dvanácti letech do jeruzalémského chrámu. Podle svátečního zvyku přicházeli rodiče s dětmi do Jeruzaléma se pomodlit. Bilovský dále kárá posluchače, kteří sice světí neděli, ale nedbají o svátky a pracují o nich. Zdůrazňuje, že Ježíš vstoupil do Jeruzaléma podle obyčeje svátečního, ne nedělního, tak nám dal příklad, abychom světili svátky.³⁵⁸ (BD)

Numerus II

Římský císař Numa Pompilius³⁵⁹ naučil Římany, jak mají prokazovat úctu bohům. Rozdělil rok na měsíce, měsíce na dny a dny na sváteční a všední. Přední dny byly zasvěceny bohům ochráncům, sváteční dny patřili významným a slavným římským mužům, další dny byly věnovány práci, jak svědčí Macrobius.³⁶⁰ Podle nařízení římskokatolického i my rozdělujeme dny na tři díly. První dny máme obětovat Bohu a Nejsvětější Trojici – výroční slavnosti a neděli. Druhé dny jsou zasvěceny oslavě svatých, zasloužilých v katolické víře. Třetí dny jsou věnovány práci.³⁶¹ (HD)

³⁵⁴ Cantator cygnus, s. 254n

³⁵⁵ cit. Cantator cygnus, s. 258

³⁵⁶ Genesis 2, 2

³⁵⁷ Cantator cygnus, s. 261

³⁵⁸ Cantator cygnus, s. 261n

³⁵⁹ Numa Pompilius, římský císař v letech 715–673

³⁶⁰ Ambrosius Theodosius Macrobius, římský filozof, žil v období na přelomu 4. a 5. stol.

³⁶¹ Cantator cygnus, s. 262n

Takto ctili Římané své bohy: Nejprve jim obětovali, hostiny chystali, potom hráli na bubny, trumpety a další hudební nástroje, nakonec ve sváteční den nepracovali. „O křesťané, to Římanové d'áblům a pro d'ábly dělali, co my pro Boha našeho děláme.“³⁶² (HD)

Bilovský nabádá posluchače, aby následovali Římány. Jako zápalnou obět mají přinést srdce plné lásky a vděku k Bohu. Jako Božskou hostinu mají přijímat andělský chléb.³⁶³

Numerus III

Peršané o svátcích vcházeli do lesů, jeskyň a skal a tam zabíjeli jedovaté hady, žížaly a draky pro slávu Boží. I my máme podle tohoto příkladu o svátcích hady svých hříchů a vylít jed ze svého srdce.³⁶⁴ (HA)

Pokud se stydíme následovat perské pohany, následujme jelena, o kterém píše sv. Augustýn, že před vstupem ke studánce nejdříve všechny hady vybijе, a když si tak vyčistí cestu, teprve běží ke studánce a napije se vody. Podle tohoto příkladu máme nejdříve zabít všechny hříšné hady skrze svatou zpověď, potom můžeme přistoupit k andělské tabuli.³⁶⁵ (ZA)

Numerus V

Boháč nashromáždil tak velký majetek, že jej ani neměl kam uskladnit. Celé dny počítal peníze a obchodoval, i ve svátek rozmnožoval své jmění. Avšak uslyšel: Blázne, dnes v noci umřeš. Či bude ten majetek?³⁶⁶ I kdyby člověk získal celý svět, nic jeho duši nepomůže, pokud obchodoval i o svátcích. Přesto je vidět o svátcích více kupců na trhu a více řemeslníků v dílnách než lidu na kázání.³⁶⁷ (OD)

Numerus VI

Bilovský uvádí řadu příkladů, kdy Bůh potrestal práci ve sváteční den.

Vincent Belluac³⁶⁸ píše, jak se v jednom městě podle obyčeje konal trh o svátku sv. Jakuba. V noci ale přišel velký požár a celé město vyhořelo. (OD)

Jistá žena ve sváteční den si něco málo šila, její šití ale potilo krev.³⁶⁹ (OD)

Sedlák se selkou a čeládkou začali žít obilí, z toho ale kapala krev.³⁷⁰ (OD)

³⁶² cit. Cantator cygnus, s. 263

³⁶³ Cantator cygnus, s. 263n

³⁶⁴ Cantator cygnus, s. 264n

³⁶⁵ Cantator cygnus, s. 265

³⁶⁶ Lukáš 12, 20

³⁶⁷ Cantator cygnus, s. 269

³⁶⁸ Vincent z Beauvais (1190–1264), francouzský spisovatel

³⁶⁹ původ: Jacob Meyro

³⁷⁰ původ: sv. Bonaventura

Jedné ženě zmrzla ramena a ruce, druhé ženě zase uschly jakoby nebeským ohněm, to jen proto, že odložily pečení chleba na svátek.³⁷¹ (OD)

Mlynář křesal kámen v den Nanebevzetí Panny Marie, kladivo se mu k ruce přilepilo a z dlaní mu začala prýštit hnisající krev. (OD)

Hospodář vezl v den sváteční seno, ale místo sena přivezl popel, uhlíky a oheň. Jiný zapřahal ve svátek voly a i s nimi zahynul v ohni. (OD)

Takto Bůh trestá práci ve sváteční den. Z toho pocházejí i různé bouřky, krupobití a další škody na úrodě, války a další Boží metly, kterými nás Bůh trestá za to, že se ve svátek nemodlíme, ale pracujeme.³⁷²

Numerus VII

Apollonius, vojevůdce krále Antiocha, vešel s velkým vojskem do Jeruzaléma, kde v poklidu setrvali celý týden až do svátečního dne. Jakmile ale Židé světili sobotu, vtrhl na ně Apollonius s vojskem a všechny povraždil.³⁷³ Totéž činí ďábel: celý týden lidi nechává v pokoji, ale ve svátek na ně útočí a pokouší je, aby zhřešili. (BA)

Muži z Benjaminova rodu se dozvěděli, že se bude konat za městem výroční slavnost. Poschovávali se ve vinici, a když kolem procházely dívky mířící na slavnost, každý z mužů jednu dívku unesl. Tak se stávají slavnosti a pobožnosti příležitostí k hříchu.³⁷⁴ (BD)

Epilogus

Bilovský kritizuje ty, kteří o svátku místo kostela a pobožnosti se scházejí v hospodě u muziky a tancují. Cantipratanus uvádí exemplum, ve kterém se ukazuje, jak je tanec hříšný ve sváteční den. V jižním Španělsku žila jedna dívka, která o svátcích ráda tančila. Bůh ji za to potrestal tím, že do ní uhodil blesk. Když nesli její mrtvé tělo v rakvi, přiběhl k nim ďábel v podobě černého býka, truhlu shodil a mrtvolu rozsápal na kusy. Její vnitřnosti tak zapáchaly, že nebylo pochyb, kde je pochována její duše – v samotném pekle.³⁷⁵ (OD)

³⁷¹ Cantator cygnus, s. 270; původ: annuae S. I. z r. 1580

³⁷² Cantator cygnus, s. 271

³⁷³ 2. Makabejská 5, 24

³⁷⁴ Cantator cygnus, s. 273

³⁷⁵ Cantator cygnus, s. 274n

4.18 Neděle sedmnáctá po Svatém Duchu

Argumentum: „Milovati máme Pána Boha z celého srdce, nebo to jest věc povinná a spravedlivá, též nám užitečná.“³⁷⁶

Numerus I

Diez³⁷⁷ píše, že jistý poustevník dlouho prosil Boha, aby mu vyjevil, jak bez větších pochybností a nebezpečí dosáhnout spasení. Ukázal se mu černý anděl a řekl mu, že pro spasení musí obětovat tři věci: nový měsíc, kolečko slunce a čtvrtý díl kola. Poustevník si pomyslel, že to jsou nesplnitelné oběti a začal si zoufat. Bůh se nad ním smíloval a seslal k němu dobrého anděla se zprávou, že ten černý anděl byl ďábel, který usíloval o poustevníkovu duši. Nicméně měl černý anděl pravdu. Nový měsíc je písmeno C, sluneční kotouč je O, kolečko je v latině *rota*, tedy R. Celé heslo zní COR – srdce. „A proto pravdu povídal lživý anděl, což i já potvrzuji a pravím: Chceš-li k věčnému spasení přijíti, obětuj Bohu celé srdce a miluj Pána Boha z celého srdce tvého, sice bez té oběti a lásky k Bohu k věčnému zatracení přijdeš.“³⁷⁸ (OA)

Numerus III

Achan se v městě Aj zamiloval do červeného pláště, dvou set loktů stříbra a zlaté cihly. Pro tu velkou lásku přestoupil Boží přikázání a dopustil se krádeže.³⁷⁹ Podobně mnozí lidé milují zlato, stříbro, bohatství a považují to za Boha, protože z toho mají užitek. Avšak největší pokladem je Bůh a přináší nám věčný prospěch, přesto jej mnozí lidé nemilují.³⁸⁰ (BD)

Numerus IV

Júdit zabila Holoferna s Boží pomocí. V Betúlii vystavila na věčnou památku pro všechny obyvatele města Holofernovy předměty a závěs z jeho stanu obětovala Bohu.³⁸¹

³⁷⁶ cit. Cantator cygnus, s. 276

³⁷⁷ André Dias (1348–1440), benediktýn

³⁷⁸ cit. Cantator cygnus, s. 278

³⁷⁹ Jozue 7; Bilovský použil příběh o Achanovi již v kázání na neděli desátou po Svatém Duchu, jehož tématem je nepoctivě nabytý majetek.

³⁸⁰ Cantator cygnus, s. 282

³⁸¹ Júdit 16, 19; Bilovský použil příběh o Júdit a Holofernovi již v kázání na den Svaté a Nerozdílné Trojice a v kázání na šestou neděli po Svatém Duchu, jehož tématem je Boží opatrnost.

Církev svatá zase na věčnou památku staví na různá místa figuru ukřižovaného Krista, abychom na něj pamatovali a jej při každém pohlédnutí milovali.³⁸² (BD)

4.19 Neděle osmnáctá po Svatém Duchu

Argumentum: „Město a místo Kristové jsou věrni a pilní služebníci nemocných, kteří v Bohu a Bůh v nich na věky přebývati bude.“³⁸³

Exordium

Ježíš vešel do města Kafarnaum a kázal zde. Čtyři lidé k němu přinesli na nosítkách ochrnutého muže, ale pro velký dav se ke Kristu nemohli přiblížit, proto museli rozbořit střechu a muže ke Kristu spustit shora ze střechy. Ježíš nejdříve odpustil jeho hříchy, pak mu přikázal, aby vstal a chodil.³⁸⁴ Kristus uzdravil muže na duši i na těle. Bilovský vyzývá posluchače, aby následovali příkladu těch čtyř lidí z Kafarnaum a také se tak pečlivě starali o nemocné.³⁸⁵ (BD)

Numerus I

Král Ezechiáš se od proroka Izaiáše dověděl, že brzo zemře. Ezechiáš, neohrožený král, odvrátil svou tvář ke zdi a plakal.³⁸⁶ Tak strašné poselství je oznámení smrti, ale velmi potřebné pro umírajícího i pro ty, kteří o něj pečují, aby se mohl umírající připravit na odchod. Mnozí před těžce nemocným zatají, že umírá. Je důležité umírajícímu nic netajit a poslat pro zpověníka.³⁸⁷ (BD)

Numerus II

U jeruzalémského chrámu byl rybník, u kterého ležela spousta nemocných, slepých a chromých.³⁸⁸ Na tomto místě byli proto, aby mohli kněží umírající v jejich poslední hodině včas zaopatřit a aby lidé jdoucí kolem do kostela měli s nimi soustrast a mohli nemocným něčím vypomoci, a tak si získat Boží milost. Bilovský přirovnává tyto nemocné k hrbatům a knížatům a jiným dvořanům, kteří stojí před královským palácem. Chce-li někdo předstoupit před krále při audienci a žádat o milost, musí dvořany nejdříve pozdravit, hluboce se jim

³⁸² Cantator cygnus, s. 284n

³⁸³ cit. Cantator cygnus, s. 287

³⁸⁴ Marek 2, 3

³⁸⁵ Cantator cygnus, s. 288n

³⁸⁶ 2. Královská 20, 1

³⁸⁷ Cantator cygnus, s. 290n

³⁸⁸ Jan 5, 2

poklonit. Tak to bylo i v Jeruzalémě – královským palácem byl kostel. Chtěli-li lidé mít přístup před krále, museli projít kolem nemocných, prosit je a přispět jim pomocnou rukou.³⁸⁹ (BA)

Numerus III

Sv. Bonaventura rozmlouval s jednou nevěstou Kristovou, která byla zapálena velkou láskou k ženichu – Bohu, sem a tam pořád běhala a hledala svůj poklad. Bonaventura jí poradil, aby spěchala k nemocným na lůžku a trpícím, tam najde Krista.³⁹⁰ (OD)

Papež Lev IX. uviděl před svým palácem žebrat malomocného, nechal ho přivést do paláce, napojit a nasytit, očistit a uložit do své postele. Na druhý den mu chtěl papež popřát dobrého dne, ale žebrák nebyl nikde k nalezení, Platina³⁹¹ píše, že byl to sám Kristus.³⁹² (HaD)

Numerus IV

Bilovský uvádí příklady svatých, kteří se radovali, že přišla hodina jejich smrti.

Sv. Bernard svědčí o tom, že sv. Malachiáš po tom, co se dověděl o své nastávající poslední hodině, křičel, že si nejvíc přeje brzký příchod smrti. (HaD)

Sv. Jeroným se v chvíli smrti radoval.³⁹³ (HaD)

Sv. Praxedis se modlila, aby její smrt brzy přišla. (HaD)

Sv. Augustýn svědčí o své matce, sv. Monice, že se vůbec nebála smrti. (HaD)

Řehoř Nisánský píše o své sestře sv. Gorgonii, že měla den smrti za největší slavnost. (HaD)

Stejně se nebál smrti sv. Ambrož, protože věřil, že máme dobrého Pána.³⁹⁴ (HaD)

Claudius Silesius píše o jistém mocném králi, který dal postavit mnoho kostelů a klášterů. V den jeho smrti nechal k sobě povolát různé řeholníky, aby se za něj modlili. Když však zjistil, že by se některý modlil za uzdravení jeho těla, hned je napomínal, aby se modlili za jeho duši. „O kyž toho krále všichni nemocni následují, a ti, kteří nemocným slouží, více na tělo než na duši pamatují.“³⁹⁵ (OD)

³⁸⁹ Cantator cygnus, s. 292n

³⁹⁰ Cantator cygnus, s. 294n

³⁹¹ Bartolomeo Platina (1421–1481), italský spisovatel

³⁹² Cantator cygnus, s. 295

³⁹³ Cantator cygnus, s. 296

³⁹⁴ Cantator cygnus, s. 296n

³⁹⁵ cit. Cantator cygnus, s. 297

Numerus V

„Četl jsem nedávno, co se v Římě také nedávno stalo, a když jsem to četl, vlasy mne vzhůru vstávaly, srdce ve mne pukalo a slzy mne lítosti polily.“³⁹⁶ Jeden římský úředník ležel těžce nemocný na lůžku. Dověděl se to jeden kněz, a když zjistil, že ještě k nemocnému nezavolali zpovědníka, rychle se k nemocnému vydal. Chtěl vstoupit k němu do pokoje, ale přátelé ho zdržovali, aby se snad nemocný zpovědníka nepolekal. Tvrdili knězi, že nemocný spí a že ho k němu nepustí. Když kněz odešel, vstoupili přátelé k nemocnému do pokoje a zjistili, že skutečně spí, ale už se neprobudí.³⁹⁷ (OD)

G. Manni³⁹⁸ píše tento příběh: V Neapoli jednou vážně stonal jeden rytíř, lékař mu řekl, že brzy zemře, ať pošle pro kněze a vyzpovídá se. Rytíř si však pomyslel, že to byl ale hloupý lékař, že ho chtěl jenom vystrašit. Obrátil se na druhý bok a zemřel.³⁹⁹ (OD)

Stonal jiný pán a přišel za ním kněz. Když spolu rozmlouvali o novinkách, to ho pán slyšel rád, ale když ho kněz prosil, ať se vyzpovídá, tak pán nechtěl. Otočil se na druhý bok a zemřel jako ten první.⁴⁰⁰ (OD)

Jiný nemocný pán se snažil uzdravit a nechtěl o zpovědi nic slyšet, stále ji oddaloval, až ji nestihl. V jeho poslední chvíli začal křičet, že kolem sebe vidí stát čtyři d'ábly. Zatnul zuby, úplně zčernal a vydechl naposledy.⁴⁰¹ (OD)

Jeden františkánský kněz chtěl přistoupit k nemocnému, jenž se také velmi bál zpovědi, ale sotva se přes množství škaredých krkavců dotlačil k lůžku. Nemocnému vyprávěl o Božím milosrdenství a radil mu horlivé pokání. Když neviděl u nemocného žádný zájem, pověděl mu, že kolem postele krouží oškliví krkavci a ti si brousí pařáty na jeho duši. Nemocný se ulekl a vyzpovídá se, krkavci zmizeli a nemocný šťastně dokonal. „To následujeme, v nemoci sobě nevěřme, pokání neodkládejme, všichni pak kteří jste, aneb při nemocných budete, nejdříve o duši jejích se starejte, potom nemocným rádi poslušte ...“⁴⁰² (OD)

³⁹⁶ cit. Cantator cygnus, s. 298

³⁹⁷ Cantator cygnus, s. 298; původ: Jacob Masen (1606–1681), německý jezuitský spisovatel

³⁹⁸ Giovanni Battista Manni (1606–1681), italský jezuita

³⁹⁹ Cantator cygnus, s. 300

⁴⁰⁰ Cantator cygnus, s. 300n

⁴⁰¹ Cantator cygnus, s. 301; původ: G. B. Manni

⁴⁰² cit. Cantator cygnus, s. 302

4.20 Neděle devatenáctá po Svatém Duchu

Argumentum: „Král všech králů drží v kostele svadbu, běda hostu bez roucha svadebního.“⁴⁰³

Exordium

Jednou šel Hermannus Buschius⁴⁰⁴ přes náměstí oděn jen v prostý domácí šat. Ačkoliv jej lidé dobře znali, nikdo jej nepozdravil. Rychle běžel domů a tam se převlékl do svátečních honosných šatů a vrátil se na náměstí. Lidé se mu začali klanět, vstávali, sundávali si klobouky a zdravili ho.⁴⁰⁵ Bilovský tímto příběhem dokazuje, že šaty dělají člověka. (HD)

Numerus I

Znameníť Angličan a horlivý katolík Tomáš More⁴⁰⁶ byl nespravedlivě zadržován a trápen v žaláři. Ani tam však nezapomněl každou neděli a svátek obléci si honosnější sváteční šaty. Když se ho ptali, proč to dělá, když jej ve vězení nikdo neuvidí, odpovídal, že to dělá ke cti a slávě Boží, nemá důvod opouštět tento zvyk i ve vězení. „Tak ten veliký muž mluvil, tak dělal; a tak dělali předkové naši a dělají až posavád ...“⁴⁰⁷ (HD)

Numerus II

Král Uziáš byl zbožným panovníkem, ale za nějaký čas se stal domýšlivým. V chrámu chtěl pálit kadidlo, ale kněží mu to nechtěli dovolit, protože toho nebyl hoden. Uziáš jim chtěl pohrozit, ale najednou se na jeho čele objevilo znamení malomocenství a zůstal malomocným až do smrti.⁴⁰⁸ Bilovský nabádá posluchače, aby chodili do kostela ze zbožných důvodů, ne z jiných, světských.⁴⁰⁹ (BD)

Numerus III

Sv. Jan ve svém vidění pozoroval Nový Jeruzalém, jak sestupoval z nebe od Boha a okrášlený jako nevěsta pro svého muže.⁴¹⁰ Jan Zlatoústý to vykládá tak, že lidé by měli okrášlit svou duši jako nevěstu pro Krista: zlatem víry, stříbrem moudrosti, perlami ctnosti, šlojří

⁴⁰³ cit. Cantator cygnus, s. 304

⁴⁰⁴ Hermann von dem Busche (1468–1534), německý humanistický spisovatel

⁴⁰⁵ Cantator cygnus, s. 306n

⁴⁰⁶ Thomas More (1478–1535), anglický právník, filozof

⁴⁰⁷ cit. Cantator cygnus, s. 308

⁴⁰⁸ 2. Paralipomenon 26, 16

⁴⁰⁹ Cantator cygnus, s. 311n

⁴¹⁰ Zjevení 21, 2

svátosti, růžemi stydlivosti, liliemi čistoty a fialou poníženosti. „Nenávidí Bůh otrhané hosty, nahé pak a v kostele odkruté více než mrchy sobě oškliví.“⁴¹¹ (BA)

Mojžíš tlumočil lidu přání Boha, aby si očistili své šaty. Když to udělali, teprve Bůh vstoupil na horu Sinai.⁴¹² Tímto Bilovský dokazuje, že se Bohu líbí čisté šaty, ale ne pyšné a nádherné.⁴¹³ (BD)

Král sezval hosty na svatební hostinu. Všiml si, že jeden host nemá svatební roucho, dal jej proto svázat a vyhodit do venkovní tmy.⁴¹⁴ Svatba zde znamená katolický kostel, král je Bůh nebo také Kristus. Bilovský se ptá, proč Kristus nevyhodil hosta vlastníma rukama.⁴¹⁵ (BA)

Numerus IV

Kristus vyvedl z jeruzalémského chrámu kupce, prodavače a peněžoměnce vlastníma rukama.⁴¹⁶ Bilovský se domnívá, že Kristus sám vyhnal kupce a prodavače, protože to byli Židé. (BD)

Hosta bez svatebního roucha však nechal vyhodit služebníky, protože vejít do katolického kostela bez řádného roucha je velký hřích, na jehož potrestání si Kristus volá pekelné pomocníky.⁴¹⁷

Epilogus

Mojžíš nařídil bratrovi Áronovi a jeho synům obětovat Pánu. Připravili oběť, položili ji na oltář a oheň ji spálil. Nádab a Abihu vzali kadidelnici a obětovali Hospodinu cizí oheň, který jim Hospodin nepřikázal obětovat. Vyšlehl od Hospodina oheň, který oba kněží spálil.⁴¹⁸ Bůh potrestá všechny, kteří hoří v kostele cizím smrdutým ohněm, kteří místo na Marii hledí na Marianu a které se místo na Krista dívají na Kristiána.⁴¹⁹ (BA)

⁴¹¹ cit. Cantator cygnus, s. 314

⁴¹² Exodus 19, 10

⁴¹³ Cantator cygnus, s. 315

⁴¹⁴ Matouš 22, 11

⁴¹⁵ Cantator cygnus, s. 316

⁴¹⁶ Jan 2, 15

⁴¹⁷ Cantator cygnus, s. 316

⁴¹⁸ Leviticus 9 a 10

⁴¹⁹ Cantator cygnus, s. 321n

4.21 Neděle dvacátá po Svatém Duchu

Argumentum: „V trápení a nemoci nejlepší lékař Kristus, který v čas moru vzyvaný odhání morové rány.“⁴²⁰

Numerus I

Ačkoliv je mořská voda slaná, ryby jsou v ní nejšťastnější. Nedbají na bouřky, na vlny, na slanost vody, jen když mohou být ve svém příbytku. Když je však v síti vytáhnou, začnou poskakovat, a kdyby nebyly němé, jistě by velmi nařikaly a modlily se k Bohu. Sv. Augustýn vysvětluje, že svět je jako moře a ryby představují všechny lidi, kteří v době hojnosti a pokoje nedbají Boha. Když je však stihne nějaké neštěstí, poznají nad sebou udici rybáře a hned jinak zpívají.⁴²¹ (ZA)

Další příklad vidíme v kafarnaumském králi, který si na Boha nevzpoměl, dokud mu nezačal umírat syn. Tehdy utíkal ke Kristu, prosil jej a věřil v něj.⁴²² (BD)

Bilovský dále komentuje, že Morava také žila v hříchu, honosila se bohatstvím a plesala štěstím, nyní však jí jako rybě bylo podáno jedovaté krmění a chystá se na ni rybářská udice.⁴²³

Numerus II

Nedlouho po potopě světa si lidé v zemi Šinear usmysleli, že postaví věž dosahující až do nebe. Ještě byl slyšet zvuk vody a kolem plavala mrtvá těla, oni však na nic nedbali a rouhali se Bohu.⁴²⁴ Bilovský podotýká, že podobně se chovají i lidé na Moravě: vidí umírat sousedy, v noci slyší jet vozy s mrtvými, nosí nemocné do lazaretu, ale sami se nevzdají pýchy a skvostného oděvu, na hlavách si staví věže a místo pokání se odvracejí od Boha. Dále vyzývá posluchače, aby si vzali příklad z kafaurnamského krále, polepšili se, postili se a modlili se za uzdravení nemocných.⁴²⁵ (BA)

Numerus IV

Jan ve zjevení popisuje město, jehož desetina byla zničena velkým zemětřesením. Zahynulo na sedm tisíc lidí, ostatní dostali strach a vzdávali slávu Bohu.⁴²⁶ I my máme jednat

⁴²⁰ cit. Cantator cygnus, s. 322

⁴²¹ Cantator cygnus, s. 325

⁴²² Jan 4

⁴²³ Cantator cygnus, s. 326

⁴²⁴ Genesis 11

⁴²⁵ Cantator cygnus, s. 329n

⁴²⁶ Zjevení 11, 13

podle tohoto příkladu, bát se Božího trestu v podobě morové rány a vzdávat Bohu denně čest tím způsobem, že budeme zachovávat přikázání a vyvarujeme se hříchů.⁴²⁷ (BD)

Numerus V

Bilovský pojednává o Božím meči, který předznamenává morovou ránu.

Jeremiáš prosil Boží meč, aby se upokojil a schoval se do pochvy.⁴²⁸ (BD)

Král David viděl anděla, jak vztáhl meč nad Jeruzalém a tím morovým mečem hubil lidi, ne holou rukou.⁴²⁹ Boží meč tedy představuje morovou ránu.⁴³⁰ (BD)

Za časů papeže sv. Řehoře⁴³¹ se v Římě objevil takový mor, že lidé jenom zívli, hned se nakazili a padali mrtví jako mouchy. Od té doby když někdo otevře ústa, má udělat znamení kříže, aby se nenakazil. Ta morová rána trvala do té doby, než se uskutečnilo procesí s obrazem Panny Marie od sv. Lukáše. Bylo vidět anděly zpívající Regina coeli a nad Andělským hradem se zjevil velký anděl, který schovával krvavý meč do pochvy na znamení, že mor pominul.⁴³² (HD)

Bilovský se ptá: Když Bůh vyslyšel Davida a sv. Řehoře a nezahubil obyvatele Jeruzaléma a Říma, proč nevyslyšel také prosby Jeremiáše? Bůh zničil pobřežní města, protože byla velmi hříšná a nebyla zde naděje pro jejich polepšení. Místo toho, aby se Aškalon modlil a prosil za odpuštění, zmlkl. Bilovský to přirovnává k současné situaci, kdy se mnozí modlí k Bohu, ale mor se šíří dál od města k městu. Příčinou jsou nedbalí lidé, kteří jsou hluší jako Aškalonští, když vyzvání zvon k modlitbě proti moru, a místo modlitby klevetí a nedbají na to. Proto se mor šíří.⁴³³ (BD)

Numerus VI

Bůh hrozil zničit dvě města: Jeruzalém a Ninive. Narodíl od Jeruzaléma Ninive nebylo zničeno, protože se jeho obyvatelé začali modlit a prosili Boha za odpuštění, Bůh je vyslyšel a trest odvrátil.⁴³⁴ Židé ale proroku Jeremiášovi neuvěřili a neprosili za odpuštění, proto byl

⁴²⁷ Cantator cygnus, s. 331n

⁴²⁸ Jeremiáš 47, 6

⁴²⁹ 2. Samuelova 24; Bilovský použil tento příběh již v kázání na den a slavnost seslání Ducha Svatého, jehož tématem je uzdravení od moru Duchem Svatým.

⁴³⁰ Cantator cygnus, s. 332

⁴³¹ sv. Řehoř I. Veliký (asi 540–604)

⁴³² Cantator cygnus, s. 332n

⁴³³ Cantator cygnus, s. 333n

⁴³⁴ Jonáš 3

Jeruzalém vyplněn.⁴³⁵ I nad Moravou nyní visí hrozba morové rány.⁴³⁶ „Jestliže tehdy chceme jak Ninivitové toho trestání prázdní býti: per pænitenciam skrze pokání Boha rozhněvaného zkroťme, ne pak co Židé srdce naše zatvrzujeme: A zachová nás dále Bůh, naše pak sousedy pro naše pokání a modlení od té rány a prutu jedovatého, též meče krvavého vysvobodí.“⁴³⁷ (BD)

Epilogus

Když Izraelští viděli, že Bůh seslal na Egypt trest morové rány, odešli na poušť a tam Bohu obětovali, aby neseslal mor i na ně.⁴³⁸ „Těch my následujme, v neděli aspoň a ve svátek srdce naše Bohu obětujme, na pokání se obracujeme, životův našich polepšujeme, (...) aby snad na nás jak na sousedy naše nepřišel mor.“⁴³⁹ (BD)

4.22 Neděle jednadvacátá po Svatém Duchu

Argumentum: „Nejjistější a nejbližší do nebe cesta nepřátelům odpustiti.“⁴⁴⁰

Exordium

Urození rytíř Jan Gualbertus⁴⁴¹ se dověděl, že byl jeho bratr zavražděn. Zařekl se, že vrahovi nikdy neodpustí a pomstí smrt svého bratra. Když jednou šel do kostela, potkal toho vraha, v hněvu vytáhl meč a chystal se ho zabít. Vrah však před ním padl na kolena a pro Krista prosil za odpuštění té vraždy. Gualbertus schoval meč, seskočil z koně, vraha objal, políbil, pro Krista mu odpustil a smířil se s ním. Gualbertus pak pokračoval do kostela, kde se modlil ke Kristu za odpuštění svých hříchů. Kristus na kříži mu učinil to stejné, co Gualbertus svému nepříteli – smířil se s ním, objal Gualberta, naklonil hlavu a políbil ho. Promluvil k němu, že mu odpouští hříchy, jako Gualbertus odpustil svému nepříteli. Kristovi už nakloněná hlava zůstala, jak můžeme spatřit v kostele sv. Miniati ve Florencii.⁴⁴² (HaD)

Proti tomuto následováníhodnému příkladu řadí Bilovský exemplum, kdy se člověk nezachoval správně a stihl jej za to trest: Zemřel jistý urozený pán a v kostele se za něj sloužila mše. Když došlo na slova „Odpusť mně, Pane,“ ukřižovaný Kristus na obraze si zacpal uši a

⁴³⁵ Jeremiáš 38

⁴³⁶ Cantator cygnus, s. 334n

⁴³⁷ cit. Cantator cygnus, s. 335

⁴³⁸ Exodus 5, 3

⁴³⁹ cit. Cantator cygnus, s. 337

⁴⁴⁰ cit. Cantator cygnus, s. 338

⁴⁴¹ sv. Jan Gualbert (zemřel r. 1073), italský mnich

⁴⁴² Cantator cygnus, s. 339n

promluvil, že neodpustí, protože mrtvý taky neodpustil.⁴⁴³ „Zlé učinil ten zatvrdilý, když neodpustil, ani bližního svého neslyšel, zlé jemu na věky činí Bůh, aniž sam na věky neodpustí.“⁴⁴⁴ (OD)

Numerus II

Když umíral sv. Anastasius Sinajský, těšil se a radoval se ze smrti. Duchovní otec ho napomínal, jak se vůbec odvažuje radovat, když byl v životě rozpustilý a v řeholi vlažný. Anastasius odpověděl, že si své nedostatky uvědomuje a vyprávěl, jak jej jednou navštívili andělé a přinesli si seznam všech jeho hříchů, které mu přečetli. Anastasius jim odpověděl, že za celý život nikoho nesoudil, proto nemůže být souzen, na něm učiněné křivdy protivníkům vždy odpouštěl, proto i Bůh by mu měl hříchy odpustit. Když to andělé slyšeli, seznam roztrhali. Jak by se tedy neměl těšit na smrt.⁴⁴⁵ (HaD)

Numerus III

Ve španělské Córdobě byli spolu dva měšťané ve sporu. Když jeden z nich ležel na smrtelné posteli, nechal se přemluvit od zpovědníka-jezuity a přítomnému odpůrci na oko odpustil, aby obdržel svaté přijímání, poslední pomazání a místo v kostele. Ještě tu noc o půlnoci přišli pro zpovědníka dva mládenci a prosili jej, ať jde rychle s nimi do kostela za nebožtíkem. Žádali jej, aby vzal z nebožtíkových úst hostii, kterou ráno přijal, neboť se se svým sousedem usmířil jen na oko. Jakmile to kněz vykonal a hostii uložil zpět na její místo, mládenci ho doprovodili domů a před jeho dveřmi zmizeli – byli to nebeští poslové. „Slyšíte to trestání: ó kyž tak slyšíte, abyste ten hrozný příklad do srdce hluboce vtlačili a v čas hněvu a zlosti na ten pamatovali; nebo zajisté nic jiného vás neočekává, jestliže vašemu bližnímu ze srdce neodpustíte.“⁴⁴⁶ (OD)

Numerus IV

David vytrpěl od Saula mnoho protivenství, mnohokrát musel před ním utíkat, aby nezahynul. Také se mu mohl mnohokrát pomstít, ale nikdy Saulovi nezkřivil ani vlasek. Jednou táhl Saul s třemi tisíci muži a hledal Davida, aby ho zabil. David se se svými muži ukryl v jeskyni. Vtom vidí, že Saul vešel do jeskyně, aby tu vykonal potřebu. David neporučil mužům, aby ho zajali, ani sám na něj nevztáhl ruku, nýbrž mu potajnu uřezal kus pláště. Potom

⁴⁴³ původ: Kašpar Knittel (1644–1702), český jezuita

⁴⁴⁴ cit. Cantator cygnus, s. 340

⁴⁴⁵ Cantator cygnus, s. 344, původ: Baronius

⁴⁴⁶ cit. Cantator cygnus, s. 347

David sám vyšel s muži z jeskyně a klaněl se Saulovi. Ukázal mu kus pláště a pověděl, že ho mohl v jeskyni zabít, ale neudělal to, protože neusiluje o jeho život.⁴⁴⁷ Saul se s ním ale neusmířil a pronásledoval ho dál. David se od špeha dověděl, že ho Saul hledá na poušti Zif, vydal se za ním a pronikl až do královského ležení bez povšimnutí. Ani tehdy Saulovi neublížil, jen mu vzal kopí, co leželo u jeho hlavy, a číši s vodou. Přešel na druhou stranu, postavil se na vrchol hory a volal na velitele Abnera, který hlídal Saula, kde je královské kopí a číše s vodou. Saul se probudil, poznal Davidův hlas, uvědomil si, že ho mohl David zabít, a neudělal to. Prorokoval mu velkou moc a vládu nad izraelským královstvím.⁴⁴⁸ „Láska totižto a náklonnost k nepřátelům jak trůn zemský, tak nebeský od Boha Davidovi dosáhla. O kyž tehdy toho dobrotivého krale následujeme!“⁴⁴⁹ (BD)

Sv. Štěpán odpustil svým nepřátelům a modlil se za ně. (HaD)

Když umíral císař Theodosius, slétli se k němu andělé, zpívali, líbezně hráli a tázali se jej, co na světě dělal dobrého. Theodosius pravil třikrát, že miloval, vypustil duši a andělé ji vyprovodili do nebe.⁴⁵⁰ (HD)

Jednou káral opat novice, aby se krotil a nevztekal se. Novic mu odpověděl, že je jenom člověk a pro člověka je nemožné, aby se nehněval a miloval své nepřátele. Příkladem budiž ten nejubožejší člověk – Kristus. Umučen, ukřižován, stejně prosil Boha, aby jeho protivníkům odpustil.⁴⁵¹ (OD)

Epilogus

Engelgrave⁴⁵² popisuje příběh o dvou mužích, kteří se tak vážně dohadovali, až jeden toho druhého zabil. Když si uvědomil, že bratr zavražděného, je velmi mocný a urozený pán, vymyslel lest. Na Velký pátek se zkroušeně vyzpovídal, pověsil si na krk provaz, a když bratr zavražděného vjížděl ke kostelu, vrhl se mu k nohám a prosil za odpuštění pro Krista ten den na kříž přibitého. Pán se nad ním smíloval, objal ho, políbil a daroval mu život. V noci se pánu ukázal Kristus a pověděl mu, že když pán pro něj odpustil hříšníkovi, Kristus odpouští jeho

⁴⁴⁷ 1. Samuelova 24

⁴⁴⁸ 1. Samuelova 26

⁴⁴⁹ cit. Cantator cygnus, s. 350n

⁴⁵⁰ Cantator cygnus, s. 351

⁴⁵¹ Cantator cygnus, s. 352n

⁴⁵² Henricus Engelgrave (1610–1670), belgický jezuita

bratru a propouští duši jeho i jejich otce z očiště. Sám pán se k nim přidá ve vsí slávě osmý den, jak se také stalo.⁴⁵³ (OD)

Bonherba⁴⁵⁴ popisuje tento příběh: Sv. Řehoř sloužil v kapli sv. Petra zádušní mši za jednoho bohatého a urozeného pána, který tomu místu odkázal všechnen svůj majetek. Když se v mši dostal k místu „Odpočinutí věčné dej jim, Pane,“ ozval se hlas „Neodpustím.“ Řehoř myslel, že to pokušitel promluvil, tak to zopakoval a hlas se znovu ozval. Pokračoval tedy ve mši dál až k pozdvihování. Když držel v ruce hostii, promluvil k němu Bůh v podobě chleba, že tomu muži odpustit nemůže, jeho duše je v pekle, neboť muž skonal v zlosti a hněvu. „O hrůza, ó strach! Tak totižto činí Otec nebeský a spasitel Kristus činiti bude nám, jak my činiti budeme naším blížním.“⁴⁵⁵ (HaD)

4.23 Neděle dvaadvacátá po Svatém Duchu

Argumentum: „Síla a moc slova Božího se vykládá.“⁴⁵⁶

Exordium

Albrecht de Sarciano se navrátil od Saracénů a jednoho Saracéna si přivedl s sebou. Ve Florencii v kostele sv. Kříže měl ten svatý muž kázání o katolické víře v přítomnosti papeže Evžena IV. Saracén během kázání vzdychal a plakal. Po kázání pak vysvětlil, že oplakával neštěstí svých krajanů a katolickou nevděčnost, která si tak málo váží Božího slova. Kdyby si vyslechlo kázání v Káhiře nebo Damašku sto tisíc lidí, jistě by se jich tak 86 000 obrátilo na katolickou víru.⁴⁵⁷ (HD)

Ehud přišel k pohanskému králi Eglonu a řekl mu, že mu nese Boží slovo. Král utiřil sál a povstal, aby si vyslechl Boží slovo v uctivosti vestoje.⁴⁵⁸ Bilovský na tomto příběhu dokazuje, jakou úctu mají před Božím slovem i pohané.⁴⁵⁹ (BD)

Na Kristova kázání se valily celé davy lidí, přicházeli za ním farizejové, aby jej nachytali ve slově Božím.⁴⁶⁰ Bilovský tímto kritizuje posluchače, kteří se shromažďují na kázání, jen aby mohli kazatele na něčem polapit.⁴⁶¹ (BD)

⁴⁵³ Cantator cygnus, s. 353n

⁴⁵⁴ Raffaello Bonherba (zemřel r. 1681), filozof

⁴⁵⁵ cit. Cantator cygnus, s. 355

⁴⁵⁶ cit. Cantator cygnus, s. 355

⁴⁵⁷ Cantator cygnus, s. 356; původ: Bernardin de Bustis

⁴⁵⁸ Soudců 3, 19

⁴⁵⁹ Cantator cygnus, s. 356n

Numerus I

Pokřtěný Žid Leo v Praze ukradl tři hostie a dvě z nich dal Židovi v Prešpurku, kde do nich s dalšími Židy ukrutně píchal nožem. Stal se zázrak: Z hostií začala téct krev a z čistého nebe udeřil tak velký hrom, že hospodáře se ženou a dvěma dcerami spálil, zůstal stát jen krvavý stůl s hostiemi. Ostatní Židé zemřeli v hrozných mukách. Takový velký trest zaslouží každý, kdo si neváží Božího slova, které k nám sestupuje skrze jazyk kazatele.⁴⁶² (OD)

Numerus III

Plinius píše, že medvědice neporodí medvídě, nýbrž jen ošklivý kus masa, který teprve lízáním zformuje do podoby mláděte. Bilovský alegoricky přirovnává člověka k tomuto medvíděti. Ačkoliv byl člověk stvořen k obrazu Božímu, různými hříchy a nepravostmi se deformuje a oškliví. Úkolem církve – matky medvědice – je zformovat člověka zpět, a to pomocí jazyků kazatelů.⁴⁶³ (ZA)

Medvědi mají velmi slabý zrak. Medvědice sice mláďatům hned od začátku vylizují oči, aby byly bystré, stejně medvědi špatně vidí. Když staří medvědi poznají, že jejich zrak už slábne, strčí jazyk do úlu a nechají si ho od včel poštipat, takže síla krve z hlavy se přesune do jazyka, tím jazykem se pak snaží oči vyčistit. Bilovský opět přirovnává člověka k medvědu, člověk byl zaslepen hadem v ráji a je dále osleповán svými hříchy. Církev mu však pomáhá otevírat oči skrze jazyk kazatelů.⁴⁶⁴ (ZA)

Numerus IV

Kristus chtěl odvrátit Pavla od pronásledování křesťanů, proto jej poslal za Ananiášem. Mohl ho vyučit sám Kristus, ale přenechal to svému služebníku a kazateli Ananiášovi.⁴⁶⁵ „Z čehož poznati můžeme: že obyčejný prostředek Božský k obrácení nás na pokání a v cestách Božích k vycvičení jest slovo Boží, jazyk kazatele.“⁴⁶⁶ (BD)

Numerus V

Sv. Antonín popisuje, jak na smrtelné posteli ležel muž, který vždy haněl slovo Boží. Když ho napomínali ke zpovědi, odpověděl, že se zpovídat nebude, neboť se mu ukázal Pán a

⁴⁶⁰ Lukáš 5

⁴⁶¹ Cantator cygnus, s. 357

⁴⁶² Cantator cygnus, s. 360

⁴⁶³ Cantator cygnus, s. 363n

⁴⁶⁴ Cantator cygnus, s. 365

⁴⁶⁵ Skutky apoštolů 9

⁴⁶⁶ cit. Cantator cygnus, s. 368

vzkázal mu, že když on nechtěl slyšet slovo Boží, tak Bůh ho taky nevyslyší a jeho duše půjde do pekla. Jen co to muž dořekl, zemřel.⁴⁶⁷ (OD)

Kardinál de Vitrico popisuje tento příběh: V kostele leželo v truhle tělo hospodáře, který nechtěl slyšet slovo Boží. Sloužila se za něj zádušní mše, když najednou Kristus na kříži složil ruce a zacpal si uši. Lidé se ulekli a kněz jim vysvětlil, že když mrtvý nechtěl slyšet slovo Boží, ani Kristus nechce poslouchat modlitby za jeho duši. Ukončili tedy modlitby a tělo mrtvého pohodili na poli psům. „Nařká sobě, pravím, ach nařkáti jak ten, tak onen a na věky darmo nařkáti budou s nimi jim podobný, slova Božího nedbanlivý hancové.“⁴⁶⁸ (OD)

Boháč měl dva syny a dceru, ale více se staral o peníze a lichvu než o své děti. Děti neměly žádné vychování, rostly jako dříví v lese. Zvláště mladší syn neměl žádné zábrany a svedl svou vlastní sestru. Starší bratr to zjistil a hrozil, že vše řekne otcí, pokud se nepolepší, ale mladší bratr ho zabil a utekl. Otec velmi nařikal pro svého zavražděného syna a viníka veřejně označil a dal ho vydědit. Jeho syn na útěku se o všem doslechl a tak se rozčílil, že se vrátil do otcovského domu a spícího otce zabil stejnou dýkou jako svého bratra. Doma pak posbíral všechno zlato a stříbro a uprchl do cizích krajin, kde si změnil jméno a žil, jako by snad ani duši neměl. Jednou do toho cizokrajného města přišel kazatel, který se zde rychle proslavil velkou výmluvností, celé město ho chválilo. I tento syn jej chtěl ze zvědavosti spatřit, proto za ním přišel do kostela, zrovna když kázal o nepochopitelném milosrdenství Božím. Syna to kázání zasáhlo natolik, že po mši počkal na kazatele, vrhl se mu k nohám a vypověděl mu celý svůj příběh. Kazatel byl dojat nad lítostí toho hříšníka a poručil mu modlit se před umučením Krista a rozjímat o jeho ranách. Syn byl tak zkroušený ze svých hříchů, že za malou chvíli na tom místě šťastně vypustil duši. V den jeho pohřbu se nad tělem vznášela dlouho holubice, až přiměla lid modlit se za nebožtíka a nakonec ze zobáku upustila cedulku před kazatele, který z ní vyčetl, že duše nebožtíka byla díky dokonalé lítosti očištěna.⁴⁶⁹ „Tak častokráte od jednoho kázání spasení duše a blahoslavená věčnost visí.“⁴⁷⁰ (OD)

⁴⁶⁷ Cantator cygnus, s. 369n

⁴⁶⁸ cit. Cantator cygnus, s. 370

⁴⁶⁹ Cantator cygnus, s. 370nn; původ: Johannes Herolt (zemřel r. 1468) – *Promptuarium exemplorum*

⁴⁷⁰ cit. Cantator cygnus, s. 373

4.24 Neděle třiadvacátá po Svatém Duchu

Argumentum: „Všemohoucnost, milosrdenství a dobrota Božská, kterou Bůh při svaté zpovědi prokazuje, v tomto kázání se vykládá: všem hříšným k potěšení dej, Bože, aby bylo všem k věčnému spasení.“⁴⁷¹

Numerus III

Ve francouzském království byl dvacet let vězněn urozený pán jen proto, že vyprávěl o svém snu, ve kterém zavraždil francouzského krále. „*To bylo ostré trestání pro mizerný sen.*“⁴⁷² Bůh nám ale odpustí vraždu svého syna a všechny naše hříchy skrze svatou zpověď. (OD)

Turecký tyran Soliman⁴⁷³ měl kolem sebe deset němých komorníků, aby nemohli nic o vladaři prozradit. „Ale spovedník tak jest němý, že ani znamením nic dokonce vyjeviti nesmí, ani také z podivné pomoci Boží nevyjeví.“⁴⁷⁴ Přesto se mnozí bojí jít ke zpovědi. (HA)

Numerus IV

Ve španělské Salamance žil jeden kupec, který tolik holdoval kostkám, že prohrál vše do posledního kabátu, Bohu se však velmi vysmíval. Koupil si příručky pro zpovědníky, které pojednávají o hříších, a všechno z nich zkoušel a podle nich se rouhal Bohu. Jednou ho napadl nový hřích: nedokonalá zpověď a hříchy zatajené při zpovědi. Běžel s radostí do kostela ke svaté zpovědi a začal se zpovídat ze svých hříchů. Zpovědník měl pocit, že se muž za své hříchy stydí a nechce se ze všech zpovídat, proto mu začal vyprávět o Božím milosrdenství, dobrotě a moci svaté zpovědi. Muž si povzdechl, kéž by to byla pravda, co zpovědník slibuje. Zpovědník ho ujistil, že i kdyby měl kupec na sobě hříchy celého světa, je ve zpovědníkově moci muži všechny ty hříchy odpustit. Na muže to velmi zapůsobilo a vzal si několik dní na rozmyšlenou, aby se pak mohl lépe z hříchů vyznat. Po několika dnech se vrátil a vyznal se ze všech hříchů, nakonec vstoupil do kláštera, kde vždy vychvaloval Boha a zemřel šťastnou smrtí. Bilovský na základě tohoto příběhu vyzývá posluchače, aby se nestyděli přijít ke zpovědi a aby se pečlivě zpovíдали ze všech hříchů.⁴⁷⁵ (OD)

⁴⁷¹ cit. Cantator cygnus, s. 374

⁴⁷² cit. Cantator cygnus, s. 380

⁴⁷³ Sulejman Veliký (1494–1566), vládce otomanské říše

⁴⁷⁴ cit. Cantator cygnus, s. 382

⁴⁷⁵ Cantator cygnus, s. 382n

Sv. Antonín píše o tom, jak se jisté vdově zdálo nemožné vyzpovídat se z jednoho chlípného hříchu. Vstoupila do řádu a stala se zde abatyší a žila velmi zbožným životem. Po její smrti sestry očekávaly od ní nějaké zázraky. Místo zázraku se zjevila v plameni jedné sestře, které vzkázala, že je na věky zatracená, protože se nevyzpovídala z jediného hříchu. Ať její tělo tedy hodí do neřádu a smradu, protože tak skončila i její duše. „Zachovej nás Bůh od takového trestání! Zachová nás: jestliže my se zachováme takového nedokonalého zpovídání.“⁴⁷⁶ (OD)

Numerus V

Kdyby byl odsouzen k upálení nějaký člověk a soudce mu dal takovou milost, že když odprosí pána nebo svého spoluvězně, bude mu hřích odpuštěn a darován život, byl by odsouzený blázen, kdyby se styděl jít za pánem nebo spoluvězněm a zpovídat se z hříchu. Lidé se tedy nemají stydět jít za zpovědníkem a zpovídat se mu – vždyť i on je hříšník jako kdokoli jiný.⁴⁷⁷ (MD)

Žena jménem Colomba byla těhotná po 25 let a za žádnou cenu nemohla porodit. Tři roky před smrtí trpěla velkými porodními bolestmi. Když zemřela, našel se v jejím těle mužský plod proměněný v kámen. „Tak se s mnohými stává; chodí mnoho lét těhotný, porodit se stydět, a tak dlouho plod svého hříchu nosí, až se v kámen promění, kterého týž, jejich tělo i duši do propasti pekelné stáhne.“⁴⁷⁸ (OA)

V Aténách uviděl Sokrates⁴⁷⁹ jednoho ze svých učedníků vejít do domu k nevěstce. Učedník se zde před učitelem skrýval a styděl se z domu vyjít. Sokrates do domu nakoukl a poučil učedníka, že není žádná hanba z takového domu vyjít, ale vejít do něj. „Tak já pravím stydlavým hříšníkům: nestyděli jste se tam do toho hříchu vjíti, nestyděte se vyjíti.“⁴⁸⁰ (HD)

Velký hříšník vcházel do kostela (veden pekelnými holomky na řetězu jako medvěd), zrovna když se kázalo o pokání. Hříšník to kázání poslouchal velmi zkroušeně. Jakmile jeho slzička dopadla na řetěz, ten se rozpadl a ďábelští holomci od něj s velkou hanbou odstoupili. „Tak mocné jsou i krátké slze při svatém pokání.“⁴⁸¹ (OD)

⁴⁷⁶ cit. Cantator cygnus, s. 385

⁴⁷⁷ Cantator cygnus, s. 385

⁴⁷⁸ cit. Cantator cygnus, s. 385n

⁴⁷⁹ Sókratés (469–399 před n. l.), athénský filozof

⁴⁸⁰ cit. Cantator cygnus, s. 387

⁴⁸¹ cit. Cantator cygnus, s. 389

Numerus VI

Chromatius žádal sv. Šebestiána, aby se pomodlil za jeho zdraví. Šebestián mu vzkázal, že se rád za jeho zdraví pomodlí, ale nejdříve musí Chromatius zničit všechny modly, co má doma. Chromatius to splnil, ale tu nejmilejší a nejvzácnější modlu si ponechal. Zdraví se mu vrátilo, až když vyslyšel Šebestiánovo napomínání a modlu zničil. „Tak se s námi stává, aby třebaš tající člověk všechně nepravosti jako modly své skrze zkroušenost a sílné předsevzetí vnivec obrátil; zanecha-li v nějakém koutku srdce svého jenom k jednomu hříchu náklonnost: ani zpověď, ani všemohoucnost, ani dobrota Božská jemu nespomůže ...“⁴⁸² (HaA)

Jeden mladík dlouho odkládal zpověď a přikládal jeden hřích na druhý. Když poznal, že na něj jdou smrtelné mdloby, poslal pro zpovědníka. Zpovědníka ale předešel ďábel, který umírajícímu ukázal jeho nevyzpovídané hříchy. Umírající se zhrozil a ve velkém zoufání vypustil nešťastně duši.⁴⁸³ (OD)

Epilogus

Marnotratný syn, o kterém jeho otec prohlásil, že zemřel a znovu ožil, ležel místo hrobu ve svinském korytě a jídal s prasaty, dokud se nerozpomenul na svého otce, jeho dobrotu a bohatství. Běžel k otci a volal: „Otče, zhřešil jsem.“ Otec měl velkou radost, že syna zase vidí, objal ho, políbil, vystrojil mu hostinu a sjednal hudbu k veselici.⁴⁸⁴ Kristus je náš otec a my marnotratní synové, mrtví kvůli našim hříchům. Běžme k otci a obživneme zkrze svatou zpověď.⁴⁸⁵ (BA)

4.25 Neděle čtyřadvacátá po Svatém Duchu

Argumentum: „O příchodu, životě a konci Antikrista.“⁴⁸⁶

Numerus II

Neronova matka Agrippina zabila svého muže Claudia, aby se Nero mohl stát císařem. Když jí věštcí předpověděli, že zemře rukou svého syna, jen se smála, že pro ni je hlavní, aby Nero panoval.⁴⁸⁷ Bilovský kritizuje matky oslepené mateřskou láskou, které nedbají na svou

⁴⁸² cit. Cantator cygnus, s. 390

⁴⁸³ Cantator cygnus, s. 391

⁴⁸⁴ Lukáš 15

⁴⁸⁵ Cantator cygnus, s. 393n

⁴⁸⁶ cit. Cantator cygnus, s. 395

⁴⁸⁷ původ: Bayerlinck

duši, jen aby se dětem dobře vedlo. Tvrdí, že rodiče a děti jsou Antikristové, pokud jsou rodiče špatným příkladem pro děti a táhnou je ke zlu a děti jsou špatně vychovávány.⁴⁸⁸ (HD)

Numerus III

Jan popisuje ve Zjevení Antikrista jako zvíře podobné rysu nebo levhartovi, s medvědími nohama a lvími ústy.⁴⁸⁹ Rys, levhart nebo tygr jsou velmi rychlá zvířata, když nedopadnou zvěr rychlostí, uloví ji chytrostí. Rys ze sebe vydává libou vůni, kterou láká zvěř. Všechny tyto šelmy pak žízni po krvi. Bilovský připodobňuje Antikrista k těmto šelmám. Bude se rychle pohybovat od jednoho království k druhému, bude lákat lidi k sobě hezkými slovy, dobrotou a pobožností, avšak bude žíznit po krvi katolíků.⁴⁹⁰ (ZA)

Plutarchos píše, že když tygr uslyší zvuk bubnu, vjede do něj velký vztek, že kolem sebe všechno roztrhá. A když nemá, co by rozsápal, vrhne se i sám na sebe. Tak vzteklý bude i Antikrist, až dá udeřit na vojenský buben a zatroubit na trubku. (ZA)

Bilovský nabádá posluchače, aby se svými bližními nejednali jako rys nebo tygr, jako Antikrist, aby se usmířili se svými bližními, jinak je Bůh přísně potrestá.⁴⁹¹

Numerus IV

Albert Veliký⁴⁹² popisuje, jak medvěd, když se něčeho zmocní, nejdříve po tom dupe nohama, potom to začne trhat v zubech. Tak divoký bude i Antikrist a mnohé bude trápit na těle a mnohé duše přivede k věčnému zatracení. Bilovský pak kritizuje všechny posluchače, kteří svým špatným příkladem svádí cizí lidi k zatracení, celí hoří hněvem a především tím kárá ženský hněv.⁴⁹³ (ZA)

Tygr-Antikrist sám sebe roztrhá, to dělají i mnozí lidé. Bilovský znal muže, učiněného Antikrista, který by raději do pekla skočil, než by odpustil svému nepříteli. (MD)

Znal také ženu, kterou když napomínal, že přijde do pekla, neodpustí-li, odpověděla mu, že klidně do pekla půjde. Znal jiného muže tak dobře jako sebe sama. Když ho jiný kněz napomínal, muž se nad tím tak pohoršil, že jiným vyprávěl, že kdyby věděl, kdy bude ten kněz ve smrtelném hříchu, zabil by sebe i kněze, aby se společně dostali do pekla.⁴⁹⁴ (MD)

⁴⁸⁸ Cantator cygnus, s. 402

⁴⁸⁹ Zjevení 13

⁴⁹⁰ Cantator cygnus, s. 403n

⁴⁹¹ Cantator cygnus, s. 405n

⁴⁹² sv. Albert Veliký (1206–1280), německý teolog

⁴⁹³ Cantator cygnus, s. 407

⁴⁹⁴ Cantator cygnus, s. 407n

Numerus V

Vedle medvědích nohou bude mít Antikrist i vlčí nohy. Vlk je hněvivé zvíře, pozvedá hlavu a vyje proti nebi. I Antikrist bude vyplazovat jazyk proti nebi, zlořečit Bohu. Bilovský kritizuje všechny rouhače, kteří sakramentování považují za slávu a čest a hrdinský skutek.⁴⁹⁵ (ZA)

Antikrist bude mít lví ústa. Když zařve lev, třese se celá země a všechna zvířata lítají. To stejné se děje, když se někdo rouhá – peklo se třese radostí a nebe se třepe strachem. Bilovský ještě ironicky dodává, že není potřeba čekat na příchod Antikrista, neboť je jich již nyní dost přítomno.⁴⁹⁶ (ZA)

Numerus VI

Vlk a medvěd jsou nejoplnějšími zvířaty. Především medvěd je nejšpinavější zvíře a vyznačuje Antikrista, který bude stokou všeho Venušíného neřádu. Bilovský vyzývá posluchače, aby se nesnažili předčít Antikrista v chlípčnosti.⁴⁹⁷ (ZA)

Bilovský vyjmenovává, kdy Bůh pro chlípné a oplzlé Antikristy trestal svět a mocná království: potopa světa, zničení Sodomy a Gomory, asyrská monarchie padla kvůli chlípnému Sardanapalovi, chaldejská kvůli nečistému Baltazarovi, perská kvůli chlípnému Dariovi, řecká kvůli Kleopatře, podobně římská monarchie pro chlípčnost.⁴⁹⁸ (HD)

4.26 Kázání první na milostivé léto

Argumentum: „Jedná se o potřebné a nařízené modlitbě v čas milostivého léta.“⁴⁹⁹

Exordium

Alexandr se ve spánku spoléhal na Hephaestiona, svého generála. I my můžeme spoléhat na pána všeho vojska a nejmocnějšího vojevůdce – Boha.⁵⁰⁰ (HA)

Jozue pobil pět mocných pohanských králů a uvěznil je v jeskyni blízko města Maceda. Pověsil je na pět dřev a viseli tam až do večera. Bůh ho zbavil strachu, vydal mu nepřátele do rukou a pomohl mu k vítězství.⁵⁰¹ (BD)

⁴⁹⁵ Cantator cygnus, s. 408n

⁴⁹⁶ Cantator cygnus, s. 409n

⁴⁹⁷ Cantator cygnus, s. 410n

⁴⁹⁸ Cantator cygnus, s. 411. Podobný výčet království zničených pro chlípčnost Bilovský uvedl v kázání na neděli patnáctou po Svatém duchu, kde se pojednává o smilstvu.

⁴⁹⁹ cit. Cantator cygnus, s. 415

⁵⁰⁰ Cantator cygnus, s. 415

Proti Izraeli táhlo mnoho králů, lidí, jezdců a vozů, ale Izraelští je porazili a zahnali až k Sidonu. Jozue dobyl město Azor a jeho krále zabil mečem, město vypálil, stejně jako jiná dobytá města ničil a krále zabíjel. V tom mu pomáhal Bůh, který nepřátele v určitou hodinu vydal Izraelcům.⁵⁰² „A tureckého tyrana nic se nebojte, nebo ještě, ještě jest živ ten Bůh, který nepřátelé izrahelské na hlavu porazil a Jozue vítězitele nad nimi učinil.“⁵⁰³ (BD)

Numerus I

Proti Jozafatu přitáhlo velké vojsko ze Sýrie. Jozafat se velmi ulekl, neboť nemohl čelit takové přesile. Celý judský lid se sešel a Jozafat se modlil k Bohu. Bůh mu vzkázal, že další den má Jozafat vytáhnout se svým vojskem a klidně stát, protože bojovat nebudou. Další den Jozafat vyšel s vojskem proti nepřítelům, když tu uviděl, že nepřátelé se vzájemně povraždili.⁵⁰⁴ Bilovský nabádá posluchače, aby dbali doporučení papeže Klimenta a modlili se za úspěch války proti Turkům.⁵⁰⁵ (BD)

Numerus II

Bilovský vyzývá posluchače, aby se modlili, a tak bojovali proti Turkům, neboť modlitba je silná zbraň a jazyk je ostrý meč.

Elizeus bojoval proti syrskému vojsku a modlil se k Bohu. Bůh Elizeovy nepřátele stihl slepotou.⁵⁰⁶ Bilovský si přeje, aby Bůh taky oslepil Turky a oni netrefili na Moravu.⁵⁰⁷ (BD)

Sv. Augustýn svědčí, že Theodosius přemohl tyrana Eugenia⁵⁰⁸ více modlením než bojem.⁵⁰⁹ (HD)

Císař Karel V.⁵¹⁰ dvakrát odehnal vojsko tureckého sultána Solimana, vyhrál na sedmdesát bitev. Vybojoval deset tisíc měst a galejí. V osmnácti bitvách porazil osmnáct králů, a to vše spíše díky modlení než boji. Bilovský se ptá, jak toho dosáhl? Říká se o něm, že mluvil více s Bohem než s lidmi. (HD)

⁵⁰¹ Jozue 10; Cantator cygnus, s. 415n

⁵⁰² Jozue 11

⁵⁰³ cit. Cantator cygnus, s. 416

⁵⁰⁴ 2. Paralipomenon 20

⁵⁰⁵ Cantator cygnus, s. 418nn

⁵⁰⁶ 2. Královská 6, 18

⁵⁰⁷ Cantator cygnus, s. 422

⁵⁰⁸ Flavius Eugenius (zemřel r. 394), uzurpátor císařského titulu

⁵⁰⁹ Cantator cygnus, s. 422n

⁵¹⁰ Karel V. Habsburský (1500–1558), římskoněmecký císař

Papež Pius V.⁵¹¹ odehnal Turka z Uher a od Kypru, bojoval proti hugenotům ve Francii a proti kacířům. To vše skrze modlitbu.⁵¹² (HD)

Numerus III

Před modlitbou by se člověk měl usmířit se svým bratrem, jinak Bůh jeho modlitbu nevyslyší.

Kristus se před modlitbou v zahradě smířil s Jidášem, nohy mu umýval, pak po modlení jej na znamení lásky políbil a nechal se od něj líbat, nakonec se za nepřátele modlil, když se nechal ukřižovat na kříži. „Zhledni a pilně a učiň podle způsobu, kterýž jest tobě v zahradě Gethsemany a na hoře Kalvaria ukázaný.“⁵¹³ (BD)

4.27 Kázání druhé na milostivé léto

Exordium

Jozue měl vést válku proti městu Jerichu a jeho králi. Bůh mu nařídil, aby město jednou denně obešli jeho bojovníci, tak činili po šest dní. Sedmý den mají kněží vzít sedm trub na milostivé léto a jít před archou úmluvy, zvukem trub a křikem lidí se zdi města zboří. A tak se také stalo a Jozue dobyl Jericho.⁵¹⁴ Bilovský vyzývá posluchače, aby následovali Jozua a modlili se k Bohu, aby pomohl proti Turkovi, postili se po tři dny, zpovídali se ze svých hříchů a dávali almužnu.⁵¹⁵ (BD)

Numerus I

Když se Izraelští dověděli, že král Nabuchodonosor vyslal proti nim generála Holoferna s nesčíslným vojskem, zahájili na pokyn nejvyššího kněze Eliachima půst a začali se modlit. Bůh jejich modlitby vyslyšel, Holofernes se nedostal ani do Jeruzaléma a Izraelcům mnoho neuškodil.⁵¹⁶ Bilovský slibuje posluchačům, že pokud vytrvají v půstu a modlitbách, Bůh je také vyslyší.⁵¹⁷ (BD)

⁵¹¹ Pius V. (1504–1572), papež

⁵¹² Cantator cygnus, s. 423

⁵¹³ cit. Cantator cygnus, s. 446

⁵¹⁴ Jozue 6

⁵¹⁵ Cantator cygnus, s. 447n

⁵¹⁶ Júdit 4

⁵¹⁷ Cantator cygnus, s. 451

Numerus III

Když se Holofernes dověděl, že se mu Izraelští nepoddají, ale spíše se mu chystají postavit, sešikoval ohromné vojsko a obklíčil město Betúlii. Obyvatelé zahájili půst a prosili Boha o milosrdenství. Modlitba jim byla mečem a půst štítem. Takto vyzbrojená Júdit se vydala do Holofernova ležení, kde jej zabila jeho vlastním mečem, a tak zachránila město.⁵¹⁸ Júdit se většinu svých dní postila. Není nic silnějšího než půst. Bilovský vyzývá k následování Júdit v jejích postech a učení se od Betulských modlitbám k Bohu, to je ten správný způsob, jak bojovat s Turkem.⁵¹⁹ (BD)

Numerus IV

Aman, nejvyšší ministr u krále Asvera, si u krále vyžádal listy, které nařizovaly jednoho dne všechny Židy zabít. Ester se toho nezalekla, nýbrž nařídila Mordechajovi, aby se za ni a její děvečky modlili a po tři dny a tři noci se postili. Po třech dnech půstu předstoupila před krále, tím půstem přemohla Amana, pomohla mu na šibenici a podařilo se jí osvobodit Židy od jisté smrti.⁵²⁰ „Půst pomohl všem Židům proti Amonovi, půst nám pomůže, jestli náležitě podle nařízení po tři dni jako Židé postiti se budeme.“⁵²¹ (BD)

Proti Izraelským vytáhl král Antiochos. Židé se tři dny postili a prosili Boha. Po tom půstu vnikl Juda Makabejský do královského ležení, tam zabil mnoho mužů, vojsko vystrašil a nakonec s králem uzavřeli příměří.⁵²² To všechno je zásluha půstu. „Na ten způsob i vy ten půst nařízený Bohu obětujeme a zvítězíme.“⁵²³ (BD)

Roku 1456 při obléhání Vídně Turky⁵²⁴ se sice křesťanská knížata obávala přesily, ale kardinál Cavajal, vojevůdce Hunyady a sv. Jan Capistranus lid napomínali a vzbudili v nich takovou naději, že lid Turky nakonec zahnal. Bitva trvala jen 24 hodin a v Dunaji tehdy teklo více krve než vody. Když poslední saracénské vojsko opouštělo ležení, s hrůzou volali, že Bůh křesťanský bojuje. (HD) V Sedmihradsku zase roku 1471 stateční Uhři v čele se Štěpánem

⁵¹⁸ Júdit 13; Bilovský použil příběh o Júdit a Holofernovi již v kázání na den Svaté a Nerozdílné Trojice, v kázání na šestou neděli po Svatém Duchu, jehož tématem je Boží opatrnost, a v kázání na sedmáctou neděli po Svatém Duchu, jehož tématem je láska k Bohu.

⁵¹⁹ Cantator cygnus, s. 453n

⁵²⁰ Ester 7; Bilovský použil příběh o Amanovi již v kázání na den Svaté a Nerozdílné Trojice, jehož tématem je předpověď míru mezi francouzským králem a císařem Karlem IV.

⁵²¹ cit. Cantator cygnus, s. 456

⁵²² 2: Makabejská 13

⁵²³ cit. Cantator cygnus, s. 456

⁵²⁴ R. 1456 obléhali Turci Bělehrad, vítězné vojsko vedl sedmihradský vévoda Jan Hunyady, připojil se mnich Jan Kapistrán.

Bathorym⁵²⁵ na sto tisíc Turků pobili. (HD) V roce 1664 se zase císaři Leopoldu podařilo u Sv. Gottharda porazit Turky na hlavu. (HD) Všechna ta slavná vítězství způsobil půst a almužna.⁵²⁶

Marcus Antonius⁵²⁷ potřeboval milosrdenství a pomoc Boží, když doputoval do pohanské Markomanie se zesláblým a vyhladovělým vojskem, a přece zde zvítězil. To díky půstu a almužně.⁵²⁸ (HD) Podobně zvítězil císař Theodosius Veliký proti tyranům Maximovi a Eugeniovi.⁵²⁹ (HD) Díky půstu a almužně porazil Heraclius⁵³⁰ perského krále a přivlastnil si jeho království. (HD) Theodosius Mladší zvítězil nad Peršany a Saracény.⁵³¹ (HD) Císař Honorius díky půstu a almužně se ubránil nesčíslnému vojsku, sto tisíc nepřátel pobil, a žádný z jeho lidu nezahynul.⁵³² (HD) Rezidenci císaře Leopolda obléhalo tři sta tisíc Turků, sto tisíc jich bylo pobito a zbytek bylo odehnáno s největší hanbou. „Jakým to způsobem: To všechno způsobila almužna, půst a modlitba jeho. Nebo modlitba, almužna a půst, to jsou tři nejsilnější generálové proti Turku, tři přísežní a spuntováni nepřátele proti Saracenům.“⁵³³ (HD)

Numerus V

Roku 1241 obléhali Tataři Olomouc. Jaroslav ze Šternberka⁵³⁴ vytáhl proti dvěma stům tisícům Tatarů s osmitisícovým vojskem. Tatary pobil, jejich vůdci utál ruku a zahnal je na útěk. Před bitvou totiž Jaroslav přiměl všechny důstojníky, aby se šli do kostela vyzpovídat, pomodlit se a přijmout svátost oltářní. Zbylé malé hostie dal zavřít do zlaté krabičky a na oslíkovi ji vezl s vojskem s sebou do boje. Když se vrátili, kolem nazpět přinesených hostií byl krvavý půlkruh. (HD)

Numerus VI

Sv. Jiří byl pro svou katolickou víru pevně svázaný různými řetězy a pouty. Ještě před svou mučednickou smrtí požádal o svaté přijímání. Přišel k němu kněz Theodorus a žádal stráž

⁵²⁵ Turkové byli odrazeni r. 1479 v Transylvánii pod velením Štěpána V. Báthory.

⁵²⁶ Cantator cygnus, s. 456

⁵²⁷

⁵²⁸ původ: Eusebius

⁵²⁹ původ: sv. Augustýn

⁵³⁰ Herakleios (575–641), byzantský císař

⁵³¹ původ: Socrates

⁵³² původ: Osorius

⁵³³ cit. Cantator cygnus, s. 458

⁵³⁴ Obléhání Olomouce Tatary r. 1241 a jejich odehnání Jaroslavem ze Šternberka je mýtus. Tataři skutečně obléhali Olomouc až r. 1253 a vítěznou posádku vedl Zdeslav ze Šternberka. Viz KRÁLÍK, Oldřich. *Historická skutečnost a postupná mytizace mongolského vpádu na Moravu roku 1241*. Olomouc 1969, s. 7. My však řadíme tento příběh mezi historická exempla.

a ostatní důstojníky, aby Jiřího trochu odpoutali a on mohl přijmout tělo Boží. Nechtěli to ale povolit. Theodorus tedy vstoupil k Jiřímu s hostií, když všechna jeho pouta a řetězy spadly, rozpadly se a Jiří byl tak dlouho volný, dokud Bohu nepoděkoval.⁵³⁵ (HaD)

Kázání reaguje na rakousko-tureckou válku v letech 1716–1718.

4.28 Kázání třetí na milostivé léto

Argumentum: „Recidiva, aneb opakovaný hřích po milostivém létě znamená a nebezpečnoství jest věčné smrti.“⁵³⁶

Exordium

Kristus vešel do chrámu a zákoníci a učitelé přivedli k němu ženu dopadenou při cizoložství. Zkoušeli je a ptali se ho, zda má být žena podle Mojžíšova nařízení ukamenována. Kristus je vyzval, aby po ní hodil kamenem ten, kdo je bez viny. Nikdo po ní kamenem nehodil a všichni se postupně vytratili, až zůstal v chrámě Kristus se ženou sám. Řekl jí, že když po ní nikdo nehodil kamenem, ani on ji nebude soudit, ale napomenul ji, aby již více nehřešila.⁵³⁷ (BD)

Muž ležel ve své nemoci 38 let. Kristus jej uzdravil a muž zase mohl chodit. Když potom přišel ke Kristu a on uviděl, že je muž zdravý, napomenul ho, aby již více nehřešil, sic by se mu mohlo přihodit něco horšího.⁵³⁸ (BD)

Numerus I

Král David utíkal před synem Absolonem a přišel až do Bahurim. Vyšel proti němu muž jménem Semei, zlořečil a házel po Davidovi kamením. Abizai mu chtěl srazit hlavu, ale David mu to nedovolil. Když se David dostal zpět na trůn, Semei poznal svůj hřích a padl před králem na kolena. David mu hřích navzdory dvorské radě odpustil. Když David zemřel, nastoupil jeho syn Šalamoun a Semei dostal zákaz opustit Jeruzalém, zaplatil by to životem. Semei slíbil, že králův zákaz bude ctít. Avšak po třech letech na něj zapomněl a vyjel z města

⁵³⁵ Cantator cygnus, s. 464

⁵³⁶ Cantator cygnus, s. 468

⁵³⁷ Cantator cygnus, s. 468n, Jan 8

⁵³⁸ Cantator cygnus, s. 469, Jan 5

hledat své uprchlé služebníky. Šalamoun mu připomenul první hřích, kterého se dopustil na Davidovi, a pro druhý hřích, sice menší než ten první, ho nechal popravit.⁵³⁹ (BD)

Numerus II

Pohanský tyran Chromatius žádal u sv. Šebestiána uzdravení. Šebestián mu chtěl vyhovět, ale pod podmínkou, že Chromatius zničí všechny modly, modlářské obrazy a domácí bůžky. Chromatius souhlasil a nechal zničit v domě všechny modly, až na svou nejmilejší. Mučedník se zatím modlil za jeho uzdravení, avšak nic nevymodlil. Šebestián se šel ubezpečit, že Chromatius opravdu zničil všechny modly. Chromatius se přiznal, že si jednu modlu ponechal. Šebestián mu poradil, aby zničil i tu poslední, protože ho zadržuje od uzdravení. Chromatius jej poslechl, a jakmile zničil poslední modlu, zdraví se mu vrátilo.⁵⁴⁰ „Následujeme tehdy Chromatia a až do posledního bůžka ze srdce našeho vykořeňme, staré škváry vyplemeňme, ostatek až do gruntu vyházejme a nazpátek nikdy více se jako pes k vývratu svému nenavracujeme.“⁵⁴¹ (HaA)

Král Zoroastres⁵⁴² se narodil jako smíšek, neplakal, ale vesele se zasmál, smutně však zemřel, když jej král Nino z trůnu sesadil, umíral v hladu a bídě. To taky čeká posměváčky – místo věčného smíchu věčný zármutek a bědování, pokud budou opakovat své hříchy.⁵⁴³ (HA)

Numerus III

Sv. Remigius po křtu pohanského francouzského krále⁵⁴⁴ ukázal jemu krucifix a pravil, aby se klaněl tomu, co dříve pálil, a ať spálí to, čemu se dříve klaněl. Modly jsou naše hříchy, i my bychom měli se jich vzdát začít nový život bez hříchu.⁵⁴⁵ (HD)

Francouzský král Jindřich II.⁵⁴⁶ se na svatbě své sestry Margarety zúčastnil s velkým úspěchem turnaje. Tolik se mu to zalíbilo, že chtěl pokračovat i dalšího dne. Všichni jej od toho odrazovali, i jeho sestra ho prosila, aby se do té nebezpečné zábavy nepouštěl, ale Jindřich jen odpovídal, že chce ještě jednou, a potom ne více. Stalo se, čeho se všichni obávali: kopí zranilo Jindřichovi oko a on do večera skončil. I tak se lidé někdy chovají, zvítězí nad nějakým

⁵³⁹ Cantator cygnus, s. 472, 2. Samuelova 16

⁵⁴⁰ Cantator cygnus, s. 476, původ: Surius, Vita st. Sebastiani. Příběh o Šebestiánovi a Chromatiu Bilovský použil již v kázání na 23. neděli po Svatém Duchu, jehož tématem je zpovídaní se z hříchů a jejich odpuštění.

⁵⁴¹ Cantator cygnus, s. 476n

⁵⁴² Zarathuštra (7. stol. před n. l.), perský náboženský reformátor

⁵⁴³ Cantator cygnus, s. 477n

⁵⁴⁴ Chlodovík I. byl podle tradice pokřtěn v Remeši r. 496 sv. Remim.

⁵⁴⁵ Cantator cygnus, s. 480, původ: Baronius

⁵⁴⁶ Jindřich II. Francouzský (1519–1559), francouzský král

hříchem, ale řeknou si, že zhřeší ještě jednou, a nikdy více, ale to může být i poslední hřích, kterým si zavřou dveře milosrdenství a Bůh se nad nimu již nesmiluje.⁵⁴⁷ (HA)

4.29 Kázání na Den díků-činění milostivému Bohu za odvrácení moru od Markrabství moravského

Dej, MILOstIVi pane Bože náš, aby se vICE ten VkrVtnI host nenavrátilL.⁵⁴⁸

Exordium

Za vlády krále Davida propukl prudký mor a za tři dny zemřelo sedmdesát tisíc mužů. Když David viděl, jak jeho lidé umírají, prosil Boha, aby ušetřil nevinné obyvatelstvo a potrestal jeho, který zhřešil. Anděl schoval meč spravedlnosti na Boží příkaz a mor nezasáhl Jeruzalém. Davidův rádce Gad mu poradil, aby na místě, kde spatřil anděla, postavil oltář a žádal Boha, aby odvrátil utrpení od Izraele, jako ho odvrátil od Jeruzaléma. David ho vyslyšel, koupil od Arevny Jebuzejského humno a na zde vystavěném oltáři vykonal zápalné oběti. Po tom poděkování se Bůh smiloval a mor se přestal v zemi šířit.⁵⁴⁹ Bilovský přirovnává Davida k císaři Karlu VI. a k Moravě, která je již po tři léta těžce zkoušená. Lidé mají následovat Davidova příkladu a přijít na humno – do kostela, vykonal zde oběť – při mši svaté děkovat Bohu.⁵⁵⁰ (BA)

Numerus II

Mojžiš žádal faraona, aby mohli Izraelští obětovat Bohu, jinak se na jeho krajinu i lid snese mor. Bůh tak dlouho hrozil morem, až se tak stalo: zemřelo vše prvorozené ze zvířat i z lidí. Avšak nikdo z Izraelců nebyl morem zasažen. Žili mezi Egypťany, pracovali s nimi, Bůh je ale před morem uchránil a nakonec jim i pomohl získat svobodu. Izraelci mu za to vzdávali díky a velebili jej.⁵⁵¹ Ve stejné situaci se ocitla Morava, když byla morem obklíčena ze všech stran, avšak díky Božímu milosrdenství byla osvobozena od tohoto jedovatého hosta. Za to by měli Moravané Bohu děkovat.⁵⁵² (BA)

⁵⁴⁷ Cantator cygnus, s. 481n

⁵⁴⁸ Cantator cygnus, s. 483. V chronogramu se skrývá letopočet 1716.

⁵⁴⁹ 2. Samuelova 24; Bilovský použil tento příběh již v kázání na den a slavnost seslání Ducha Svatého, jehož tématem je uzdravení od moru Duchem Svatým, a v kázání na 20. neděli po Svatém Duchu, jehož tématem je uzdravení od moru díky vzývání Krista.

⁵⁵⁰ Cantator cygnus, s. 483nn

⁵⁵¹ Exodus 9

⁵⁵² Cantator cygnus, s. 488n

Numerus III

Všichni velebili Boží jméno a chválili jeho mocnou ruku. Bůh otevřel i ústa němých a učinil výmluvnými ústa nemluvnátek.⁵⁵³ Sluší se, aby chválili Boha všichni společně, když byli společně vysvobozeni od utrpení. Lidé mají vzít kancionál a zpěvem velebit Boha.⁵⁵⁴ (BD)

Příkladem ženské horlivosti při velebení Boha je Mojžíšova sestra Marie, která si vzala buben a s ostatními bubnujícími ženami chválila Boha.⁵⁵⁵ (BD)

Andělé se klaněli a velebili Boha, protože viděli přijít mnoho mučedníků, kteří byli vysvobozeni z velkého utrpení. Za to dobrodiní andělé děkovali Bohu.⁵⁵⁶ Bilovský nabádá posluchače, aby také děkovali Bohu, ale nejen jazykem, ale i skutkem.⁵⁵⁷ (BD)

Numerus IV

Král David byl ve smrtelné nemoci sužován bolestmi, v úzkosti vzýval Boha a prosil jej, aby vysvobodil jeho duši.⁵⁵⁸ Tak dlouho se modlil, až jej Bůh vyslyšel a vytrhl jeho duši od smrti. Bilovský vyzývá posluchače, aby Bohu děkovali za odvrácení morové rány.⁵⁵⁹ (BD)

Numerus V

Klement Alexandrijský⁵⁶⁰ přirovnává nevďečníky k vepřům. Když mají hlad, tak kvičí, až se uši zaléhají, jakmile se nají dosytosti, tak se neznají k pánu, ani k hospodyni. Bilovský kárá ty posluchače, kteří v době moru nařikají a úpí, avšak jakmile mor pomine, nebudou se znát k Pánu a nebudou mu děkovat za uzdravení.⁵⁶¹ (ZA)

Epilogus

Za časů papeže sv. Řehoře propukl takový mor, že když lidé otevřeli ústa nebo zívali, padali jako mouchy. Papež nařídil procesí s obrazem P. Marie od sv. Lukáše a sám šel za procesím bos. Když se procesí přiblížilo k zámku, nebe se najednou projasnilo a ukázal se

⁵⁵³ Kniha moudrosti 10, 20–21

⁵⁵⁴ Cantator cygnus, s. 490n

⁵⁵⁵ Cantator cygnus, s. 491n

⁵⁵⁶ Zjevení 9, 12

⁵⁵⁷ Cantator cygnus, s. 492

⁵⁵⁸ Žalm 116

⁵⁵⁹ Cantator cygnus, s. 493n

⁵⁶⁰ Kléméns Alexandrijský (150–216), církevní učitel

⁵⁶¹ Cantator cygnus, s. 495

anděl, který strkal zkrvavený meč do pochvy. Tak zmizel i mor i anděl. Za ním se ukázal zástup andělů a líbezným zpěvem velebil Boha.⁵⁶² (HD)

⁵⁶² Cantator cygnus, s. 497. Stejně exemplum je použito v kázání na 20. neděli po Svatém Duchu, jehož tématem jsou také morové rány.

4.30 Tabulka četností sledovaných jevů

Původ exempla		Počet
biblické	Starý zákon	72
	Nový zákon	36
hagiografické		42
mytologické		1
historické		96
osobní		66
bajka		1
přírodní	zvířata	20
	rostliny	4
memoráty, vlastní		9
Výklad exempla		Počet
alegorický výklad	biblické ex.	33
	jiné	38
doklad	biblické ex.	74
	jiné	202
Celkem exempel		347

ZÁVĚR

Nedělní postila *Cantator cygnus* B. H. Bilovského obsahuje přes 340 exemplů. Z velké části se jedná o krátké, několikavěté příběhy nebo jen stručné zmínky (které však mohly být při samotném přednesu rozvedeny). Vícestránková vyprávění se vyskytla jen v několika případech, např. o zrádném Mutiovi v 10. kázání po sv. Duchu, o císaři Mauritiovi v 11. kázání po sv. Duchu nebo o synu litujícím spáchaných vražd v 22. kázání po sv. Duchu.

Celkově se exempla objevují ve všech částech kázání, na začátku v *exordiu*, v jednotlivých oddílech označovaných jako *numerus*, i v závěru kázání – v *epilogu*. Poutavé příběhy mohou tvořit působivý úvod kázání (např. popis pole posetého kostmi v kázání na den a slavnost seslání Ducha Svatého nebo Neronovo mučení křesťanů v 5. kázání po sv. Duchu) nebo závěr kázání (např. příběh o tanečnici, jejíž mrtvolu rozsápal ďábel v 16. kázání po sv. Duchu). Výjimečné je použití exempla, které tvoří rámec celého kázání – jedná se o příběh o sv. Řehoři Arménském ve 14. kázání po sv. Duchu. V *exordiu* Bilovský započne vyprávění o mučednici Ripsime a sv. Řehoři Arménském, avšak jak celý příběh skončí, se čtenář doví až v samotném závěru, v *epilogu*.

Nejčtenější jsou exempla biblického původu, tvoří asi 30 % z celkového počtu.⁵⁶³ Ze Starého zákona Bilovský cituje hlavně 2. knihu královskou, Genesis a Exodus, z Nového zákona zmiňuje především Lukášovo evangelium a Apokalypsu. Velmi častá jsou také historická exempla, Bilovský uvádí nejen příběhy z dějin antiky, ale i události ze své barokní současnosti (např. vítězství císaře Leopolda I. nad Turky r. 1664 ve 2. kázání na milostivé léto). Z historiků jsou citováni především C. Baronius a L. Surius. Početné zastoupení mají i exempla osobní, která neobsahují žádný historický nebo hagiografický rámec. Bilovský v nich cituje z děl Caesaria z Heisterbachu, G. B. Manniho aj. Nechybějí exempla s hagiografickými náměty, tedy příběhy o životě a zázracích světců. Bilovský zde nejčastěji cituje nebo zmiňuje sv. Antonína a sv. Augustýna. Bilovský s oblibou používá i příklady ze zvířecí říše, objeví se i příměry k rostlinám. V postile se vyskytla jedna bajka, a to o kočce, orlici a kanci v 8. kázání

⁵⁶³ K podobnému výsledku dospěl Libor Pavera při zkoumání exemplů u Daniela Nitsche. V Nitschově postile se objevilo 27, 6 % exemplů biblického původu. Viz PAVERA, Libor. *Kazatel Daniel Nitsch : kapitola z barokní homiletiky*. Brno 2003, s. 136. Největší četnost exemplů biblického původu si vysvětlujeme tím, jaká závažnost byla přikládána samotnému textu Písma jako slovu Božímu.

po sv. Duchu. Bilovský používá jako příklady i vlastní zážitky nebo příběhy, které zřejmě sám vytvořil (např. příběh pánů Veselého a Starosty v 6. kázání po sv. Duchu, příběh o odsouzení v 23. kázání po sv. Duchu aj.).

Bilovský cituje prameny buď přímo v textu, nebo odkaz uvádí v marginální poznámce. Mnohá exempla však zůstala bez uvedení pramene. Některá exempla s hrůzným námětem jsou v marginálii označena jako „exemplum horrible“.

Exempla s alegorickým výkladem, tedy texty, kterým se přisuzuje přenesený význam, tvoří pouze 18 % z celkového počtu. Mnohem početnější je zastoupení exemplů, která slouží jako doklad nějakého tvrzení, jako příklad hodný nebo nehodný následování.

V postile se některá exempla vyskytují opakovaně, Bilovský je však mnohdy používá jako příkladů pro různorodé teze. Fíkovník nenesoucí ovoce ve 4. kázání po sv. Duchu značí práci bez dobrého začátku, v 7. kázání po sv. Duchu představuje navenek ctnostné pokrytce. Ezechielovo pole kostí v kázání na den a slavnost seslání Ducha Svatého je východiskem pro výklad o uzdravení moru skrze vzývání Ducha Svatého, v 9. kázání po sv. Duchu je pole kostí alegorií pohřbených hříchů, ze kterého vzejde strašidelné vojsko. Součástí příběhu o Samaritánovi v 8. kázání po sv. Duchu je alegorický výklad o zakrývání nedostatků druhých, ve 12. kázání po sv. Duchu příběh slouží jako příklad milosrdenství.

Nejčastěji používaným námětem je příběh o statečné Júdit, celkem se v postile objeví čtyřikrát a je vždy akcentována jiná část příběhu. V kázání na den Svaté a Nerozdílné Trojice zdůrazňuje Bilovský, že se Júdit modlila po tři dny. V 6. kázání po sv. Duchu je zmíněna Júditina důvěra v Boha. V 17. kázání po sv. Duchu popisuje Bilovský, jak Júdit vystavila předměty ukořistěné Holofernovi, a spojuje to se zvykem církve vystavovat na památku figuru ukřižovaného Krista. Poslední zmínka, ve 2. kázání na milostivé léto, zdůrazňuje význam půstu jako hlavní zbraně proti nepříteli.

Mnohdy jsou exempla východiskem pro Bilovského ironické komentáře, čímž se výklad aktualizuje (např. ve 13. kázání po sv. Duchu). Text exemplů Bilovský často rozšiřuje vkládáním otázek, na které vzápětí odpovídá, objevuje se přímá řeč jednajících postav.

Potvrdili jsme, že Bilovského způsob použití exemplů v postile *Cantator cygnus* odpovídá dobovým tendencím v české barokní literatuře.

ANOTACE

Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, katedra bohemistiky

Jméno

Bc. Magda Karlíková

Název práce

Exempla v postile Cantator cygnus B. H. Bilovského

Vedoucí práce

Mgr. Karla Strnadová, Ph.D.

Počet znaků

185 000

Počet příloh

0

Počet titulů použité literatury

9 pramenů, 20 monografií, 12 časopiseckých článků a studií, 3 internetové stránky

Klíčová slova

baroko, Bilovský, exemplum, kazatelství, postila

Anotace

Práce se zabývá exemply v nedělní postile Cantator cygnus z roku 1720 barokního kazatele B. H. Bilovského. Obsahuje kapitoly o barokní homiletice, o vývoji, třídění exempel a specifikách barokních exempel. Exempla z postily jsou stručně převyprávěna. Postila obsahuje přes 340 exempel. Nejčetnější jsou exempla biblického, pak historického a hagiografického původu. Objevují se také vlastní autorovy zážitky a jedna bajka. Exempla s alegorickým výkladem představují asi jen 18 % z celkového počtu, Bilovský nejčastěji používá exempla jako doklad. Preferovány jsou krátké příklady, vícestránková exempla se vyskytla výjimečně. Zjistili jsme, že Bilovského práce s exemply se nevymyká dobovému úzu.

BIBLIOGRAFIE

Prameny

BALBÍN, Bohuslav ; RYBA, Bohumil (překl.). *Verisimilia humaniorum disciplinarum : Nástin humanitních disciplín*. Praha 1969.

BILOVSKÝ, B. H. *Cantator cygnus ... Hlas duchovní labutě*. Olomouc 1720.

BILOVSKÝ, B. H.; VAŠICA, Josef (ed.). *Církevní Cherubín, anebo, Slavný a stálý v ohni a mukách víry a svaté zpovědi zástupce Jan Sarkander*. Olomouc 1933.

BILOVSKÝ, B. H.; VAŠICA, Josef (ed.). *Víno ze svadby v Káni a potřebnost roucha svadebního : Tři starší česká kázání*. Stará Říše 1933.

CAESARIUS Z HEISTERBACHU; NECHUTOVÁ, Jana. (ed. a překl.). *Vyprávění o zázracích : Středověký život v zrcadle exempli*. Praha 2009.

FLORIANOVÁ, Hana a kol. (ed. a překl.). *Quadragesimale admontense : Quadragesimale admontské*. Praha 2006.

MANNI, Giovanni Battista; ŠTEYER, Matěj Václav (překl.). *Věčný pekelný žalář*. Brno 2002.

PETRŮ, Eduard (ed.). *Olomoucké povídky : Příspěvek ke studiu vývoje staročeské zábavné prózy*. Praha 1957.

ŠIMEK, František (ed.). *Příběhy římské : Staročeská Gesta Romanorum*. Praha 1967.

Monografie

ATTWATER, Donald. *Slovník svatých*. Vimperk 1993.

BÁR, Zdeněk. *Čeští spisovatelé Hlučínska*. Hlučín 1933.

ČERNÝ, Václav. *Až do předsíně nebes : čtrnáct studií o baroku našem i cizím*. Praha 1996.

- DORAZIL, Otakar. *Světové dějiny v kostce : historická příručka*. Vimperk 1997.
- HRUBÝ, Hynek. *České postilly*. Praha 1901.
- JIREČEK, Josef. *Rukověť k dějinám literatury české do konce XVIII. věku*. Praha 1875.
- KALISTA, Zdeněk. *České baroko*. Praha 1941.
- KOPECKÝ, Milan. *Slovesnost českého baroka*. Brno 1997.
- KOPECKÝ, Milan. *Starší slezští kazatelé*. Ostrava 1970.
- KRÁLÍK, Oldřich. *Historická skutečnost a postupná mytizace mongolského vpádu na Moravu roku 1241*. Olomouc 1969.
- MOCNÁ, Dagmar a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha 2004.
- PAVERA, Libor. *Kazatel Daniel Nitsch : kapitola z barokní homiletiky*. Brno 2003.
- PETRŮ, Eduard. *Vývoj českého exempla v době předhusitské*. Praha 1966.
- SEDLÁČEK, August. *Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou : díl 2*. Písek 1913.
- SLÁDEK, Miloš. *Malý svět jest člověk aneb Výbor z české barokní prózy*. Jinočany 1995.
- SLÁDEK, Miloš. *Svět je podvodný verbíř aneb Výbor z českých jednotlivě vydaných svátečních a příležitostných kázání konce 17. a prvních dvou třetin 18. století*. Praha 2005.
- SLÁDEK, Miloš. *Vítr jest život člověka aneb Život a smrt v české barokní próze*. Jinočany 2000.
- ŠMERAL, Jiří a kol. *Dějiny Olomouce 1*. Olomouc 2009.
- VAŠICA, Josef. *České literární baroko : příspěvky k jeho studiu*. Praha 1938.
- VOIT, Petr. *Šimon Lomnický z Budče a exempla v kontextu jeho mravněvýchovné prózy*. Praha 1991.

Časopisecké články a sborníkové studie

HAVELKA, Tomáš. Komika v díle Bohumíra Hynka Josefa Bilovského. *Studia Comeniana et historica*. 2004, 34, č. 71-72, s. 142–154.

KADLEC, Karel. Bohumír Hynek Bílovský. *Sborník Historického kroužku*. 1921, 22, č. 3–4, s. 65–76.

KOPECKÝ, Milan. *Nic stálého přítomného : k literárnímu baroku*. Brno 1999. Mistr konceptu, s. 93–100.

KOPECKÝ, Milan. K české barokní homiletice. In KOPECKÝ, Milan. *O barokní kultuře : sborník statí*. Brno 1968. s. 61–74.

MARTÍNEK, Vojtěch. Hlučínský kazatel. *Věstník Matice Opavské*. Opava 1922, s. 22–40.

KUSÁKOVÁ, Hana. Podoby a proměny žánru kázání v době vrcholného baroka. *Česká literatura*. 2006, 5, s. 93–106.

PAVERA, Libor. Homiletik a básník Bohumír Hynek Josef Bilovský. *Vlastivědné listy* 1996 22, č. 2, s. 27–30.

PETRŮ, Eduard. Proměny exempla v barokní literatuře. *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity* 2001, V 4, s. 23–29.

SVOBODA, Jiří. Historie morových epidemií. *Vesmír*. 1995–09, čís. 74, s. 496. (online: <http://www.vesmir.cz/clanky/clanek/id/5050>, datum nahlížení: březen 2011)

ŠALDA, F. X. O literárním baroku cizím i domácím. In ŠALDA, F. X. *Studie literárně historické a kritické*. Praha 1937, s. 77–122.

VAŠICA, Josef. Účast Slezska na českém literárním baroku. In VILIKOVSKÝ, Jan; VAŠICA, Josef; GRUND, Antonín. *Starší česká literatura ve Slezsku*. Ostrava 1999. s. 22–40.

VINTR, Josef. Zásady transkripce českých textů z barokní doby. *Listy filologické CXXI*, 1998, č. 3–4, s. 341–346.

Internetové stránky

Bible 21: online.bible21.cz (datum nahlížení: březen 2011)

Knihopis: www.knihopis.org (datum nahlížení: prosinec 2010)

Wikipedie: www.wikipedia.org